

GOVERNMENT OF INDIA

DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY

**CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY**

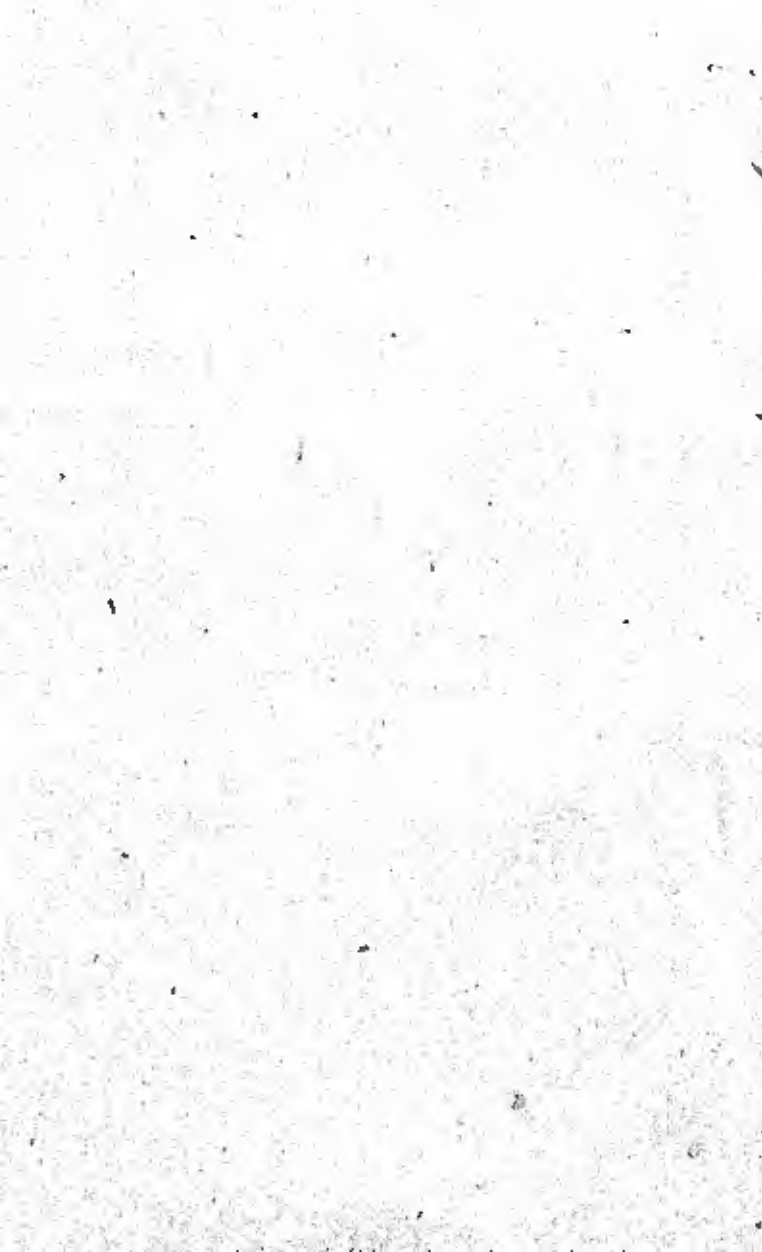
CALL NO. JPx2 Nix-Vai

D.G.A. 79.

891.3072(4)

Vol

cdy II

THE
NIRAYĀVALIYĀO

The last five Upāṅgas of the Jain Canon

निरयावलि या ओ

82.307201

EDITED

FOR THE USE OF UNIVERSITY STUDENTS

With Introduction, Glossary, Notes and Appendices

13875

Dr. P. L. VAIDYA

M. A. (CAL.); D. Litt. (PARIS)

Professor of Sanskrit and allied languages

Narasimhas Wadia College, Poona

1932

بسم الله الرحمن الرحيم

THE
NIRAYĀVALIYĀO

The last five Upāṅgas of the Jain Canon

निरयावलि या ओ

8705

EDITED

FOR THE USE OF UNIVERSITY STUDENTS

With Introduction, Glossary, Notes and Appendices

BY

DR. P. L. VAIDYA

M. A. (CAL.); D. LITT (PARIS)

Professor of Sanskrit and allied languages

Nowrosjee Wadia College, Poona

JPr2

Nir/Vai

891.305124

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No.....8.7A.5.....

Date.....15.4.59.....

Call No.....I.P.2.....

Nir/Vai

Printed by—G K. GOKHALE, Secretary, Shri
Ganesh Printing Works, 495-496 Shanwar,
Poona No. 2.

Published by—Dr. P. L. VAIDYA
12 Connaught Road, Poona.

अनुक्रमणिका

INTRODUCTION	... ..	v
शुद्धिपत्रम्	... ..	ix
निरयावलिवासु		
पदमो वग्गो (कप्पिया)	... ..	३
विहओ वग्गो (कप्पवड्ढिसिया)	... ..	३१
तहओ वग्गो (पुप्फिया)	... ..	३५
खउत्थो वग्गो (पुप्फजूलिया)	... ..	३३
पच्चमो वग्गो (वणिहदत्ता)	... ..	३८
प्रथमं परिशिष्टम्—वर्णकादिविस्तारः	... ..	७७
द्वितीयं परिशिष्टम्—महावलज्जन्मादिवर्णनम्	... ..	९५
शब्दकोशः	... ..	११३
NOTES	... ..	169

INTRODUCTION

THIS edition of the *Nirayāvaliyāo* or the *Nirayāvalisūtra* is chiefly meant for the use of *Ardhamāgadhi* student of the First Year's course in Arts of the Bombay University for the year 1933, and is the first critical edition of the last five upāṅgas of the Jain Canon. It is true that Dr. S. Warren published in 1879 his edition of the *Nirayāvaliyāśutta*, een upāṅga der Jaina's, Amsterdam (W in the footnotes): it was followed by Rai Bahadur Dhanapati Sing's edition of the text with Candrasūri's commentary and Gujarati gloss in 1885: the Āgamodaya Samiti of Surat also published a third edition of this work in 1922; but none of them could satisfy the needs of a critical scholar or a University student. The first of these editions contains only the first section, i. e., the eighth upāṅga, of the Jain Canon, while the Bombay University has prescribed all the five sections. As the Jain studies were not well advanced in the days

of Dr. Warren, his edition is now of interest only to an antiquarian. The two other editions are uncritical and supply no help whatever to the reader. Besides, all the three editions are long out of print.

In preparing the text of this edition I have utilized all the three above-mentioned editions for what they were worth. In addition I have fully collated a manuscript of the bare text (called A in the footnotes) preserved at the Bhandarkar Institute, Poona. I have occasionally consulted another manuscript of the bare text from the same Institute, but could not derive much help from it. I also consulted six Mss. of Candrasūri's commentary on the text and an avasūri in old Marwari language from the same source. I derived much help from other texts of the Jain Canon where passages from this text were repeated. I trust, therefore, that I have been able to give a better text than the one found in previous editions.

In recording variants from the above material at the foot of the page, I have made a judicious selection. I feel it does not serve any useful purpose to note down every possible variant of a Prakrit text, although I do not undervalue such record for the understanding of Mss. tradition. For instance, no two manuscripts will agree in recording the initial ण or ण in a Jain text, as Jain Gram-

marians give an option in that regard. In my edition, therefore, I have kept invariably initial ण. As regards the double nasal, I have followed Prof. Jacobi's rule to keep a cerebral where its Sanskrit prototype has it and a dental in all other cases. ण and ण are often indiscriminately substituted for ण and ण in Mss., when the latter are followed by a conjunct. I usually retain the vowel as in the Sanskrit prototype if my best Mss. have it. The Mss. of the Jain Canon make a promiscuous use of ण between two vowels, even when the Sanskrit prototype has nothing to do with it. I have in this case put the ण which alone is sanctioned and recognised by Prakrit grammarians. Lastly, in referring to standard and typical descriptive passages there is considerable variation in Mss: some of them give only the first and last word; some others mention a few additional words at the beginning and at the end. I have followed the best edition in referring to such passages.

As I have already said above, the Nirayāvalīyāo form the last five of the twelve upāṅgas of the Jain Canon. It would seem that originally these five works had an independent existence, but, being of small extent, were put together, and thus they became the five sections or vaggas of one work (see paras 4 and 5) under a common title Nirayāvalīyāo. The contents would show that this title is true to sense

only in respect of the first section. The second section is related to the first by a threadbare connection as it narrates the fate of Seniya's grandsons, while the first does of Seniya's sons. The third and the fourth sections are again akin, the former narrating the history of some gods and the latter of goddesses. The fifth section is an independent work of small extent and is tacked on to the previous ones.

The first section, *Nirayāvaliyāo*, records the deeds of a series of persons who, as a result of these, went to hell. King Seniya had several sons by different wives: Abhayakumāra seems to be the eldest of them all. The first chapter of this section gives us some details about the birth of Kūriya, Seniya's son by his wife Celanā (§ 20-34), his wicked desire to capture his father's throne during his life-time (§ 35-39), his attempt to deprive his younger brother Vehalla of Seniya's gift to him of a precious necklace and an elephant, and his alliance with his step-brothers, Kāla and nine others, for that purpose (§ 40-56). Being acquainted with this intention of Kūriya, Vehalla sought shelter at the court of his maternal grandfather Cetaka. Now king Cetaka, thinking that Vehalla's cause was a righteous one, made an alliance with nine Mallakis and nine Licchavis to defend his grandson against Kūriya and his ten step-brothers (§ 57-59). The

armies met and all the ten step-brothers of Kūṣiṣya lost their lives on the battle-field, and, on account of their alliance with Kūṣiṣya for an unrighteous cause, went to Hemābha hell (§ 60-62).

When the battle was being fought, Mahāvira was on a visit to the town of Campā. The mothers of Kāla and others went to see Mahāvira and asked him questions about the fate of their sons in the battle. Mahāvira told them that their sons died on the battle-field, whereupon they retired in distress (§ 8-16). Now Sudharman of the Gaṇṭama clan asked Mahāvira as to where these Kāla and others would be born in their next birth and he told him that they would be born in Hemābha hell. (§ 63-65)

The narratives of Sukāla and other step-brothers of Kūṣiṣya run on the same plan word for word, and hence the text disposes them of by a mere reference to the story of Kāla (§ 66-67).

The second section is called Kappavadiṃsiyā, as it is rather a continuation of the narratives of Kāla and others given in the Nirayāvaliyāo which is also known under another title Kappiyā. This section narrates the careers of the sons of Kāla and others. They all became monks under Mahāvira and attained places in various heavens as a result of their religious observances (§ 68-77).

The third section is called Puppūyā and has got ten chapters, each narrating how by religious practices one attains heavens. Thus in the first chapter we are told how a householder named Angai of Sāvātthi became a disciple of Pārśva, and after practising penances was born as moon in the lunar world (§78-86). Similarly the second chapter tells us how a householder, Suppaittha of the same town, became the sun in the solar world by similar practices (§87-88). The third chapter is more interesting. It narrates the story of a learned Brahmin Somila by name when Pārśva was on a visit to Benares, Somila thought he should call on him, and after usual conversations, was converted to Jainism. But after sometime he became slack in his practices of Jain vows, and gradually resumed his Brahmanic ways of thinking. He thus planted all sorts of trees which act is one of the atocāras of Jain vows and as such is prohibited in Jainism. Later he thought he should take the vow of an ascetic dwelling in forest of the class of Disāpökkhiyas, i. e., sprinklers of quarters or space, and began practising fasts of three days at a time. Further in course of time he took a vow to proceed to the end of quarters, and if he fell anywhere in a ditch or so, not to rise up from that place and thus put an end to his life. It is in the course of these wanderings that he met a divine being, who told him that he was going astray. The god repeatedly warned him

to this effect and suggested to him that he would be going in the right direction if he resumed the Jain vows. Somila did so and after a long practice of the Jain vows, he died and was born as planet Śukra, Venus (89-106).

The fourth chapter of this section narrates the story of a lady named Subhadrā, who longed for children but had none. When she met a band of Jain nuns, Suvratīs, she asked them if they knew any means by which she would get a child. They, however, said that as Jain nuns they could not tell her anything of that sort, but would preach her the Jain doctrine alone. On hearing this doctrine Subhadrā first became a disciple and later became a nun of the band of Suvratīs. Her longing for children, however, did not disappear, and in that life of a nun she began to fondle children of other people. She received admonitions from nuns on this account but in vain. She then left the upāsraya of Suvratīs to live apart from them and continued to indulge in nursing children of others. She continued to practise the Jain vows, but owing to this flaw could not attain a higher place in heavenly regions than that of an attending goddess Bahuputrīkā. She waited on Indra, the lord of gods, and by her divine power produced many boys and girls before him. In her next birth this goddess was born in a Brahmin family and was named Somā.

She was married to a Brahmin named Rāstrakūta, and in sixteen years of married life got sixteen twins. She was harrassed by so many children and could not enjoy pleasures of life. Again she met the same band of Suvratās, learnt from them the Jain doctrine, and practising the same was destined to be born as god Soma. (§ 107-139).

The remaining six chapters of this section give similar account of several gods, who, by their good acts of previous life, attained a place in heaven (§ 140-147).

The fourth section is called Puppha-cūla. It consists of ten chapters giving us equal number of stories of ladies, who, as good disciples of a band of nuns called Puppha-cūlās, secured a place in heavenly regions, and became goddesses of various names. The first chapter of this section narrates the story of Bhūtā, daughter of a householder Sudam-sana. This Bhūtā went to pay a visit to Pārśva, became his disciple and finally turned to be a nun under the Puppha-cūlās. While practising the vows she took a fancy of regarding everything impure and would go on washing things with water, which act is against the spirit of Jain vow. As a result of this drawback she could not attain emancipation, but became a goddess in her next birth, it being predicted that she could attain Nirvāṇa in

the subsequent birth. The other nine stories are identical in contents with that of Bhūta. All of them were pupils of Pupphaśūla and hence the title of the section. All of them had the same drawback in their practice of vows (§ 148-163).

The fifth section is called Vanhidasā, ten (dasa) chapters on the Vṛṣṇas, though in reality the number of chapters is twelve. Another interpretation suggested of this title is, conditions (daśa) of the Vṛṣṇas, but I do not think it correct. There are several instances in Indian literature of such misnomers.

The first chapter of this section tells us how Baladeva's son, Nisadha' by name, became first a lay disciple of Arathanemi. Varadatta, the pupil of Arathanemi, once asked his master as to how Nisadha, Baladeva's son, attained the prosperity. The master then told him that Nisadha was in his previous birth a prince named Vīrāṅgada, that he practised penance for fortyfive years under the Siddhārtha monks, was born in Brahmaloṇa and thereafter on the earth as Baladeva's son. He was destined to be a monk in this life and after enjoying a place in heavenly worlds, to attain Nirvāṇa in the following birth (§ 164-189). The remaining eleven chapters narrate similar stories of other sons of Baladeva.

* * * *

Of the two Appendices the first supplies references to passages not given in full in the body of the text. The second gives the story of Mahābala from the Bhagavatī sūtra, as this story is referred to frequently in this work. I have added a glossary of words occurring in the text together with their meanings in Sanskrit and English. A few notes at the end will help an intelligent reader to master the text thoroughly

12 Connaught Road, }
 POONA. }
June 1932. }

P. L. VAIDYA

शुद्धिपत्रम्

पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
८	१०	केरिसण्हि	केरिसण्हि भोगेहि केरिसण्हि
११	२४	कटु	कटु
२७	१	सिञ्चावेसि	सिञ्चावेसि
२४	२४	गन्धहरिथ	गन्धहरिथ
२८	१९	छिप्पत्तरेण	छिप्पत्तूरेण
५७	२	जावपरम	जाव परम
६४	८	समोसर नं	समोसरणं
७५	११	अणोवाहणाप्प	अणोवाहणप्प

॥ निरयावलियाओ ॥

॥ निर्यावलिथाओ ॥

[कप्पिया]

तेणं कालेणं तेणं समणं रायगिहे नामं नयरे होत्था ।
रिद्ध° । गुणसिलप वेइय । वणओ । असोगवरपायवे ।
पुद्विसिलापट्टप ॥ १ ॥

तेणं कालेणं तेणं समणं समणस्स भगवओ महावीरस्स
अन्तेवासी अज्जसुहम्मस्से नामं अणगारे जाइसंपने, जहा केसी
जाव पञ्चहिं अणगारसपहिं सद्धि संपरियुद्धे पुग्वाणुपुग्धि
वरमाणे जेणेव रायगिहे नयरे, जाव अहापडिक्खं उग्गई
ओगिण्हित्ता संजमेणं, जाव विहरइ । परिस्ता निग्गया ।
धम्मो कहिओ । परिस्ता पडिग्गया ॥ २ ॥

तेणं कालेणं तेणं समणं अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स
अन्तेवासी जम्बू नामं अणगारे समवउरंससंठाणसंठिण्,
जाव संखित्तविउलतेउलेस्से अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स
अदूरसामन्ते उडुंजाणू, जाव विहरइ । तय णं से जम्बू
जायसद्धे, जाव पज्जुवासमाणे एवं वयासी । “उवज्जाणं, भन्ते,
समणेणं, जाव संपसेणं के अट्ठे पन्नत्ते ? ” ॥ ३ ॥

“एवं खलु, जम्बू, समणेणं भगवया, जाव संपत्तेणं एवं उचक्काणं पञ्च वग्गा पन्नत्ता । तं जहा—निरयावलियाओ, कप्पवड्हिसियाओ, पुप्फियाओ, पुप्फचूलियाओ, घण्हिदसाओ” ॥ ४ ॥

“जइ णं, भन्ते, समणेणं, जाव संपत्तेण उचक्काणं पञ्च वग्गा पन्नत्ता, तं जहा—निरयावलियाओ जाव घण्हिदसाओ, पढमस्स णं, भन्ते, वग्गस्स उचक्काणं निरयावलियाणं समणेणं भगवया, जाव संपत्तेणं कइ अज्झयणा पन्नत्ता ?” ॥ ५ ॥

“एवं खलु, जम्बू, समणेणं, जाव संपत्तेणं उचक्काणं पढमस्स वग्गस्स निरयावलियाणं दस्स अज्झयणा पन्नत्ता । तं जहा—

काले सुकाले महाकाले कण्हे सुकण्हे

तद्वा महाकण्हे वीरकण्हे य योद्धव्वे ।

रामकण्हे तद्देव य पि उ सेणकण्हे भवमे,

दस्समे महासेणकण्हे उ” ॥ ६ ॥

“जइ णं, भन्ते, समणेणं, जाव संपत्तेणं उचक्काणं पढमस्स वग्गस्स निरयावलियाणं दस्स अज्झयणा पन्नत्ता, पढमस्स णं, भन्ते, अज्झयणस्स निरयावलियाणं समणेणं, जाव संपत्तेणं के अट्ठे पन्नत्ते ?” “एवं खलु, जम्बू” ॥ ७ ॥

तेणं कालेणं तेणं समणेणं इहेव जम्बुद्वीपे दीवे भारहे वासे खम्पा नामं नयरी होत्था । रिद्ध° । पुण्णभदे केहए । तत्थ णं चम्पाए नयरीए सेणियस्स रत्तो पुत्ते चेद्धणाए देवीए अत्तए कूणिय नामं राया होत्था । महया° । तस्स णं कूणियस्स रत्तो पउमावई नामं देवी होत्था, सोमाल° जाव

विहरइ । तत्थ णं चम्पाए नयरीए सेणियस्स रत्तो भञ्जा
कूणियस्स रत्तो चुल्लमाडया काली नामं देवी होत्था,
सोमाल^१ जाव सुरुवा । तीसे णं कालीए देवीए पुत्ते काले
नामं कुमारे होत्था, सोमाल^१ जाव सुरुवे ॥ ८ ॥

तए णं से काले कुमारे अन्नया कयाइ तिहिं वन्तिसह-
स्सेहिं तिहिं रहसहस्सेहिं तिहिं आससहस्सेहिं तिहिं मणुय-
कोडीहिं गदलवूहे एक्कारसमेणं खण्डेणं कूणिपणं रत्ता सद्धि
रहमुसलं संगामं ओत्थाए ॥ ९ ॥

तए णं तीसे कालीए देवीए अन्नया कयाइ कुडुम्बजाग-
रियं जागरमाणीए अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्प-
ज्झित्था—“एवं खलु ममं पुत्ते कालकुमारे तिहिं वन्तिसह-
स्सेहिं जाव ओत्थाए । से मग्गे किं जइस्सइ ? नो जइस्सइ ?
जीविस्सइ ? नो जीविस्सइ ? पराजिणिस्सइ ? नो परा-
जिणिस्सइ ? काले णं कुमारे अहं जीवमाणं पासिज्जा ? ”
ओहयमणं^२ जाव श्रियाइ ॥ १० ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे समो-
सरिए । परिस्ता निग्गया । तए णं तीसे कालीए देवीए
इमीसे कहाए लज्जट्ठाए समाणीए अयमेयारूवे अज्झत्थिए,
जाव समुप्पज्झित्था—“एवं खलु, समणे भगवं पुब्बाणुपुब्धि
जाव विहरइ । तं महाफलं खलु तहारूवाणं जाव विउलस्स
अटुस्स गहणयाए । तं गच्छामि णं समणं, जाव पज्जुवासामि,
इमं च णं एयारूवं वागरणं पुच्छिस्सामि ” स्ति कट्ठु एवं
संयेहेइ । २ कोडुम्बियपुरिसे सहावेइ । २ एवं वयासी-

“क्षिप्यामेव, भो देवाणुष्ण्या, धम्मियं जाणप्पवरं जुत्तामेव उवट्ठवेह” । उवट्ठविता जाव पञ्चप्पिणन्ति ॥ ११ ॥

तप णं सा काली देवी पहाया कयबलिकम्मा, जाव अप्प-
महग्घाभरणालं कियसरीरा बट्ठहिं खुज्जाहिं, जाव महत्तरग-
धिन्वपरिक्खित्ता अन्तेउराओ निग्गच्छइ । २ सा जेणेव
बाहिरिया उवट्ठाणसाला, जेणेव धम्मियं जाणप्पवरे, तेणेव
उवागच्छइ । २ धम्मियं जाणप्पवरं दुरुहइ । २ नियगपरि-
यालसंपरिबुडा चम्पं नयारिं मज्झंमज्जेणं निग्गच्छइ । २
जेणेव पुण्णभेदे घेइए, तेणेव उवागच्छइ । २ छत्ताईए जाव
धम्मियं जाणप्पवरं ठवेइ । २ धम्मियाओ जाणप्पवराओ
पच्चोरुहइ । २ बट्ठहिं जाव खुज्जाहिं “धिन्वपरिक्खित्ता जेणेव
समणे भगवं महावीरे, तेणेव उवागच्छइ । २ समणं भगवं
महावीरं तिक्खुत्तो वन्दइ । ठिया वेव सपरियारा सुस्स-
समाणी नमंसमाणी अभिमुहा विणएणं पञ्जलिउडा पञ्जु-
वासइ ॥ १२ ॥

तप णं समणे भगवं जाव कालीए देवीए तीसे य महइ-
महालियाए, धम्मकहा भाणियव्वा, जाव समणोवासए वा
समणोवासिया वा विहरमाणा आणाए आराहए भवइ ॥ १३ ॥

तप णं सा काली देवी समणस्स भगवओ महावीरस्स
अन्तियं धम्मं सोढा निसम्म, जाव “हियया समणं भगवं
तिक्खुत्तो, एवं वयासी—” एवं खलु, भन्ते, मम पुत्ते काले
कुमारो तिहिं दन्तिसहस्सेहिं जाव रहमुसलं संगमं ओयाए ।
से णं, भन्ते, किं जइस्सइ? भो जइस्सइ, जाव काले णं कुमारो
अहं जीवमाणं पासिज्जा ?” । १४ ॥

“काली” इ समणे भगवं कालिं देवि एवं वयासी-एवं
 खलु, काली, तव पुंसे काले कुमारे तिहिं वन्तिसहस्सेहिं
 जाव कूणिपणं रत्ता सखिं रहमुसलं संगामं संगामेमाणे
 हयमहियपथरवीरघाइयणिर्वहियचिन्धज्जयपढागे निरालो-
 याओ दिसाओ करेमाणे खेडगस्स रत्तो सपक्खं सपडिदिसिं
 रहेणं पडिरहं हव्वमागए । तए णं से खेडए राया कालं
 कुमारं एज्जमाणं पासइ । २ आसुरुत्ते जाव मिसिमिसे-
 माणे धणुं परामुसइ । २ उंसुं परामुसइ , २ वइसाहं ठाणं
 ठाइ । २ आययकण्णाययं उंसुं करेइ । २ कालं कुमारं एगा-
 हखं कूडाहखं जीधियाओ वधरोयेइ । तं कालगए णं, काली,
 काले कुमारे, नो खेव णं तुमं कालं कुमारं जीधमाणं पासि-
 हिसि ” ॥ १५ ॥

तए णं सा काली देवी समणस्स भगवओ अन्तियं एय-
 मट्ठं सोब्बा निसम्म महया पुत्तसोएणं अण्कुत्ता समाणी
 परसुनियत्ता विष खम्पगलया धस ति धरणीयलंसि सख-
 जेहिं संनियडिया । तए णं सा काली देवी मुहुत्तस्तरेण
 आसत्था समाणी उट्ठाए उट्ठेइ । २ ता समणं भगवं वन्दइ,
 नमंसइ । २ एवं वयासी-“एवमेयं भन्ते, तहमेयं भन्ते,
 अथितहमेयं भन्ते, असंदिद्धमेयं भन्ते, सखेणं भन्ते, एसमट्ठे,
 जहेयं तुम्हे वयह ” ति कट्ठु समणं भगवं वन्दइ नमंसइ ।
 २ तमेव धम्मियं जाणण्यवरं बुरुहइ । २ जामेव दिसिं पाउ-
 ँभूया तामेव दिसिं पडिगया ॥ १६ ॥

“भन्ते” ति भगवं गोथमे जाव वन्दइ नमंसइ, २ एवं
 वयासी-“काले णं, भन्ते, कुमारे तिहिं वन्तिसहस्सेहिं

जाव रहमुसलं संगामं संगामेमाणे चेद्वयणं रक्षा एगाह्वं
कूडाह्वं जीवियाओ ववरोविण समणे कालमासे कालं
किञ्चा कहि नए, कहि उववन्ने ?” ॥ १७ ॥

“गोयमा” इ समणे भगवं गोयमं एवं धयासी-“एवं
खलु, गोयमा, काले कुमारे तिहिं वन्तिसहस्सेहिं जीवियाओ
ववरोविण समणे कालमासे कालं किञ्चा खड्दीए पङ्कप-
भाए पुढवीए हेमाभे नरगे दससागरोवमठिइएसु नेरइएसु
नेरइएसाए उववन्ने” ॥ १८ ॥

“काले णं, भन्ते, कुमारे केरिसएहिं आरम्भेहिं केरिस-
एहिं समारम्भेहिं केरिसएहिं आरम्भसमारम्भेहिं केरिसएहिं
संभोगेहिं केरिसएहिं भोगसंभोगेहिं केरिसेण वा असुभकड-
कम्मपम्भारेणं कालमासे कालं किञ्चा खड्दीए पङ्कपभाए
पुढवीए जाव नेरइएसाए उववन्ने ?” “एवं खलु, गोयमा”
॥ १९ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे नामं नयरे होत्था,
रिद्धत्थिमियसमिद्धे । तत्थ णं रायगिहे नयरे सेणिए नामं
राया होत्था, महया° । तस्स णं सेणियस्स रओ मन्दा नामं
देवी होत्था, सोमाला, जाव विहरइ । तस्स णं सेणियस्स
रओ मन्दाए देवीए असए अमए नामं कुमारे होत्था, सोमाले
जाव सुरुवे, सामदाणभेयवण्ड°, जहा चित्तो, जाव रज्जधुराए
चिन्तए यावि होत्था । तस्स णं सेणियस्स रओ चेद्धणा नामं
देवी होत्था, सोमाला जाव विहरइ ॥ २० ॥

तए णं सा चेद्धणा देवी अज्जया कयाइ तंसि तारिसयंसि
वासघरंसि जाव सीहं सुमिणे पासिन्नाणं पडिवुद्धा, अहा
पभाएई, जाव सुमिणपादगा पडिविसज्जिया, जाव चेद्धणा

से वयणं पडिच्छित्ता जेणेय सप भवणे, तेणेव अणुपघिट्ठा ॥ २१ ॥

तथ णं तांसे चेळुणाए देवीए अन्नया कयाइ तिण्हं मासा-
णं बहुपडिपुण्णाणं अयमेयारूवे दोहले पाउब्भूए-“अन्नाओ
णं ताओ अम्मयाओ, जाव जम्मजीवियफले जाओ णं
सेणियस्स रत्तो उयरवलीमंसेहिं सोहेहिं य तलियहिं य
भजियहिं य सुरं च जाव पसन्नं च आसापमाणीओ जाव
परिभाएमाणीओ दोहलं पविणेन्ति” । तथ णं सा चेळुणा देवी
तंसि दोहलंसि अविणिज्जमाणंसि सुक्का भुक्खा निम्मंसा
ओलुम्मा ओलुग्गसरीरा नित्तेया दीणविमणवयणा पण्डुइय-
मुही ओमन्थियनयणवयणकमला जहोचियं पुप्फवत्थगन्ध-
मल्लालंकारं अपरिसुज्जमाणी करतलमलिय च कमलमाला
ओहयमणसंकप्पा जाव शियाइ ॥ २२ ॥

तथ णं तांसे चेळुणाए देवीए अणुपडियारियाओ चेळुणं
देविं सुक्कं भुक्कं जाव शियायमाणं पासस्ति, २ जेणेव से-
णिए राया तेणेव उवागच्छन्ति, २ करवलयपरिगाहियं सिर-
सावसं मत्थए अज्जलिं कट्टु सेणियं रायं एवं वयासी-“एवं
अल्लु, सामी, चेळुणा देवी, न याणामो, केणइ कारणेणं सुक्का
भुक्खा जाव शियाइ ॥ २३ ॥

तथ णं से सेणिए राया तांसि अणुपडियारियाणं अन्तिए
एयमट्ठं सोष्ठा निसम्म तहेव संभन्ते समाणे जेणेव चेळुणा
देवी, तेणेव उवागच्छइ । २ चेळुणं देविं सुक्कं भुक्कं जाव
शियायमाणं पासिस्सा एवं वयासी-“किं णं तुमं, देवाणु-
प्पिए, सुक्का भुक्खा जाव शियासि ?” तथ णं सा चेळुणा
देवी सेणियस्स रत्तो एयमट्ठं नो आदाइ, नो परियाणाइ,

तुसिणीया संचिट्टह । तप णं से सेणिप राया खेळुणं देखि दोखं पि तखं पि एवं वयासी - “ किं णं अहं, देवाणुप्पिय, एयमट्टस्स मो भरिहे सवणयाए, जं णं तुमं एयमट्टं रहस्सी-करेसि ? ” तप णं सा खेळुणा देवी सेणिपणं रत्ता दोखं पि तखं पि एवं बुत्ता समाणी सेणियं रायं एवं वयासी-“ नत्थि णं, सामी, से केह भट्टे, जस्स णं तुम्हे अणरिहा सवणयाए, मो खेव णं इमस्स भट्टस्स सवणयाए । एवं खलु, सामी । ममं तस्स ओरालस्स जाव महासुमिणस्स तिण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं अयमेयारुवे दोहले पाउम्भूए ‘धन्नाओ णं ताओ अम्मयाओ, जाओ णं तुम्हं उयरवलिमंसेहि सोल्लएहि य जाव दोहलं धिणेम्हि’ । तप णं अहं, सामी, तंसि दोहलं-सि अधिणिज्जमाणंसि सुक्का भुक्खा जाव श्रियामि ” ॥२५॥

तप णं से सेणिप राया खेळुणं देखि एवं वयासी-“ मा णं तुमं, देवाणुप्पिय, ओहय° जाव श्रियाहि । अहं णं तहा जत्तिहामि जहा णं तव दोहलस्स संपत्ती भविस्सह ” त्ति कट्टु खेळुणं देखि ताहि इट्ठाहि कन्ताहि पियाहि मणुञ्जाहि मणामाहि ओरालाहि कल्लाणाहि सिवाहि धन्नाहि मङ्गल्लाहि मियमहुरसस्सिरीयाहि वग्गूहि समासासेह । २ खेळुणाए देवीए अन्तियाओ पडिणिक्खमइ । २ जेणेव बाहिरिया उव-ट्ठाणसाला, जेणेव सीहासणे, तेणेव उवागच्छह, २ ता सीहासणवरंसि पुरल्याभिमुहे निसीयइ, तस्स दोहलस्स संपत्तिनिमित्तं बहूहि आप्पहि उवापहि य, उप्पत्तियाए य वेणइयाए य कम्मियाए य परिणामियाए य परिणामेमाणे २

तस्स दोहलस्स आयं वा उवायं वा ठिहं वा अविन्दमाणे ओहयमणसंकप्पे जाय श्रियाह ॥ २५ ॥

इमं च णं अभय कुमारे ण्हाय आवं °सरीरे सयाओ गिहाओ पडिणिकस्समह । २ जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला, जेणेव सेणिय राया, तेणेव उवागच्छइ, सेणियं रायं ओहय° आव श्रियायमाणं पासइ, २ एवं वयासी—“अजया णं, ताओ, तुम्हे मम पासिता हट्ठ° आव °हियया भवह, किं णं, ताओ, अज तुम्हे ओहय° आव श्रियाह ? तं जइ णं अहं, ताओ, पयमट्ठस्स अरिहे सवणयाप, तो णं तुम्हे मम पयमट्ठं जहा-भूयमवित्तहं असंदिद्धं परिकहेह, जा णं अहं तस्स अट्ठस्स अन्तगमणं करेमि ” ॥ २६ ॥

तप णं से सेणिय राया अभयं कुमारं एवं वयासी—“अथि णं, पुत्ता, से केइ अट्ठे, अस्स णं तुमं अणरिहे सवण-याप । एवं अलु, पुत्ता । तव जुल्लमाउयाप खेल्लणाप देवीप तस्स ओरालस्स जाय महासुमिणस्स तिण्हं मासाणं बहु-पडिपुण्णार्णं, जाय जाओ णं मम उयरवलीमंसेहिं सोल्लेहि य जाय दोहलं विणेन्ति । तप णं सा खेल्लणा देवी तंसि दोहलंसि अविणिज्जमाणंसि सुक्का जाय श्रियाह । तप णं अहं, पुत्ता, तस्स दोहलस्स संपत्तिनिमित्तं बहूहि आपहि य जाय ठिहं वा अविन्दमाणे ओहय° आव श्रियामि ” ॥ २७ ॥

तप णं से अभय कुमारे सेणियं रायं एवं वयासी—“मा णं, ताओ, तुम्हे ओहय° आव श्रियाह, अहं णं, तहा जंतिहामि, जहा णं मम जुल्लमाउयाप खेल्लणाप देवीप तस्स दोहलस्स संपत्ती भविस्सइ ” चि कट्टु सेणियं रायं ताहिं

इद्वर्हि जाव वग्गुहिं समासासेइ, २ जेणेव सण गिहे, तेणेव उवागच्छइ, २ अम्भिनतरण रहस्सियण ठाणिजे पुरिसे सहावेइ, २ एवं घयासी—“ गच्छह णं तुम्हे, देयाणुप्पिया, सूणाओ अल्लं मंसं रहिरं वत्थिपुडगं व गिण्हह ” । तण णं ते ठाणिज्जा पुरिस्ता अभणं कुमारेणं एव वुत्ता समाणा हट्टुतुट्टु जाव पडिसुणेत्ता वभयस्स कुमारस्स अन्तिपाओ पडिणिकमन्ति, २ जेणेव सूणा तेणेव उवागच्छन्ति, अल्लं मंसं रहिरं वत्थिपुडगं व गिण्हन्ति । २ जेणेव अभय कुमारे, तेणेव उवागच्छन्ति, २ करयलं...तं अल्लं मंसं रहिरं वत्थिपुडगं व उवणेन्ति ॥ २८ ॥

तण णं से अभय कुमारे तं अल्लं मंसं रहिरं अप्पकप्पियं करेइ । २ जेणेव सेणिय राया तेणेव उवागच्छइ । २ सेणिय रायं रहस्सियणं सयणिज्जंसि उत्ताणयं निवज्जावेइ । २ सेणियस्य उयरवलील्लु तं अल्लं मंसं रहिरं धिरयेइ । २ वत्थिपुडगं वेढेइ । २ सवन्तीकरणेणं करेइ । २ चेळणं देविं उप्पि पासाण अवलोयणवरणयं ठवावेइ । २ चेळणाण देवीण अहे सपक्कं सपडिदिंसि सेणियं रायं सयणिज्जंसि उत्ताणयं निवज्जावेइ । सेणियस्स रओ उयरवलिमंसाइं कप्पणिकप्पियाइं करेइ । २ से य भायणंसि पक्खिणवइ । तण णं से सेणिय राया मलियमुच्छियं करेइ । २ मुहुत्तन्तरेण अन्नमन्नेण साहि संलवमाणे चिट्ठइ । तण णं से अभयकुमारे सेणियस्स रओ उयरवलिमंसाइं गिण्हेइ, २ जेणेव चेळणा देवी, तेणेव उवागच्छइ, २ चेळणाण देवीण उवणेइ । तण णं सा चेळणा देवी सेणियस्स रओ तेहिं उयरवलिमंसेहिं सोल्लेहिं जाव दोहलं

विणेइ । तए णं सा चेळणा देवी संपुण्णदोहला एवं संमाणि-
यदोहला विळ्ळिन्नदोहला तं गम्भं सुहंसुहेणं परिचहइ ॥ २९ ॥

तए णं तीसे चेळणाए देवीए अन्नया कयाइ पुध्वरत्ता-
धरत्तकालसमयंसि अयमेयारुवे जाव समुप्पज्जित्था—“जइ
ताव इमेणं दारएणं गम्भगएणं खेव पिउणो उयरवलिमंसाणि
आइयाणि, तं सेयं खलु मए एयं गम्भं साडित्तए वा पाडि-
त्तए वा गालित्तए वा विडंसित्तए वा,” एवं संपेहेइ । २ तं
गम्भं बह्महिं गम्भसाइणेहि य गम्भपाइणेहि य गम्भगालणेहि
य गम्भविडंसणेहि य इच्छइ तं गम्भं साडित्तए वा पाडित्तए
वा गालित्तए वा विडंसित्तए वा, नो खेव णं से गम्भे सइइ
वा पइइ वा गलइ वा विडंसइ वा । तए णं सा चेळणा देवी
तं गम्भं जाहे नो संवाएइ बह्महिं गम्भसाइणेहि य जाव
गम्भविडंसणेहि य साडित्तए वा जाव विडंसित्तए वा,
ताहे सन्ता तन्ता परितन्ता निम्विण्णा समाणी अकामिया
अवसवसा अट्ठवसट्ठदुहत्ता तं गम्भं परिचहइ ॥ ३० ॥

तए णं सा चेळणा देवी नवण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं
जाव सोमालं सुरुवं दारगं पयाथा । तए णं तीसे चेळणाए
देवीए इमे एयारुवे जाव समुप्पज्जित्था—“जइ तав इमेणं
दारएणं गम्भगएणं खेव पिउणो उयरवलिमंसाइ आइयाइ,
तं न नज्जइ णं एस दारए संवड्ढमाणे अहं कुलस्स अन्तकरे
अविस्सइ । तं सेयं खलु अहं एयं दारगं पगन्ते उकुक्कडियाए
उज्झावित्तए ” एवं संपेहेइ । ३ दासचेडिं सहावेइ, २ एवं
वयासी—“गच्छइ णं तुमं, देवाणुप्पिय, एयं दारगं पगन्ते

१ A W विट्थिकदोहला. २ A उकुक्कडिया; W. उकरडिया,
throughout.

उकुरुडियाए उज्झाहि ” । तए णं सा दासखेडी खेळणाए
 देवीए एवं बुत्ता समाणी करयल^१ जाव कहु खेळणाए देवीए
 एयमट्टं विणएणं पडिसुणेइ । २ तं दारगं करयलपुडेणं
 गिण्हइ । २ जेणेव असोगवणिया, तेणेव उवागच्छइ । २ तं
 दारगं पगन्ते उकुरुडियाए उज्झाहि । तए णं तेणं दारगेणं
 पगन्ते उकुरुडियाए उज्झिएणं समाणेणं सा असोगवणिया
 उज्जोडिया यावि होत्था ॥ ३१ ॥

तए णं से सेणिए राया इमीसे कहाए लउट्टे समाणे,
 जेणेव असोगवणिया तेणेव उवागच्छइ । २ तं दारगं पगन्ते
 उकुरुडियाए उज्झियं पासेइ । २ आसुयसे जाव भित्तिमिसे-
 माणे तं दारगं करयलपुडेणं गिण्हइ । २ जेणेव खेळणा देवी,
 तेणेव उवागच्छइ । २ खेळणं देवि उवावयाहि आभोसणाहि
 आभोसइ । २ उवावयाहि निम्मच्छणाहि निम्मच्छेइ । २ एवं
 उज्जसणाहि उज्जसेइ । २ एवं वयासी—“किस्स णं तुमं मम
 पुत्तं पगन्ते उकुरुडियाए उज्झाघेसि ” सि कहु खेळणं देवि
 उवावयसवहसाधियं करेइ । २ एवं वयासी—“तुमं णं,
 देवाणुप्पिए, एवं दारगं अणुपुब्बेणं सारक्खमाणी संगोवे-
 माणी संवडेहि ” । तए णं सा खेळणा देवी सेणिएणं रत्ता
 एवं बुत्ता समाणी लज्जिया विलिया पिडा करयलपरिमाहियं
 सेणियस्स रत्तो विणएणं एयमट्टं पडिसुणेइ । २ तं दारगं
 अणुपुब्बेणं सारक्खमाणी संगोवेमाणी संवडेइ ॥ ३२ ॥

तए णं तस्स दारगस्स पगन्ते उकुरुडियाए उज्झिज्झमा-
 णस्स अमाकुलिया कुकुडपिच्छेणं दूमिया यावि होत्था,
 अभिक्खणं अभिक्खणं पूयं च सोणियं च अभिनिस्सावेइ ।

तए णं से दारए वेयणाभिभूए समाणे महया महया सहेणं
 आरसइ । तए णं सेणिए राया तस्स दारगस्स आरसियसइ
 सोचा निसम्म जेणेव से दारए, तेणेव उवागच्छइ । १ तं
 दारगं करयलपुडेणं गिण्हइ । २ तं अग्गकुलियं आसयंसि
 पक्खिवइ । २ पूयं च सोणियं च आसपणं आमुसेइ । तए णं
 से दारए निव्वुए निव्वेयणे तुसिणीए संचिट्ठइ । जहे वि य
 णं से दारए वेयणाए अभिभूए समाणे महया महया सहेणं
 आरसइ, ताहे वि य णं सेणिए राया, जेणेव से दारए, तेणेव
 उवागच्छइ, २ तं दारगं करयलपुडेणं गिण्हइ, तं चेव जाव
 निव्वेयणे तुसिणीए संचिट्ठइ ॥ ३३ ॥

तए णं तस्स दारगस्स अम्मापियरो तए दिवसे खन्व-
 सूरदेरिसणियं करोन्ति, जाव संपत्ते धारसाहे दिवसे अयमे-
 याकूवं गुणनिष्फन्नं नामधेज्जं करोन्ति-“जहा णं अमहं
 इमस्स दारगस्स पगन्ते उकुलडियाए उज्जिज्जमाणस्स
 अकुलिया कुकुडपिच्छणं वूमिया, तं होउ णं अमहं इमस्स
 दारगस्स नामधेज्जं कूणिय २ ” । तए णं तस्स दारगस्स
 अम्मापियरो नामधेज्जं करोन्ति ‘कूणिय’ सि । तए णं तस्स
 कूणियस्स आणुपुव्वेणं ठिइधडियं च, जहा मेहस्स जाव,
 उप्पि पासायवरगए विहरइ । अट्ठमो दासो ॥ ३४ ॥

तए णं तस्स कूणियस्स कुमारस्स अन्नया पुव्वरत्ता°
 जाव समुप्पज्जित्था-“एवं सल्लु अहं सेणियस्स रत्तो धावा-
 णं मो संचापमि सयमेव रज्जसिरिं करेमाणे पालेमाणे
 विहरित्तए, तं सेयं सल्लु मम सेणियं रायं नियलबन्धणं
 करेत्ता अप्पाणं महया महया रायाभित्तेपणं अभिसिज्जावि-

तप ” स्ति कट्टु एवं संपेहेइ । २ सेणियस्स रत्तो अन्तराणि
 य छिद्वाणि य विरहाणि य पडिजागरमाणे विहरइ । तप
 णं से कूणिए कुमारे सेणियस्स रत्तो अन्तरं वा जाव मम्मं
 वा अलभमाणे अन्नया कयाइ कालाईए दस कुमारे नियघरे
 सदावेइ, २ एवं वयासी—“ एवं खलु, देवाणुप्पिया, अग्गे
 सेणियस्स रत्तो वाघाएणं नो संचाएमो सयमेव रज्जसिरिं
 करेमाणा पालेमाणा विहरित्तए, तं सेयं खलु देवाणुप्पिया,
 अग्गं सेणियं रायं नियलवन्धणं करेत्ता रज्जं ख रट्ठं ख बलं
 ख धाहणं ख कोसं ख कोट्टागारं ख जणवयं ख एकारसभाए
 विरिञ्चितां सयमेव रज्जसिरिं करेमाणाणं पालेमाणाणं
 जाव विहरित्तए ” । तप णं ते कालाईया दस कुमारा कूणि-
 यस्स कुमारस्स एयमट्ठं विणएणं पडिसुणेन्ति । तप णं से
 कूणिए कुमारे अन्नया कयाइ सेणियस्स रत्तो अन्तरं जाणइ,
 २ सेणियं रायं नियलवन्धणं करेइ, २ अप्पाणं महया महया
 रायाभिसेएणं अभिसिञ्चावेइ । तप णं से कूणिए कुमारे
 राया जाव महया महया...॥ ३५ ॥

तप णं से कूणिए राया अन्नया कयाइ पहाए जाव सव्वा-
 लंकारविभूसिए खेळणाए देवीए पायवन्दए हव्वमागच्छइ ।
 तप णं से कूणिए राया खेळणं देविं ओहय^१ जाव सियाय-
 माणि पासइ । २ खेळणाए देवीए पायग्गहणं करेइ, २ खेळणं
 देविं एवं वयासी—“ किं णं, अम्मो, तुम्हं न तुट्ठी वा न
 ऊसए वा न हरिसे वा न आणन्दे वा, जं णं अहं सयमेव
 रज्जसिरिं जाव विहरामि ? ” तप णं सा खेळणा देवी कूणि-
 यं रायं एवं वयासी—“ कहं णं, पुत्ता, ममं तुट्ठी वा ऊसए

^१ A विरिञ्चिता; W विरिञ्चिता.

आ हरिसे वा आणन्दे वा भविस्मद्, जं णं तुमं सेणियं
 रायं पियं देवयं गुरुजणमं अच्चन्तनेहाणुरागरत्तं नियलवन्ध-
 णं करित्ता अप्पाणं महया रायाभिसेएणं अभिसिञ्चावेसि?"
 तए णं से कूणिए राया चेह्णं देवि एवं वयासी—“घाएउ-
 कामे णं, अम्मो, मम सेणिए राया, एवं मारेउ” बन्धिउ”
 निच्छुभिउकामे णं, अम्मो, ममं सेणिए राया । तं कहं णं,
 अम्मो, ममं सेणिए राया अच्चन्तनेहाणुरागरत्ते ?” तए णं
 सा चेह्णणा देवी कूणियं कुमारं एवं वयासी—“एवं खलु,
 पुत्ता । तुमंसि ममं गम्मे आभूए समाणे तिण्हं मासाणं बहु-
 पडिपुण्णाणं ममं अयमेयारुवे दोहले पाउम्भूए—‘धन्नाधो
 ण ताओ अम्मयाओ, जाव अरूपडिआरियाओ, निरवसेसं
 भाणियव्वं जाव, जाहे वि य णं तुमं वेयणाए अभिभूए,
 महया जाव तुसिणीए संखिट्ठसि । एवं खलु, पुत्ता, सेणिए
 राया अच्चन्तनेहाणुरागरत्ते ” ॥ ३६ ॥

तए णं से कूणिए राया चेह्णणाए देवीए भस्तिए पयमट्ठं
 सोच्चा निसम्म चेह्णं देवि एवं वयासी—“दुट्ठु णं, अम्मो,
 मए कयं सेणियं रायं पियं देवयं गुरुजणमं अच्चन्तनेहाणु-
 रागरत्तं नियलवन्धणं करन्तेणं । तं गच्छामि णं सेणियस्स
 रओ सयमेव नियलाणि छिन्दामि ” त्ति कट्ठु परसुहत्थगए
 जेणेव चारगसाला तेणेव पहरेत्थ गमणाए । तए णं सेणिए
 राया कूणियं कुमारं परसुहत्थगयं पज्जमाणं पासइ, २ एवं
 वयासी—“एस णं कूणिए कुमारे अपत्थियपत्थिए जाव
 सिरिहिरिपरिवज्जिए परसुहत्थगए इह हव्वमागच्छइ । तं न
 नज्जइ णं ममं केणइ कुमारेणं मारिस्सइ ” त्ति कट्ठु भीए

जाव संजायभए तालपुङ्गं विसं आसगंसि पक्खिअइ । तए
णं से सेणिए राया तालपुङ्गविसंसि आसगंसि पक्खिअसे
समाणे मुहुत्तन्तरेण परिणममाणंसि निप्पाणे निच्छेद्वे जीव-
यिप्पज्जे ओइण्णे ॥ ३७ ॥

तए णं से कूणिए कुमारे जेणेव चारगसाला तेणेव उवा-
गए २ सेणियं रायं निप्पाणं निच्छेद्वं जीवयिप्पज्जं ओइण्णं
पासइ । २ महया पिइसोएणं अप्पुण्णे समाणे परसुनियसे
विव जम्पगवरपायवे धस सि धरणीयलंसि सव्यक्केहि सं-
नियडिए । तए णं से कूणिए कुमारे मुहुत्तन्तरेण आसत्थे
समाणे रोयमाणे कम्भमाणे सोयमाणे विलवमाणे एव
बयासी—“अहो णं मए अधमेणं अपुण्णेणं अकयपुण्णेणं
मुहु कयं सेणियं रायं पियं देवयं अणन्तनेहाणुरागरसं नियल-
बन्धणं करम्तेणं । मममूलगं खेव णं सेणिए राया कालगए”
सि कहु ईसरतलवरं जाव “संधिवालसंनि संपरिबुद्धे रोय-
माणे ३ महया इड्डीसकारसमुत्पणं सेणियस्स रओ नीहरणं
करेइ, २ बहू लोइयाइं मयकिआइं करेइ । तए णं से कूणिए
कुमारे एएणं महया मणोमाणसिएणं बुक्खेणं अभिमूए
समाणे अजया कयाइ अन्तेउरपरियालसंपरिबुद्धे समण्ड-
मत्तोवगरणमायाए रायगिहाओ पडिनिक्खमइ, जेणेव अम्मा
नयरी, तेणेव उवागच्छइ, तत्थ वि णं विउलभोगसमिह-
समभागए कालेणं अप्पसोए जाए यावि होत्था ॥ ३८ ॥

तए णं से कूणिए राया अजया कयाइ कालाईए एस
कुमारे सहावेइ । १ रज्जं अ जाव जणघयं अ एकारसमाए
विरिअइ । २ सयमेव रज्जसिंरि करेमाणे पालेमाणे विह-
रइ ॥ ३९ ॥

तत्थ णं चम्पाय नयरीय सेणियस्स रत्तो पुत्ते वेह्लणाप
 देवीय अत्तय कूणियस्स रत्तो सहोयरे कणीयसे भाया वेह्ले
 नामं कुमारे होत्था सोमाले जाव सुखे । तप णं तस्स वेह-
 लस्स कुमारस्स सेणियणं रत्ता जीवन्तपणं चेव सेयणप
 गन्धहत्थी अट्टारसयंके द्वारे पुन्वदिन्ने । तप णं से वेह्ले
 कुमारे सेयणपणं गन्धहत्थिणा अन्तेउरपरियालसंपरिखुवे
 चम्पं नयरीं मज्झमज्जेणं तिग्गच्छह । २ अभिक्खणं २ गङ्गं
 महाणइं मज्जणयं भोयरह । तप णं सेयणप गन्धहत्थी देवीओ
 सोण्डाय गिण्हइ, २ अप्पेगइयाओ पुट्टे ठवेइ, अप्पेगइयाओ
 अन्ने ठवेइ, एवं कुम्भे ठवेइ, सीसे ठवेइ, दन्तमुसले ठवेइ,
 अप्पेगइयाओ सोण्डाय गहाय उड्डं वेहासं उन्विहइ,
 अप्पेगइयाओ सोण्डागयाओ अन्नेलायेइ, अप्पेगइयाओ
 दन्तस्तरेसु मीणेइ, अप्पेगइयाओ सीमरेणं ण्हाणेइ, अप्पेगइ-
 याओ अणेगेहिं कीलायणेहिं कीलायेइ । तप णं चम्पाय
 नयरीय सिंघाडगतिगवउक्खच्चरमहापत्तपहेसु बहुजणो
 अन्नमज्जस्स एवमाइक्खइ, जाव परुषेइ—“एवं सल्लु, देवाणु-
 प्पिया, वेह्ले कुमारे सेयणपणं गन्धहत्थिणा अन्तेउर”, तं
 खेव जाव, अणेगेहिं कीलायणएहिं कीलायेइ । तं पस णं
 वेह्ले कुमारे रज्जसिरिफलं पण्णुभवमाणे विहरइ, नो कूणिय
 राया ” ॥ ४० ॥

तप णं सीसे पडमावईय देवीय इमीसे कहाए लउट्टाय
 समाणीय अयमेथारुवे जाव समुप्पज्जित्था—“एवं सल्लु
 वेह्ले कुमारे सेयणपणं गन्धहत्थिणा जाव अणेगेहिं कीला-
 यणएहिं कीलायेइ । तं पस णं वेह्ले कुमारे रज्जसिरिफलं
 पण्णुभवमाणे विहरइ, नो कूणिय राया । तं किं णं अम्हं

रज्जेण वा जाव अणवण वा, जइ णं अम्हं सेयणगे गन्ध-
हत्थी नत्थि ? तं सेयं खलु ममं कूणियं रायं एयमट्ठं विन्न-
वित्तप ” सि कट्ठु एवं संपेहेइ । २ जेणेव कूणिण राया, तेणेव
उवागच्छइ, २ करयल ” जाव एवं वयासी-“एवं खलु, सामी,
वेहल्ले कुमारे सेयणण गन्धहत्थिणा जाव अणेगेहि कीला-
वणयहि कीलावेइ । तं किं णं, अम्हं रज्जेण वा जाव अणवण
वा, जइ णं अम्हं सेयण गन्धहत्थी नत्थि ? ” तए णं से
कूणिण राया पडमावईप देवीप एयमट्ठं नो आढाइ, नो परि-
याणाइ, तुसिणीप संविट्ठइ । तए णं सा पडमावई देवी
अभिक्षणं २ कूणियं रायं एयमट्ठं विन्नवेइ । तए णं से
कूणिण राया पडमावईप देवीप अभिक्षणं एयमट्ठं विन्न-
विज्जमाणे अन्नया कयाइ वेहल्लं कुमारं सहावेइ, २ सेयणगं
गन्धहत्थिं अट्टारसवकं च हारं जायइ ॥ ४१ ॥

तए णं से वेहल्ले कुमारे कूणियं रायं एवं वयासी-“एवं
खलु, सामी, सेणिणं रत्ता जीयन्तेणं चेव सेयण गन्ध-
हत्थी अट्टारसवके च हारे दिन्ने । तं जइ णं, सामी, तुम्हे ममं
रत्तास्स च जाव अणवयस्स च अइं दलयह, तो णं अहं
तुम्हं सेयणगं गन्धहत्थिं अट्टारसवकं च हारं दलयामि ” ।
तए णं से कूणिण राया वेहल्लस्स कुमारस्स एयमट्ठं नो
आढाइ, नो परिजाणइ, अभिक्षणं २ सेयणगं गन्धहत्थिं
अट्टारसवकं च हारं जायइ ॥ ४२ ॥

तए णं तस्स वेहल्लस्स कुमारस्स कूणिणं रत्ता अभि-
क्षणं २ सेयणगं गन्धहत्थिं अट्टारसवकं च हारं, ..“एवं
अविन्नविडकामे णं, गिण्हउकामे णं, उहल्लेउकामे णं ममं
कूणिण राया सेयणगं गन्धहत्थिं अट्टारसवकं च हारं । तं

जाव न उहालेइ ममं कूणिण राया, ताव सेयणगं गन्धहर्त्ति
अट्टारसवंकं च हारं गहाय अन्तेउरपरियालसंपरिखुडे
सभण्डमत्तोवगरणमायाए चम्पाओ नयरीओ पडिनिष्ख-
मिता वेसालीए नयरीए अज्जगं चेडयं रायं उवसंपज्जित्ताणं
विहरित्तए” एवं संपेहेइ । २ कूणियस्स रत्तो अन्तराणि
जाव पडिजागरमाणे२ विहरइ । तए णं से वेहल्ले कुमारे
असया कयाइ कूणियस्स रत्तो अन्तरं जाणइ, सेयणगं गन्ध-
हर्त्ति अट्टारसवंकं च हारं गहाय अन्तेउरपरियालसंपरिखुडे
सभण्डमत्तोवगरणमायाए चम्पाओ नयरीओ पडिनिष्ख-
मइ । २ जेणेष वेसाली नयरी, तेणेष उधागच्छइ, वेसालीए
नयरीए अज्जगं चेडयं उवसंपज्जित्ताणं विहरइ ॥ ४३ ॥

तए णं से कूणिण राया इमीसे कहाए लद्धे समणे
“ एवं अल्लु वेहल्ले कुमारे ममं असंघिदिपणं सेयणगं गन्ध-
हर्त्ति अट्टारसवंकं च हारं गहाय अन्तेउरपरियालसंपरिखुडे
जाव अज्जगं चेडयं रायं उवसंपज्जित्ताणं विहरइ । तं सेयं
अल्लु ममं सेयणगं गन्धहर्त्ति अट्टारसवंकं च हारं दूरं पेसि-
त्तए” एवं संपेहेइ । २ दूरं सहावेइ, २ एवं बयासी—
“ गच्छह णं तुमं, देवाणुप्पिया, वेसालिं नयारिं । तए णं
तुमं ममं अज्जं चेडयं रायं करयलं वस्सावेत्ता एवं बयासी—
‘ एवं अल्लु, सामी, कूणिण राया विघ्नवेह—एस्स णं वेहल्ले
कुमारे कूणियस्स रत्तो असंघिदिपणं सेयणगं अट्टारसवंकं
च हारं गहाय हव्वमाणए । तए णं तुब्भे, सामी, कूणियं रायं
अणुगिण्हमाणा सेयणगं अट्टारसवंकं च हारं कूणियस्स
रत्तो पच्चप्पिण्ह, वेहल्लं कुमारं च पेसेह ” ॥ ४४ ॥

तए णं से दूए कूणिपणं, करयलं जाव पडिउत्तिता

जेणेव सय गिहे तेणेव उवागच्छइ । २ जहा चित्तो जाव,
 वजावेत्ता एवं बयासी—“ एवं खलु, सामी, कूणिप राया
 विअयेइ—‘ एस जं वेहले कुमारे, तहेव भाणियव्वं जाव,
 वेहलं कुमारं पेसेह ’ ” । तए जं से खेइए राया तं वूयं एवं
 बयासी—“ जह खेव जं, वेवाणुप्पिया, कूणिप राया सेणि-
 यस्स रओ पुत्ते खेइणाए देवीए अत्तए ममं नत्तुए, तहेव जं
 वेहले वि कुमारे सेणियस्स रओ पुत्ते खेइणाए देवीए
 अत्तए मम नत्तुए । सेणिपणं रओ जीयन्तेणं खेव वेहलस्स
 कुमारस्स सेयणगे गन्धहत्थी अट्टारसवकं य हारे पुंख-
 विइण्णे । तं जइ जं कूणिप राया वेहलस्स रज्जस्स य जण-
 वयस्स य अइं दलयइ, तो जं अहं सेयणगं अट्टारसवकं
 हारं य कूणियस्स रओ पच्चप्पिणामि, वेहलं य कुमारं
 पेसेमि” । तं वूयं सकरेइ संमाणेइ पडिधिसज्जेइ ॥ ४५ ॥

तए जं से वूए खेइएणं रओ पडिधिसज्जिए समाणे जेणेव
 चाउग्घण्टे आसरहे, तेणेव उवागच्छइ, २ चाउग्घण्टं आस-
 रहं दुठहइ, वेसालि नयरि मज्झमज्जेणं निगच्छइ । २
 पुमेहि बसहीहि पायरासेहि जाव वजावेत्ता एवं बयासी—
 “ एवं खलु, सामी, खेइए राया आणयेइ—‘ जह खेव जं
 कूणिप राया सेणियस्स रओ पुत्ते खेइणाए देवीए अत्तए
 मम नत्तुए, तं खेव भाणियव्वं जाव, वेहलं य कुमारं पेसेमि’ ।
 तं न देइ जं, सामी, खेइए राया सेयणगं अट्टारसवकं हारं
 य, वेहलं य नो पेसेइ ” ॥ ४६ ॥

तए जं से कूणिप राया दोखं पि वूयं सदावेत्ता एवं
 बयासी—“ गच्छइ जं तुमं, वेवाणुप्पिया, वेसालि नयरि ।

तत्थ णं तुमं मम अज्जमं चेद्धमं रायं, जाय एवं वयासी—
एवं अल्लु, सामी, कूणिण राया विअवेह—‘जाणि काणि
रयणाणि समुप्पज्जन्ति, सव्वाणि ताणि रायकुलगामीणि ।
सेणियस्स रओ रज्जसिरिं करेमाणस्स पालेमाणस्स दुवे
रयणा समुप्पज्जा, तं जहा—सेयणणं गन्धहत्थी, अट्टारसवकं
हारे । तं णं तुम्हे, सामी, रायकुलपरंपरागयं ठिइयं अलो-
वेमाणा सेयणणं गन्धहत्थिं अट्टारसवकं च हारं कूणियस्स
रओ पच्चप्पिणह, वेहल्लं कुमारं पेसेह ’ ” ॥ ४७ ॥

तए णं से वुए कूणियस्स रओ, तदेव जाय वद्धावेत्ता एवं
वयासी—“एवं अल्लु, सामी, कूणिण राया विअवेह—‘जाणि
काणि, जाय वेहल्लं कुमारं पेसेह’ ” । तए णं से वेडए राया
तं वुयं एवं वयासी—“जह खेव णं, देवाणुप्पिया, कूणिण
राया सेणियस्स रओ पुत्ते चेल्लणाए देवीए अत्तए, जहा
पदमं जाय, वेहल्लं च कुमारं पेसेमि ” । तं वुयं सकारेह
संमाणेह पडिधिसज्जेह ॥ ४८ ॥

तए णं से वुए जाय कूणियस्स रओ वद्धावेत्ता एवं
वयासी—“वेडए राया आणवेह—‘जह खेव णं, देवाणु-
प्पिया, कूणिण राया सेणियस्स रओ पुत्ते चेल्लणाए देवीए
अत्तए, जाय वेहल्लं कुमारं पेसेमि’ । तं न देह णं, सामी,
वेडए राया सेयणणं गन्धहत्थिं अट्टारसवकं च हारं, वेहल्लं
कुमारं नो पेसेह ” ॥ ४९ ॥

तए णं से कूणिण राया तस्स वुयस्स अन्तिए वयमहुं
सोच्चा निसम्म आसुठत्ते जाय मित्तिमित्तेमाणे तच्च वुयं
सद्धावेह, २ एवं वयासी—“गच्छह णं तुमं, देवाणुप्पिया,

वेस्तालीए नयरीए चेडगस्स रन्नो वामेण पापणं पायवीढं
अकमाहि, २ कुन्तग्गेणं लेहं पणायेहि । २ आसुरुत्ते जाव
मिसिमिसेमाणे तिवलियं भिउडिं निडाले साहट्टु चेडगं रायं
एवं वयासी—‘ हं भो चेडगराया, अपत्थियपत्थिया, दुरस्त’
जाव ‘परिधज्जिया, एस्स णं कूणिए राया आणवेइ-पच्चप्पि-
णाहि णं कूणियस्स रन्नो सेयणगं अट्टारसवकं ख हारं,
वेहल्लं च कुमारं पेसेहि, अहय जुद्धसज्जे चिट्ठाहि । एस्स णं
कूणिए राया सयले सवाहणे सखन्धाघारे णं जुद्धसज्जे इह
हव्यमागच्छइ ’” ॥ ५० ॥

तए णं से दूए करयल’, तहेव जाव, जेणेय चेडए रायां,
तेणेव उवागच्छइ । २ करयल’ जाव वद्धावेत्ता एवं वयासी—
“ एस्स णं, सामी, ममं विणयपञ्चिचत्ती । इयाणिं कूणियस्स
रन्नो आण ’” सि चेडगस्स रन्नो वामेणं पापणं पायवीढं
अकमाइ २ आसुरुत्ते कुन्तग्गेण लेहं पणायेइ, तं सेव
‘सयलसखन्धाघारे णं इह हव्यमागच्छइ ’” ॥ ५१ ॥

तए णं से चेडए राया तस्स वृयस्स अन्तिए एयमट्ठं
सोच्चा निसम्म आसुरुत्ते जाव साहट्टु एवं वयासी—“ न
अप्पिणामि णं कूणियस्स रन्नो सेयणगं अट्टारसवकं हारं,
वेहल्लं च कुमारं नो पेसेमि, एस्स णं जुद्धसज्जे चिट्ठामि ” । तं
दुयं असक्कारियं असंभाणियं अवहारेणं निच्छुहावेइ ॥ ५२ ॥

तए णं से कूणिए राया तस्स वृयस्स अन्तिए एयमट्ठं
सोच्चा निसम्म आसुरुत्ते कालाईए दस कुमारे सद्धावेइ, २
एवं वयासी—“ एवं खल्लु, देवाणुप्पिया, वेहल्ले कुमारे ममं
असंविदिणं सेयणगं गन्धहर्त्थि अट्टारसवकं हारं अत्तेउरं

समण्हं ख गहाय चम्पाओ निक्खमइ, २ वेसालिं भज्जगं
 जाव उचसंपज्जित्ताणं विहरइ । तए णं मए सेयणगस्स
 गन्धहत्थिस्स अट्टारसवंकस्स अट्टाप दूया पेसिया । ते य
 चेडपण रत्ता इमेणं कारणेणं पडिसेहिता अनुत्तरं च णं ममं
 तथे दूए असक्कारिए असंमाणिए अवहारेणं निच्छुहावेइ ।
 तं सेयं खलु, देवाणुप्पिया, अग्गं चेडगस्स रत्तो अंसं गिण्हि-
 सए ” । तए णं कालाईया इस्स कुमारा कूणियस्स रत्तो पय-
 मट्ठं विणएणं पडिस्सुणेन्ति ॥ ५३ ॥

तए णं से कूणिए राया कालाईए इस्स कुमारे एवं वयासी-
 “ गच्छइ णं तुब्भे, देवाणुप्पिया, सपसु सपसु रज्जेसु, पत्तेयं
 पत्तेयं ण्हाया जाव “पायच्छित्ता हत्थिखग्गधरगया पत्तेयं
 पत्तेयं तिहिं वन्तिसहस्सेहिं एवं तिहिं रहस्सहस्सेहिं तिहिं
 आत्मसहस्सेहिं तिहिं मणुस्सकोडीहिं सद्धिं संपरिबुद्धा सच्चि-
 क्खिए जाव रवेणं सएहिन्तो २ नयरेहिन्तो पडिनिक्खमइ, २
 ममं अन्तियं पाउग्गवइ ” । तए णं ते कालाईया इस्स कुमारा
 कूणियस्स रत्तो पयमट्ठं सोच्चा सपसु सपसु रज्जेसु पत्तेयं
 २ण्हाया जाव तिहिं मणुस्सकोडीहिं सद्धिं संपरिबुद्धा सच्चि-
 क्खिए जाव रवेणं सएहिन्तो २ नयरेहिन्तो पडिनिक्खमन्ति,
 २ जेणेव अक्का अणवण, जेणेव चम्पा नयरी, जेणेव कूणिए
 राया, तेणेव उवागया करयलं जाव वज्जावेन्ति ॥ ५४ ॥

तए णं से कूणिए राया कोट्टम्भियपुरिसे सहावेइ, २ एवं
 वयासी-“ क्षिप्पामेव, भो देवाणुप्पिया, आभिसेकं हत्थि-
 रयणं पडिक्कप्पेइ, हयगयरहजोहचाउरक्किणिं सेणं संनाहेइ,
 ममं पयमाणत्तियं पच्चप्पिणइ, ” जाव पच्चप्पिणन्ति । तए णं

से कृणिण राया जेणेव मज्जणघरे तेणेव उवागच्छइ, जाव पाडिनिगाच्छिता जेणेव बाहिरिया उघट्टाणसाला जाव नर-
वर, दुरुडे ॥ ५५ ॥

तए णं से कृणिण राया तिहि दन्तिसहस्सेहि जाव रवेणं
अम्पं नयरी मज्जंमज्जेणं निगाच्छइ । २ जेणेव कालाईया
दस कुमारा तेणेव उवागच्छइ । २ कालाईयहि दसहि कुमा-
रेहि सखि एगओ भेलायस्ति । तए णं से कृणिण राया
तेत्तीसाए दन्तिसहस्सेहि तेत्तीसाए आससहस्सेहि तेत्ती-
साए रहसहस्सेहि तेत्तीसाए मणुस्सकोडीहि सखि संप-
रिखुडे सविड्डीए जाव रवेणं सुभेहि वसईहि सुभेहि पायरा-
सेहि नाइयिगिट्ठेहि अम्तरावासेहि वसमाणे २ अक्कजणव-
यस्स मज्जंमज्जेणं जेणेव विवेहे जणवए, जेणेव वेसाली
नयरी, तेणेव पहारेत्थ गमणाए ॥ ५६ ॥

तए णं से चेइए राया इमीसे कहाए लउट्ठे समणे नव
महुरई नव लेच्छई कासीकोसलगा अट्टारस वि गणरायाणो
सहावेइ, २ एअं वयासी-“ एअं अलु, देवाणुप्पिया, बेहल्ले
कुमारे कृणियस्स रओ असंघिविपणं सेयणगं अट्टारसवंकं
अ हारं गहाय इहं हव्वमाणए । तए णं कृणिणं सेयणगस्स
अट्टारसवंकस्स अ अट्टाए तओ दूया पेसिया । ते अ मए
इमेणं कारणेणं पडिसेहिया । तए णं से कृणिण ममं एयमट्ठं
अपडिरुणमाणे चाउरक्किणीए सेणाए सखि संपरिखुडे जुअ-
सज्जे इहं हव्वमाणच्छइ । तं किं णं, देवाणुप्पिया, सेयणगं
अट्टारसवंकं कृणियस्स रओ पच्चप्पिणामो ? बेहल्लं कुमारं
पेसेमो ? उदाहु जुज्झित्था ? ” तए णं नव महुरई नव लेच्छई
कासीकोसलगा अट्टारस वि गणरायाणो चेइए रायं एअं

वयासी-“ न एयं, सामी, जुत्तं वा पत्तं वा रायसरिसं वा,
जं णं सेयणं अट्टारसवंकं कूणियस्स रत्तो पच्चप्पिणिज्जइ,
वेहल्ले यं कुमारे सरणागण पेसिज्जइ । तं अइ णं कूणिय राया
आउरक्किणीय सेणाय सद्धि संपरिवुडे जुद्धसज्जे इहं हव्व-
मागच्छइ, तए णं अग्गे कूणियणं रत्ता सद्धि जुज्झामो” ॥ ५३ ॥

तए णं से चेइए राया ते नव मल्लई नव लेच्छई कासी-
कोसलगा अट्टारस धि गणरायाणो एवं वयासी-“ अइ णं,
देवाणुप्पिया, तुप्पे कूणियणं रत्ता सद्धि जुज्झइ, तं गच्छइ
णं, देवाणुप्पिया, सएसु २ रत्तेसु ण्हाया, जहा कालईया,”
आव जएणं विजएणं वद्धावेन्ति । तए णं से चेइए राया
कोडुम्बियपुरिसे सद्धावेइ, २ एवं वयासी-“ आभिसेकं,
जहा कूणिय,” आव दुरुडे ॥ ५४ ॥

तए णं से चेइए राया तिहिं दन्तिसहस्सेहिं, जहा कूणिय,
आव वेसालिं नयरिं मज्झमज्जेणं निग्गच्छइ । २ जेणेव ते
नव मल्लई नव लेच्छई कासीकोसलगा अट्टारस धि गण-
रायाणो, तेणेव उवागच्छइ । तए णं से चेइए राया सत्ता-
वन्नाय दन्तिसहस्सेहिं सत्तावन्नाय आससहस्सेहिं सत्ता-
वन्नाय रहसहस्सेहिं सत्तावन्नाय मणुस्सकोडीहिं सद्धि सं-
परिवुडे सव्विणीय आव रवेणं सुभेहिं वसहीहिं पायरासेहिं
माइविमिट्ठेहिं अन्तरेहिं वसमाणे २ विदेहं जणघयं मज्झ-
मज्जेणं जेणेव वेसपन्ते, तेणेव उवागच्छइ, २ सन्धाघार-
निवेसणं करेइ, २ कूणियं रायं पडिवालेमाणे जुद्धसज्जे
धिइइ ॥ ५५ ॥

तए णं से कूणिय राया सव्विणीय आव रवेणं जेणेव वेस-

पन्ते, तेणेव उवागच्छइ, २ चेडयस्स रत्तो ओयणत्तरियं
सन्धावारनिवेशं करेइ ॥ ६० ॥

तए णं ते दोसि वि राथाणो रणभूमिं सज्जावेन्ति, २ रण-
भूमिं जयन्ति । तए णं से कूणिए राया तेप्पीसाए दन्तिसह-
स्सेहिं जाव मणुस्सकोडीहिं गरुलवूहं रएइ, २ गरुलवूहेणं
रहमुसलं संगामं उवायाए । तए णं से चेडगे राया सत्ता-
वन्नाए दन्तिसहस्सेहिं जाव सत्तावन्नाए मणुस्सकोडीहिं
सगडवूहं रएइ, २ सगडवूहेणं रहमुसलं संगामं उवायाए ।
तए णं ते दोणह वि राईणं अणीया संनज्ज^१ जाव गहिया-
उहपहरणा मंगतिएहिं फलएहिं निकट्टाहिं असीहिं अंसा-
गएहिं तोणेहिं सजीवेहिं धणूहिं समुत्थिअसेहिं सरेहिं समु-
ल्लालियाहिं डावाहिं ओसारियाहिं ऊरुघण्टाहिं छिप्पत्तरेणं
वज्रमाणेणं महया उक्किट्टसीहनायबोलकलकलरवेणं समु-
हरवभूयं पिब करेमाणा सभियड्डीए जाव रवेणं हयगया हय-
गएहिं गयगया गयगएहिं रहगया रहगएहिं पायत्तिया पाय-
त्तिएहिं अन्नमन्नेहिं सद्धि संपलग्गा यावि होत्था । तए णं ते
दोणह वि रायाणं अणीया नियगसामीस्तासणाणुरत्ता महया
जणक्खयं जणयहं जणप्पमहं जणसंघट्टकर्प्य मच्चन्तकवन्ध-
वारैभीमं रुहिरकहमं करेमाणा अन्नमन्नेणं सद्धि जुज्झन्ति
॥ ६१ ॥

तए णं से काले कुमारे तिहिं दन्तिसहस्सेहिं जाव मणुस-
कोडीहिं गरुलवूहेणं एक्कारसमेणं सन्धेणं कूणिएणं रत्ता
सद्धि रहमुसलं संगामं संगामेमाणे हयमहियं^१, जहा मग-

यथा कालीय देवीय परिकहियं, जाव जीवियाओ धवरो-
वेइ ॥ ६२ ॥

“ तं एयं खलु, गोयमा, काले कुमारे परिसण्हिं आर-
स्मेहिं जाव परिसपणं असुभकदकम्मपन्भारेणं कालमासे
कालं किञ्चा खउस्थीय पङ्कपभाप पुदवीय हेमाभे नरप नेर-
हयत्ताप उववसे ” ॥ ६३ ॥

“ काले णं, भन्ते, कुमारे खउस्थीय पुदवीय...अणन्तरं
उव्यट्ठिता कहिं गच्छिहिइ कहिं उवयज्झिहिइ ? ” “ गोयमा,
महाविदेहे वासे जाइं कुलाइं भवन्ति अङ्गाइं, अहा ददपइओ
जाव सिज्झिहिइ बुज्झिहिइ आथ अन्तं काहिइ ” ॥ ६४ ॥

“ तं एयं खलु, जम्बू, समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं
निरयावलियाणं पदमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते ॥ ६५ ॥

॥ पदमं अज्झयणं सम्मत्तं ॥ ११५ ॥

“ जइ णं, भन्ते, समणेणं जाव संपत्तेणं निरयावलियाणं
पदमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते, दोब्बस्स णं, भन्ते,
अज्झयणस्स निरयावलियाणं समणेणं भगवया जाव संप-
त्तेणं के अट्ठे पन्नत्ते ? ” “ एवं खलु, जम्बू ॥

तेणं कालेणं तेणं समणं सम्पा नामं तयरी होत्था ।
पुण्णमहे चेइए । कूणिप राया । पउमाधई देयी । तत्थ णं
चम्पाए नयरीए सेणियस्स रओ भज्जा कूणियस्स रओ चुल्लं-

माजया सुकाली नामं देवीं होत्या सुकुमाला । तसे
 णं सुकालीय देवीय पुत्ते सुकाले नामं कुमारे होत्या सुकु-
 माले । तए णं से सुकाले कुमारे अन्नया कयाइ तिहिं वन्ति-
 सहस्सेहिं, जहा कालो कुमारो, निरवसेसं तं चेव भाणि-
 यत्वं जाय महाविदेहे चासे...अस्तं काहिइ ॥ ६६ ॥

॥ वीर्यं अज्जयणं सम्मत्तं ॥ ११२ ॥

एवं सेसा वि अट्ट अज्जयणा मेघव्वा पट्टमसरिसा, मयरं
 मायाओ सरिस्स मामाओ ॥ ६७ ॥

॥ निर्यावळियाआ सम्मत्तओ ॥

॥ भिक्षुदेवां सखेसिं भाणियन्वो तहा ॥

॥ पट्टमो वग्गो सम्मत्तो ॥

॥ कप्पवडिसियाओ ॥

“जइ णं, भन्ते, समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उव-
 ज्जाणं पढमस्स वग्गस्स निरयावलियाणं अयमट्ठे पञ्चसे,
 दोषस्स णं, भन्ते, वग्गस्स कप्पवडिसियाणं समणेणं जाव
 संपत्तेणं कइ अज्झयणा पञ्चत्ता?” “एवं खलु, जम्बू,
 समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं कप्पवडिसियाणं इत्थं अज्झ-
 यणा पञ्चत्ता । तं जहा-पउमे १, महापउमे २, भदे ३, सुभदे
 ४, पउमभदे ५, पउमसेणे ६, पउमगुम्मे ७, नलिणिगुम्मे ८,
 भाणन्दे ९, नन्दे १० ।” “जइ णं, भन्ते, समणेणं जाव
 संपत्तेणं कप्पवडिसियाणं इत्थं अज्झयणा पञ्चत्ता, पढमस्स
 णं, भन्ते, अज्झयणस्स कप्पवडिसियाणं समणेणं भगवया
 जाव के अट्ठे पञ्चसे ?” “एवं खलु, जम्बू” ॥ ६८ ॥

तेणं कालेणं तेणं समणं चम्पा नामं नयरी होत्था ।
 पुण्णभदे चेहए । कुणिए राया । पउमावई देवी । तत्थ णं
 चम्पाए नयरीए सेणियस्स रत्तो भज्जा कूणियस्स रत्तो चुल्ल-
 माडया काली नामं देवी होत्था सुउमाला । तीसे णं कालीए

१ The Mss. give indiscriminate. y कप्पवडिसिया or

• वडिसिया or वडिसिया.

देवीए पुसे काले नामं कुमारे होत्था सुउमाले । तस्स णं कालस्स कुमारस्स पउमावई नामं देवी होत्था, सोमाला जाव विहरइ ॥ ६९ ॥

तए णं सा पउमावई देवी अन्नया कथाइ तंसि तारिस्स-
गंसि वासघरंसि आभिन्तरओ सच्चित्तकमे जाव सीहं रु-
मिणे वासित्ताणं पडियुद्धा । एवं जम्मणं, जहा महाबलस्स,
जाव नामधेज्जं—“ जम्हा णं अम्हं इमे वारए कालस्स
कुमारस्स पुसे पउमावईए देवीए अत्तए, तं होउ णं अम्हं
इमस्स वारगस्स नामधेज्जं पउमे पउमे ” । सेसं जहा महा-
बलस्स । अट्ठओ दाओ । जाव उरिं पासायघरगए विहरइ ।
सामी समोसरिए । परिसा निग्गया । कूणिए निग्गए । पउमे
वि, जहा महाबले, निग्गए । तहेव अम्मापिइआपुच्छणा,
जाव पयवइए अणगारे जाए जाव गुत्तवम्भयारी ॥ ७० ॥

तए णं से पउमे अणगारे समणस्स भगवओ महावीरस्स
तहारूवाणं थेराणं अन्तिए सामाइयमाइयाइं पक्कारस अक्काइं
अहिज्जइ । २ वहुहिं चउत्थछट्ठट्ठमं जाव विहरइ ॥ ७१ ॥

तए णं से पउमे अणगारे तेणं ओरालेणं, जहा मेहो,
तहेव धम्मजागरिया, सिन्ता । एवं जहेव मेहो तहेव समणं
भगवं आपुच्छित्ता बिउले जाव पाओवगए समणे तहा-
रूवाणं थेराणं अन्तिए सामाइयमाइयाइं पक्कारस अक्काइं,
बहुपडिपुण्णाइं पञ्च वासाइं सामणपरियाए । मासियाए
संलेहणाए सट्ठि भत्ताइं । आणुपुव्वीए कालगए । थेरा
ओतिण्णा । भगवं गोयमे पुच्छइ, सामी कहेइ, जाव सट्ठि

भक्तां अणसणाप छेइत्ता आलोइयपडिक्कन्ते उडु चन्दिम-
सोहम्मे कप्पे देवत्ताप उववन्ने । वो सागराइ ॥ ७२ ॥

“से णं, भन्ते, पउमे देवे ताओ देवलोगाओ आउक्खण्णं” ।
पुच्छा । “गोयमा, महाविदेहे चासे, अहा दढपइओ, जाव
अन्तं काहिइ ” । “ तं एवं खलु, जम्भू, समणेणं जाव संप-
सेणं कप्पवडिसियाणं पढमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते
त्ति येमि ॥ ७३ ॥

पढमं अज्झयणं ॥ २।१ ॥

“अइ णं, भन्ते, समणेणं भगवया जाव संपसेणं कप्प-
वडिसियाणं पढमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते, वोच्चस्स
णं, भन्ते, अज्झयणस्स के अट्ठे पन्नत्ते ? ” “ एवं खलु,
जम्भू ” ॥ ७४ ॥

तेणं कालेणं २ वम्पा नामं नयरी होत्था । पुण्णमहे चेइप ।
कूणिप राया । पउमावई देवी । तत्थ णं चम्पाप नयरीप
सोणियस्स रज्जो भज्जा कूणियस्स रज्जो खुल्लमाउया सुकाली
नामं देवी होत्था । तीसे णं सुकालीप पुत्ते सुकाले नामं
कुमारि । तस्स णं सुकालस्स कुमारस्स महापउमा नामं
देवी होत्था सुउमाला ॥ ७५ ॥

तए णं सा महापउमा देवी अन्नया कयाइ तंसि तारि-
स्सगंसि, एवं तहेव, महापउमे नामं दारप, जाव सिज्झिहिइ ।
नवरं ईसाणे कप्पे उववाओ । उक्कोसट्ठिईओ । निक्खेवो ॥ ७६ ॥

॥ श्रीं अज्झयणं ॥ २।२ ॥

एवं सेस्ता वि अट्ठ नेयव्वा । मायाओ सारिस्स नामाओ ।
कालाईणं दसण्हं पुत्ता आणुपुर्वाए—

दोण्हं च पञ्च चत्तारि तिण्हं तिण्हं च होस्ति तिण्णोच ।

दोण्हं च दोन्नि वासा सेणियनत्तूण परियाओ ॥ १ ॥

उववाओ आणुपुब्बीए-पढमो सोहम्मे, विइओ ईसाणे,
तइओ सणकुमारे, अउत्थो माहिन्दे, पञ्चमो बम्भलोए, छट्ठो
लन्तए, सत्तमो महासुक्को, अट्ठमो सहस्सारे, नवमो पाणए,
दसमो अणुए । सव्वत्थ उक्कोसट्ठिई भाणियच्चा । महाविदेहे
सिद्धे ॥ ७७ ॥

॥ कप्पवर्धिसियओ सम्मत्ताओ ॥

। बीओ बग्गो सम्मत्तो ॥ २ ॥

III

॥ पुष्पिकाओ ॥

“ जह णं, भन्ते, समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उवङ्गाणं दोवस्स कप्पवड्डिसियाणं अयमेदु पन्नत्ते, तच्चस्स णं, भन्ते, वग्गास्स उवङ्गाणं पुष्पिकाणं के अट्ठे पन्नत्ते ? ” “ एवं खलु, जम्बू, समणेणं जाव संपत्तेणं उवङ्गाणं तच्चस्स वग्गास्स पुष्पिकाणं वस अज्झयणा पन्नत्ता । तं जहा—

खन्दे सूरं सुद्धे बहुपुत्तिय पुण्ण माणिभहे य ।

वत्ते सिधे बले या अणोदिए चेव बोद्धव्वे ॥ ”

“ जह णं, भन्ते, समणेणं जाव संपत्तेणं पुष्पिकाणं वस अज्झयणा पन्नत्ता, पढमस्स णं, भन्ते, समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे पन्नत्ते ? ” “ एवं खलु, जम्बू ” ॥ ७८ ॥

तेणं कालेणं २ रायगिहे मयरे । गुणसिलए खेए । सेणिए राया । तेणं कालेणं २ सामी समोसडे, परिसा निग्गया । तेणं कालेणं २ खन्दे जोइसिन्दे जोइसराया चन्दवड्डिसए विमाणे समाए सुहम्माए चन्दंसि सीहासणांसि खउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जाव विहरइ । इमं ख णं केवलकप्यं जम्बुदीधं दीवं विउलेणं ओहिणा आभोएमाणे २ पासइ, २

समणं भगवं महावीरं, जहा सूरियाभे, आमिभोगं देवं.
सहावेत्ता जाव सूरिन्दाभिगमणजोगं करेत्ता तमाणत्तियं
पञ्चप्पिणन्ति । सुसरा घण्टा, जाव विउल्लेणा । नवरं जाण-
यिमाणं जोयणसहस्सवित्थिण्णं अद्धतेचट्ठिजोयणसमूसियं,
महिन्वज्जओ पणुवीसं जोयणमूसिओ, सेसं जहा सूरिया-
भस्स, जाव आगओ । नट्टयिही । तद्देव पडिगओ ॥ ७९ ॥

“भन्ते” स्ति भगवं गोयमे समणं भगवं... “भन्ते” ।
पुच्छा । कूडागारसाला । सरीरं अणुपयिट्ठा । पुच्चभवो ।
“एवं बल्लु, गोयमा” ॥ ८० ॥

तेणं कालेणं २ सावत्थी नामं नयरी होत्था । कौट्टप चेहए ।
तत्थ णं सावत्थीए अक्कई नामं गाहाघई होत्था अट्ठे जाव
अपरिभूए । तए णं से अक्कई गाहाघई सावत्थीए नयरीए
बहूणं नगरनिगम”... जहा आणम्भो ॥ ८१ ॥

तेणं कालेणं २ पासे णं अरहा पुरिसावाणीए आहगरे,
जहा महावीरो, नबुस्सेहे सोलसेहिं समणसाहस्सीहिं अट्ठती-
साए अज्जियासहस्सेहिं जाव कौट्टप समोसदे । परिसा
निग्गया ॥ ८२ ॥

तए णं से अक्कई गाहाघई इमीसे कहाए लद्धे समणे
हट्ठे, जहा कप्पिओ सेट्ठी तहा निग्गल्लइ जाव पञ्जुवासइ ।
धम्मं सोच्चा निसम्म, अं नवरं, “देवाणुप्पिया, जेट्ठपुत्तं
कुडुम्बे ठावेमि । तए णं अहं देवाणुप्पियाणं जाव पव्वयामि” ।
जहा गक्कवत्ते तहा पव्वइए जाव गुत्तवम्भयारी ॥ ८३ ॥

तए णं से अक्कई अणगारे पासस्स अरहओ तहारुवाणं
थेराणं अन्तिए सत्ताइयमाइयाहं एक्कारस अक्काइं अहिज्जइ ।
२ बहूहिं चउत्थ” जाव भावेमाणे बहूइं वासाइं सामण्णपरि-

यागं पाउणइ । २ अज्झमासियाए संलेहणाए तीसं भत्ताई
अणसणाए छेइत्ता विराहियसामण्णे कालमासे कालं किञ्चा
चन्द्वर्द्धिसए विमाणे उववाइथाए सभाए देवसयणिजंसि
देवदूसन्तरिए चन्दे जोइसिन्दत्ताए उवववे ॥ ८४ ॥

तए णं से चन्दे जोइसिन्दे जोइसिराया अहुणोववन्ने
समाणे पञ्चविहाए पज्जत्तीए पज्जत्तीभावं गच्छइ, तं जहा—
आहारपज्जत्तीए सरीरपज्जत्तीए इन्दियपज्जत्तीए सासोसास-
पज्जत्तीए भासामणपज्जत्तीए ॥ ८५ ॥

“अन्वस्स णं, भन्ते, जोइसिन्दस्स जोइसरओ केवइयं
कालं ठिई पज्जत्ता ?” “गोयमा, पलिओवमं वाससयसहस्स-
मम्भइयं । एवं खलु, गोयमा, अन्वस्स जाव जोइसरओ सा
दिठ्ठा देविट्ठी...” । “अन्वे णं, भन्ते, जोइसिन्दे जोइसरया
ताओ देवलोगाओ आउक्खएणं अइत्ता कहि गळिछहिइ ?”
“गोयमा, महाविदेहे वासे सिज्झहिइ” ॥ ८६ ॥

निकोवओ ॥ १ ॥ १ ॥

“जइ णं, भन्ते, समणेणं भगवया जाव पुप्फियाणं पढ-
मस्स अज्झयणस्स जाव अयमट्ठे पज्जत्ते, दोब्बस्स णं, भन्ते,
अज्झयणस्स पुप्फियाणं समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं के
अट्ठे पज्जत्ते ?” “एवं खलु, जम्भू” ॥ ८७ ॥

तेणं कालेणं २ रायणिहे नामं नयेरे । गुणसिलए चेइए ।
सेणिए राया । समोसरणं । जहा चन्दो तहा सूर्यो वि
आगओ, जाव नट्टविहिं उवदंसित्ता पडिगओ । पुव्वभव-
पुच्छा । सावत्थी नयरी । सुपइहे नामं गाहावई होत्था,
अट्ठे, जहेव अक्कई जाव विहरइ । पासो समोसट्ठो, जहा

अङ्गई तहेव पळ्ळइए, तहेव विराहियसामण्ये, जाव महावि-
देहे वासे सिज्जिहिह जाव अन्तं करेहिह ॥ ८८ ॥

निक्खेवओ ॥ १ ॥ २ ॥

उक्खेवओ ॥ १ ॥ ३ ॥

रायगिहे नयरे । गुणसिलए चेहए । सेणिए राया । सामी
समोसडे । परिसा निग्गया । तेणं कालेणं २ सुक्के महग्गहे
सुक्कवाहंसए यिमाणे सुक्कंसि सीहासणंसि खउहिं सामा-
णियसाहस्सीहिं, जहेव चन्दो तहेव आगओ, नट्टयिहिं उववं-
सित्ता पडिगओ । “ भन्ते ” सि । कूडामारसाला । पुण्य-
भवपुच्छा । “ एवं खलु, गोयमा ” ॥ ८९ ॥

तेणं कालेणं २ वाणारसी नामं नयरी होत्था । तत्थ णं
वाणारसीए नयरीए सोमिले नामं माहणे परिघसह अण्णे जाव
अपरिभूए रिउब्बेय* जाव सुपरिभिद्विए । पासे समोसडे ।
परिसा पल्लवास्तह ॥ ९० ॥

तए णं तस्स सोमिलस्स माहणस्स इमीसे कहाए लज्ज-
ट्ठस्स समाणस्स इमे पयारुवे अज्झत्थिए—“ एवं पासे
अरहा पुरिसादाणीए पुण्णानुपुण्णि जाव अम्यसालवणे यिह-
रह । तं गच्छामि णं पासस्स अरहओ अन्तिए पाउम्भवामि ।
इमाइं ए णं पयारुवाइं अट्ठाइं हेऊइं...” जहा पण्णसीए ।
सोमिलो निग्गओ खण्डियविट्ठणो जाव एवं घयासी—“ जत्ता
ते, भन्ते ? जवणिज्जं ए ते ? ” पुच्छा । “ सरिसवया मात्ता
कुलत्था एगे भवं ? ” जाव संबुद्धे सावगधम्मं पडिवाञ्जित्ता
पडिगाए ॥ ९१ ॥

तए णं पासे णं अरहा अन्नया कयाह वाणारसीओ नयरीओ
अम्यसालवणाओ चेइयाओ पडिनिक्खमह, २अहिया जणवय-

विहारं विहरह । तय णं से सोमिले माहणे अन्नया कयाह
मसाहुदंसणेण य अपज्जुवासणयाए य मिच्छत्तपज्जवेहिं
परिवहमाणेहिं २ सम्मत्तपज्जवेहिं परिहायमाणेहिं मिच्छत्तं
न पटिवन्ने ॥ ९२ ॥

तय णं तस्स सोमिलस्स माहणस्स अन्नया कयाह पुण्वर-
त्तावरत्तकालसमयंसि कुडुम्बजागरियं जागरमाणस्स अय-
मेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था—“ एवं खलु अहं
वाणारसीए नयरीए सोमिले नामं माहणे अन्नन्तमाहणकुल-
प्पसूए । तय णं मए वयाहं विण्णाहं, वेया य अहीया, वारा
आहूया, पुत्ता जणिया, इद्दीओ समानीयाओ, पसुबन्धो कया,
जन्ना जेट्ठा, वक्खिण्णा दिग्धा, अतिही पूइया, अग्गी हूया, जूयां
भिक्षित्ता । तं सेयं खलु मम इयाणि कल्लं जाव जलन्ते
वाणारसीए नयरीए बहिया बहवे अम्बारामा रोवावित्तए,
एवं माडलित्ता बिट्ठा कयिट्ठा विज्जा पुप्फारामा रोवावित्तए”
एवं संपेहेह । २ कल्लं जाव जलन्ते वाणारसीए नयरीए बहिया
अम्बारामे य जाव पुप्फारामे य रोवावेह । तय णं बहवे
अम्बारामा य जाव पुप्फारामा य अणुपुब्बेणं सारक्खिज्ज-
माणा संगोयिज्जमाणा संयट्ठिज्जमाणा आरामा आया किण्हा
किण्होभात्ता जाव रम्मा महामेहनिकुरम्भभूया पत्तिया
पुप्फिया फलिया हरियगरेरिज्जमाणा सिरिया अईव २ उव-
सोभेमाणा २ चिट्ठन्ति ॥ ९३ ॥

तय णं तस्स सोमिलस्स माहणस्स अन्नया कयाह पुण्वर-
त्तावरत्तकालसमयंसि कुडुम्बजागरियं जागरमाणस्स अय-
मेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था—“ एवं खलु अहं

घाणारसीए नयरीए सोमिले नामं माहणे अखन्तमाहणकुल-
 प्सूए । तए णं मए वयाइं चिण्णाइं जाव जूवा निक्खित्ता ।
 तए णं मए घाणारसीए नयरीए बहिया बहवे अम्बारामा जाव
 पुष्फारामा य रोवाविया । तं सेयं खलु भमं इयाणि कल्लं
 जाव जलन्ते सुवहुं लोहकडाहकडुच्छुयं तम्बियं तावसभण्डं
 घडावेत्ता विडलं असणं पाणं आइमं साइमं.....मित्तनाइ*
 आमन्तेत्ता तं मित्तनाहनियग*.....विडलेणं असणं जाव
 संमाणेत्ता तस्सेव मित्तं जाव जेट्टपुत्तं कुडुम्बे ठवेत्ता तं
 मित्तनाइ* जाव आपुच्छित्ता सुवहुं लोहकडाहकडुच्छुयं
 तम्बियं तावसभण्डं गहाय जे इमे गङ्गाकूला घाणपरथा
 तावसा भवन्ति, तं जहा-होत्तिया पोत्तिया कोत्तिया जणई
 सङ्गई घालई हुम्भउट्टा इन्तुक्खलिया उम्मज्जगा संमज्जगा
 निमज्जगा संपक्खालगा दक्खिणकूला उत्तरकूला संखधमा
 कूलधमा मियलुङ्गया हत्थितावसा उहण्डा दिसापोकस्सिणो
 वक्खवासिणो बिलयासिणो जलयासिणो रुक्खमूलिया अम्बु-
 भक्खिणो वायुभक्खिणो सेवालभक्खिणो मूलाहारा कन्दा-
 हारा तयाहारा पत्ताहारा पुष्फाहारा फलाहारा बीयाहारा
 परिसद्वियकन्दमूलतयपत्तपुष्फफलाहारा जलाभिसेयकदिण-
 गायभूया आयावणाहिं पञ्जगितावेहिं इल्लालसोल्लियं कन्दु-
 सोल्लियं पिब अप्पाणं करेमाणं विहरन्ति । तत्थ णं जे ते
 दिसापोकस्सिया तावसा तेसि अन्तिए दिसापोकस्सियत्ताए
 पञ्चइत्तए, पध्वइए वि य णं समाणे इमं एयारूवं अभिग्गहं
 अभिगिण्हिस्सामि-कप्पइ मे जावजीवाए छट्ठंछट्ठेणं आणि-
 क्खित्तेणं दिसाचक्खवालेणं तवोकम्मेणं उहुं बाहाओ पणि-
 ज्झिय २ सूरामिमुहस्स आयावणभूमीए आयावेमाणस्स

विहरित्वा” स्ति कट्टु एवं संपेहेइ । २ कल्लं जाव जलन्ते सुगहं लोइ” जाव दिसापोकित्तयतावसत्ताए पव्वइए । पव्व-
इए थि य णं समाणे इमं पयारुवं अभिग्गहं जाव अभिगि-
ण्हित्ता पढमं छट्ठक्यमणं उवसंपज्जित्ताणं चिहरइ ॥ ९४ ॥

तए णं सोमिले माहणे रिसी पढमछट्ठक्यमणपारणासि
आथावणभूमीए पच्चोदइइ । २ थागलवत्थनियत्थे जेणेव सए
उडए, तेणेव उवागच्छइ । २ किट्ठिणसंकाइयं गेणइइ । २
पुरत्थिमं दिस्सि पुक्खेइ, “पुरत्थिमाए दिसाए सोमे महार था
पन्थाणे पत्थियं अभिरक्खउ, सोमिलमाहणरिसि अभि-
रक्खउ । जाणि य तत्थ कम्माणि य मूलाणि य तयाणि य
पप्साणि य पुप्फाणि य फलाणि य बीयाणि य हरियाणि य
ताणि अणुजाणउ ” स्ति कट्टु पुरत्थिमं दिस्सं पसरइ । २ जाणि
य तत्थ कम्माणि य जाव हरियाणि य ताई गेणइइ । २ किट्ठि-
णसंकाइयगं अरेइ । २ वम्मे य कुसे य पप्सामोडं य समि-
हाओ कट्ठाणि य गेणइइ । २ जेणेव सए उडए, तेणेव उवा-
गच्छइ । २ किट्ठिणसंकाइयगं ठवेइ । २ थेई वड्डेइ । २ उवले-
वणसंमज्जणं करेइ । २ दम्भकलसहत्थगए जेणेव गङ्गा महा-
णई, तेणेव उवागच्छइ । २ गङ्गं महाणई ओगाइइ । २
जलमज्जणं करेइ । २ जलकिङ्गं करेइ । २ जलामिसेयं करेइ ।
२ आयन्ते खोवस्से परमसुइभूए देवपिउकयकजे दम्भकल-
सहत्थगए गङ्गाओ महाणईओ पङ्कसरइ । २ जेणेव सए
उडए, तेणेव उवागच्छइ २ दम्भे य कुसे य बालुयाए य थेई
रएइ । २ सैरयं करेइ । २ अराणि करेइ । २ सरएणं अराणि

१ Miss read कट्ठिण and किट्ठिण indiscriminately.

२ A सरई.

महेइ । २ अग्नि पाडेइ । २ अग्नि संघुकेइ । २ समिहा
कट्टाणि पक्खिवइ । २ अग्नि उज्जालेइ । २

अग्निस्स दाहिणे पासे सत्तङ्गाइ समादहे ।

तं जहा--सकथं वक्कलं ठाणं सेज्जभण्डं कमण्डलुं ।

दण्डदारुं तहप्पाणं अह ताइं समादहे ॥ १ ॥

मट्टणा य घणण तन्दुलेहि य अग्नि हुणइ । अरुं साहेइ ।
२ बलि वइस्सदेवं करेइ । १ अतिहिपूरं करेइ । २ तओ पच्छा
अप्यणा आहारं आहारेइ ॥ ९५ ॥

तए णं सोमिले माहणरिसी दोब्बं छट्ठक्खमणपारणगंसि,
तं वेव सव्वं भाणियव्वं जाव आहारं आहारेइ । मघरं इमं
माणत्तं—“ दाहिणाए दिसाए जमे महाराया पत्थाणे पत्थियं
अभिरक्खउ सोमिलं माहणरिसिं, जाणि य तत्थ कन्दाणि
य जाव अणुजाणउ ” ति कट्टु दाहिणं दिसिं पसरइ । एवं
पञ्चत्थिमेणं वरुणे महाराया जाव पञ्चत्थिमं दिसिं पसरइ ।
उत्तरेणं वेसमणे महाराया जाव उत्तरं दिसिं पसरइ । पुव्व-
दिसागमेणं जत्तारि धि दिसाओ भाणियव्वाओ जाव आहारं
आहारेइ ॥ ९६ ॥

तए णं तस्स सोमिलमाहणरिसिस्स अज्जया कयाइ पुव्व-
रत्तावरत्तकालसमयंसि अणिज्जजागरियं जागरमाणस्स अय-
मेयारुवे अज्जत्थिए जाव समुप्पज्जित्था—“ एवं खल्लु अहं
वाणारसीए नयरीय सोमिले नामं माहणरिसी अच्चन्तमाहण-
कुलप्पसूए । तए णं मए वयाहं चिण्णाइं जाव जूवा निक्खित्ता ।
तए णं मम वाणारसीए जाव पुप्फारामा य जाव रोविया ।
तए णं मए सुवहुं लोहं जाव घडावेत्ता जाव जेट्ठपुत्तं ठवेत्ता
जाव जेट्ठपुत्तं आपुच्छित्ता सुवहुं लोहं जाव गहाय मुण्डे

जाव पव्वइए। पव्वइए वि य णं समाणे छट्ठं छट्ठेणं" जाव विहरइ।
 "तं सेयं खलु ममं इयाणिं कल्लं जाव जलन्ते बहवे तावसे
 दिट्ठाभट्ठे य पुव्वसंगइए य परियायसंगइए य आपुच्छित्ता
 आसमसंसियाणि य बहूँ सत्तसयाइं अनुमाणइत्ता वागल-
 धत्थानियत्थस्स कट्ठिणसंकाइयगहियसभण्डोवगरणस्स
 कट्टमुहाए मुहं बन्धिन्ता उत्तरादिसाए उत्तराभिमुहस्स मह-
 पत्थाणं पत्थावेत्तए" एयं संपेहेइ। २ कल्लं जाव जलन्ते
 बहवे तावसे य दिट्ठाभट्ठे य पुव्वसंगइए य, तं चेव जाव,
 कट्टमुहाए मुहं बन्धइ। २ अयमेयारूवं अभिग्गाहं अभिगि-
 ण्हइ—“अत्थेव णं अहं जलंसि वा एयं धलंसि वा दुमांसि वा
 निन्नांसि वा पव्वतंसि वा विसमांसि वा गङ्गाए वा वरीए वा
 पक्खलिज्ज वा पयडिज्ज वा, मो खलु मे कप्पइ पण्डुट्ठितए”
 चि कट्टु अयमेयारूवं अभिग्गाहं अभिगिण्हइ ॥ ९७ ॥

उत्तराए दिसाए उत्तराभिमुहपत्थाणं पत्थिए से सोमिले
 माहणरिस्सी पुव्वावरण्हकालसमयंसि जेणेव असोगवरपायवे,
 तेणेव उवाभए, असोगवरपायवस्स अहे कट्ठिणसंकाइयं
 ठवेइ। २ येइं वडेइ। २ उवलेवणसंमज्जणं करेइ। २ दम्भकल-
 सहत्थगए जेणेव गङ्गा महाण्ह, जहा सिवो जाव, गङ्गाओ
 महाण्हओ पणुत्तरइ। जेणेव असोगवरपायवे, तेणेव उवा-
 गच्छइ। २ दम्भेहि य कुसेहि य वालुयाए वेइं रपइ। २ सरणं
 करेइ। २ जाव धलं वइस्सदेवं करेइ। २ कट्टमुहाए मुहं
 बन्धइ। २ तुसिणीए संचिदुइ ॥ ९८ ॥

तए णं तस्स सोमिलमाहणरिसिस्स पुव्वरत्तावरत्तकाल-
 समयंसि एगे देवे अन्तिरं पाउब्भूए। तए णं से देवे सोमिल-
 माहणं एवं वयासी—“हं मो सोमिलमाहणा, पव्वइया,

दुपन्वइयं ते ” । तए णं से सोमिले तस्स देवस्स दोषं पि तच्चं पि पयमद्वं नो आढाह, नो परिजाणह, आव तुसिणीए संचिट्ठह । तए णं से देवे सोमिलेणं माहणरिसिणा अणाढाह-
 ज्जमाणे आमेव दिसि पाउब्भूए तामेव आव पडिगए । तए णं से सोमिले कल्लं आव जलन्ते वागलवत्थनियत्थे कडिण-
 सँकाइयगहियग्गिहोत्तभण्डोवगरणे कट्टमुहाए मुहं बन्धइ ।
 २ उत्तराभिमुहे संपत्थिए ॥ ९९ ॥

तए णं से सोमिले पिइयदियत्तमि पुब्बावरण्हकाल-
 समयंसि जेणेव सत्तिवण्णे तेणेव उवागए सत्तियण्णस्स
 अहे कडिणसँकाइयं ठवेइ । २ वेइं धट्ठेइ । जहा असोगवर-
 पायवे जाय अग्गि जुणइ, कट्टमुहाए मुहं बन्धइ, तुसिणीए
 संचिट्ठह । तए णं तस्स सोमिलस्स पुब्बरत्तावरत्तकालसम-
 यंसि एगे देवे अन्तियं पाउब्भूए । तए णं से देवे अन्तलि-
 क्कपडियत्थे जहा असोगवरपायवे आव पडिगए । तए णं से
 सोमिले कल्लं आव जलन्ते वागलवत्थनियत्थे कडिणसँकाइयं
 ठेणहइ । २ कट्टमुहाए मुहं बन्धइ । २ उत्तरविसाए उत्तरा-
 भिमुहे संपत्थिए ॥ १०० ॥

तए णं से सोमिले तइयदियत्तमि पुब्बावरण्हकाल-
 समयंसि जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागच्छइ । २ असो-
 गवरपायवस्स अहे किडिणसँकाइयं ठवेइ । २ वेइं धट्ठेइ आव
 गल्लं महाणइ पञ्चुत्तरइ । २ जेणेव असोगवरपायवे तेणेव
 उवागच्छइ । २ असोगवरपायवस्स अहे किडिणसँकाइयं
 ठवेइ, वेइं रएइ । २ कट्टमुहाए मुहं बन्धइ, २ तुसिणीए
 संचिट्ठह । तए णं तस्स सोमिलस्स पुब्बरत्तावरत्तकाले एगे
 देवे अन्तियं पाउब्भवित्था, तं वेव मणइ आव पडिगए ।
 तए णं से सोमिले आव जलन्ते वागलवत्थनियत्थे किडिण-

संकाइयं जाव कट्टमुद्दाए मुहं बन्धइ, २ उत्तराए दिसाए
उत्तराभिमुहे संपत्थिए ॥ १०१ ॥

तए णं से सोमिले चउत्थदियसपुब्बावरण्हकालसमयंसि
जेणेव वडपायवे तेणेव उवागए वडपायवस्स अहे कदिणं
संठवेइ । २ येइं वड्डेइ, उवलेयसंमज्जणं करेइ, जाव कट्टमुद्दाए
मुहं बन्धइ, तुसिणीए संचिट्टइ । तए णं तस्स सोमिलस्स
पुव्वरत्तावरत्तकाले एगे देवे अन्तिर्यं पाउम्मविच्चा, तं खेय
भणइ जाय पडिगए । तए णं से सोमिले जाव जलन्ते वागल-
घन्थनियत्थे किट्ठिणसंकाइयं, जाव कट्टमुद्दाए मुहं बन्धइ, ...
उत्तराए उत्तराभिमुहे संपत्थिए ॥ १०२ ॥

तए णं से सोमिले पञ्चमदियसम्मि पुब्बावरण्हकालसम-
यंसि जेणेव उम्बरपायवे, तेणेव उवागए । उम्बरपायवस्स
अहे किट्ठिणसंकाइयं ठवेइ, येइं वड्डेइ, जाव कट्टमुद्दाए मुहं
बन्धइ, जाव तुसिणीए संचिट्टइ । तए णं तस्स सोमिलमाह-
णस्स पुव्वरत्तावरत्तकाले एगे देवे, जाव एवं वयासी—“हं
भो सोमिला, पव्वइया, दुप्पव्वइयं ते, ” पढमं भणइ, तहेव
तुसिणीए संचिट्टइ । देवो दोब्बं पि तच्चं पि वयइ—“सोमिला,
पव्वइया, दुप्पव्वइयं ते । ” तए णं से सोमिले तेणं देवेणं
दोब्बं पि तच्चं पि एवं बुत्ते समाणे तं देवं एवं वयासी—“कहं
णं, देवाणुप्पिया, मम दुप्पव्वइयं ? ” तए णं से देवे सोमिलं
माहणं एवं वयासी—“एवं खलु, देवाणुप्पिया । तुमं पासस्स
अरहओ पुरिसादाणीयस्स अन्तिर्यं पञ्चाणुव्वए सत्तासिक्खा-
घए दुवालसविहे साधयधम्मे पटिविजे । तए णं तव अन्नया
कयाइ पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि कुडुम्भजागरियं ”.....
जाव पुव्वचिन्तिर्यं देवो उवागरेइ जाव, “ जेणेव असोगवर-

पायवे, तेणेव उवागच्छसि, २ किट्ठिणसंकाइयं जाव तुसि-
णीए संचिट्ठसि । तए णं पुव्वरत्तावरत्तकाले तव भन्तिअं
पाउम्भवामि, 'हं भो सोमिल, पव्वइया, दुप्पव्वइयं ते,' तह
चेव देवो नियवयणं भणइ जाव, पञ्चमदिवसम्मि पुव्वावरणह-
कालसमयंसि जेणेव उम्भरपायवे, तेणेव उवागए किट्ठिण-
संकाइयं ठवोसि, थेइं वड्ढइ. उवलेवणं संमज्जणं करेइ, २
कट्ठमुदाए सुहं बन्धइ, २ तुसिणीए संचिट्ठसि । तं एवं खलु,
देवाणुप्पिया, तव दुप्पव्वइयं " ॥ १०३ ॥

तए णं से संमिले तं देव एवं वयासी—“ कइं णं, देवा-
णुप्पिया, मम सुपव्वइयं ? ” तए णं से देवे सोमिलं एवं
वयासी—“ जइ णं तुमं, देवाणुप्पिया, इयाणि पुव्वपडि-
वन्नाइं पञ्च अणुव्वयाइं सयमेव उवसंपज्जिप्पाणं विहरसि,
तो णं तुज्झ इयाणि सुपव्वइयं भवेज्जा । ” तए णं से देवे
सोमिलं वन्धइ ममंसइ, २ जामेव विसि पाउम्भूए तामेव
विसि पडिगए । तए णं सोमिले माहणरिसी तेणं देवेणं एवं
खुसे समाणे पुव्वपडिवन्नाइं पञ्च अणुव्वयाइं सयमेव उव-
संपज्जिप्पाणं विहरइ ॥ १०४ ॥

तए णं से सोमिले बहूहि खउत्थछट्ठट्ठमं जाव मासइमा-
सअमणेहिं विचित्तेहिं तवोवहाणेहिं अप्पाणं भावेमाणे बहूहिं
वास्ताइं समणोवासगपरियागं पाउणइ । २ अइमासियाए
संलेहणाए अत्ताणं इूसेइ । २ तीसं भत्ताइं अणसणाए छेएइ ।
२ तस्स ठाणस्स अणालोइयपडिक्कन्ते विराहियसम्मत्ते
कालमासे कालं किञ्चा सुकवडिसिए विमाणे उववायसभाए
देवसयनिज्जंसि जाव ओगाहणाए सुकमहम्महत्ताए उववचे
॥ १०५ ॥

तए णं से सुक्के महग्गहे अहुणोववन्ने समाने जाव भासा-
मणपज्जर्धीए... । “ एवं खलु, गोयमा, सुक्केणं सा दिव्वा
जाव अभिसमन्नागए । एणं पलिओवमं ठिई । ” “ सुक्के णं,
अन्ते, महग्गहे तओ देयलोगाओ आउक्खए कहिं गच्छिहिइ ? ”
“ गोयमा, महाविदेहे वासे सिज्झिहिइ ॥ ” १०६ ॥

॥ निक्खेवओ ॥ १ । १ ॥

॥ उक्खेवओ ॥ १ । ४ ॥

तेणं कालेणं २ रायगिहे नामं नयरे । गुणासिलए वेइए ।
सेणिए राया । सामी समोसढे । परिसा निग्गया ॥ १०७ ॥

तेणं कालेणं २ बहुपुत्तिया देवी सोहम्मे कप्पे बहुपुत्तिए
विमाणे सभाए सुहम्माए बहुपुत्तियंसि सीहासणंसि अउहिं
सामाणियसाहस्सीहिं अउहिं महत्तरियाहिं, जहा सूरियाभे,
जाव भुज्जमाणी विहरइ, इमं ख णं केवलकप्पं जम्मुदीयं दीयं
विजलेणं ओहिणा आमोपमाणी २ पासइ । २ समणं भगवं
महावीरं, जहा सूरियाओ, जाव नमंसित्ता सीहासणवरंसि
पुरत्थाभिमुहा संनिसण्णा । आभियोगा जहा सूरियाभस्स,
सूसरा घण्टा, आभियोगियं देवं सहायेइ । जाणविमाणं जोय-
णसहस्सवित्थिण्णं । जाणविमाणवण्णओ । जाव उत्तरिल्लेणं
निजाणम्मोणं जोयणसाहस्सिपहिं विमाहेहिं आगया, जहा
सूरियाभे । वम्मकहा सम्मत्ता । तए णं सा बहुपुत्तिया देवी
दाहिणं भुयं पसारेइ, २ देवकुमारणं अट्टसयं, देवकुमारि-
याण य वामाओ भुयाओ अट्टसयं, तयाणन्तरं ख णं बहवे
दारगा य दारियाओ य डिम्भए य डिम्भियाओ य विउव्वइ ।
नट्टविहिं, जहा सूरियाओ, उवदंसित्ता पडिगए ॥ १०८ ॥

“ भन्ते ” ति भगवं गोयमे स्वमणं भगवं महावीरं बन्धु-
नमंसह । कूडागरसाला । “ बहुपुसियाय णं, भन्ते, देवीए
सा दिव्वा देविड्डी ” -- पुच्छा, “ जाव अभिसमञ्जागया ? ”
“ एवं खलु, गोयमा ” ॥ १०९ ॥

तेणं कालेणं २ घाणारसी नामं नयरी, अम्वसालवणे
खेइए । तत्थ णं घाणारसीए नयरीए भदे नामं सत्थवाहे
होत्था अहे जाव अपरिभूए । तस्स णं भइस्स सुभहा नामं
भारिया सुउमाला वज्झा अधियाउरी जाणुकोप्परमाया यावि
होत्था ॥ ११० ॥

तए णं तीसे सुभहाए सत्थवाहीए अभया कयाइ पुव्व-
रत्तावरत्तकाले कुइम्बजागरियं जागरमाणीए इमेयारुखे
जाव संकप्पे समुप्पजित्था—“ एवं खलु अहं भदेणं सत्थ-
वाहेणं सखि विडलाहं भोगभोगाहं भुज्जमाणी विहरामि, नो
खेद णं अहं वारगं वा वारियं वा पयायामि । तं धन्नाभो णं
ताओ अम्मयाओ, जाव सुलखे णं तासि अम्मयाणं मणुय-
जम्मजीयियफले, जासि मजे नियकुच्चिसंभूयगाहं थणहुइ-
लुइगाहं मदुरसमुल्लावगाणि मम्मणप्पजम्पियाणि थणमूल-
कक्खवेसभागं अभिसरमाणगाणे पण्हयन्ति, पुणो य
कोमलकमलोवमेहिं हत्थेहिं गिण्हिऊणं उच्छङ्कनिवेसियाणि
वेन्ति, समुल्लावए सुमहुरे पुणो पुणो मम्मणप्पभाणिए । अहं
णं अधन्ना अपुण्णा अकयपुण्णा एस्सो एगमवि न पत्ता । ”
ओहय” जाव श्रियाइ ॥ १११ ॥

तेणं कालेणं सुव्वयाओ णं अज्जाओ हरियासमियाओ
भासासमियाओ पसणासमियाओ आयाणभण्डमत्तानिक्खे-
घणासमियाओ उच्चारपासवणखेलजल्लसिघाणपारिट्ठावणा-

समियाओ मणगुत्तीओ वयगुत्तीओ कायगुत्तीओ गुत्तिन्दि-
याओ गुत्तयम्भयारिणीओ बहुस्सुयाओ बहुपरियाराओ
पुब्बाणुपुब्बि चरमाणीओ गामाणुगामं दूहज्जमाणीओ जेणेव
वाणारसी नयरी, तेणेव उवागथाओ । उवागच्छित्ता अहा-
पद्धिरुवं उग्गहं भोगिणिहत्ता संजमेणं तथसा विहरन्ति
॥ ११२ ॥

तए णं तासिं सुव्वयाणं अज्जाणं एगे संघादए वाणारसी-
नयरीए उव्वनीयमज्झिमाइं कुलाइं घरसमुदाणस्स भिक्खाय-
रियाए अडभाणे भइस्स सत्थवाहस्स गिहं अणुपविट्ठे । तए
णं सुभहा सत्थवाही ताओ अज्जाओ एज्जमाणीओ पासइ ।
२ वट्ठं ..... क्षिप्पामेव आसणाओ भब्भुट्ठेइ । २ सत्तट्ठ पयाइं
अणुगच्छइ । २ वन्दइ, ममंसइ । २ विउलेणं असणपाणआइ-
मसाइमेणं पडिलामेत्ता एधं वयासी—“ एधं सत्तु अहं,
अज्जाओ, भइेणं सत्थवाहेणं सत्थि विउलाइं भोगभोगाइं
भुज्जमाणी विहरामि, नो खेव णं अहं दारगं वा दारियं
वा पयायामि । तं भग्नाओ णं ताओ अम्मयाओ, जाए
एत्तो एगमवि न एत्ता । तं तुम्भे, अज्जाओ, बहुणायाओ
बहुपदियाओ बहुणि गामागरनगरं जाए “संनिवेसाइं
आहिण्डह, वट्ठणं राईसरतलवरं” जाए “सत्थवाहप्पमिईणं
गिह्वाइं अणुपविसह, अत्थि से केइ कहिंचि विज्जापओए वा
मन्तप्पओए वा वमणं वा धिरेयणं वा वत्थिकम्मं वा भोसहे
वा भेसज्जे वा उवलहे, जेणं अहं दारगं वा दारियं वा पया-
एज्जा ? ” ॥ ११३ ॥

तए णं ताओ अज्जाओ सुमहं सत्थवाहि एधं वयासी—

“अम्हे णं, देवाणुप्पिय, समणीओ निगन्थीओ इरियास-
मियाओ जाव सुत्तबम्भयारीओ । नो खलु कप्पइ अम्हं
एयमट्ठं कण्णेहि वि निसामेत्तए किमङ्ग पुण उद्दिसिस्सए वा
समायत्तिस्सए वा । अम्हे णं, देवाणुप्पिय, नवरं तव विचित्तं
केवल्लिपक्खत्तं धम्मं परिकहेमो ” ॥ ११४ ॥

तए णं सा सुभहा सत्थवाही तालिं अज्जाणं अन्तिए धम्मं
सोष्ठा निसम्म हट्ठतुट्ठा ताओ अज्जाओ तिक्खुत्तो बन्द्इ
नमंसइ, २ एयं घयासी—“सइहामि णं अज्जाओ, निगन्थं
पावयणं, पत्तियामि रोएमि णं, अज्जाओ निगन्थीओ...। एव-
मेयं तहमेयं अवितहमेयं,” जाव सावगधम्मं पडिबज्जइ ।
“अह्मासुहं, देवाणुप्पिय, मा पडिबम्भं करेइ ” । तए णं सा
सुभहा सत्थवाही तालिं अज्जाणं अन्तिए, जाव पडिबज्जइ,
२ ताओ अज्जाओ बन्द्इ नमंसइ, २ पडिबिसज्जइ । तए णं
सा सुभहा सत्थवाही समणोघासिया जाया, जाव विहरइ
॥ ११५ ॥

तए णं तीसे सुभहाए समणोघासियाए अज्जया कयाइ
पुम्भरत्तावरत्तकालसमयंसि कुडुम्बजागरियं जागरियमा-
णीए अयमेयारुवे अज्जस्थिए जाव समुत्पज्जित्था—“एवं
खलु अहं भइएणं सत्थवाहेणं विउलाइं भोगभोगाइं जाव
विहरामि, नो चेव णं अहं दारणं वा..... । तं सेयं खलु ममं
कल्लं जाव जलन्ते भइस्स आपुच्छित्ता सुध्ययाणं अज्जाणं
अन्तिए अज्जा भविता अगाराओ जाव पव्वइत्तए,” एवं
संपेहेइ । २ जेणेव भइे सत्थवाहे तेणेव उवागया करयलं
जाव एयं घयासी—“एवं खलु अहं, देवाणुप्पिया, तुम्हेहिं
सङ्किं बहूइं वासाइं विउलाइं भोगं जाव विहरामि, नो चेव

णं वारणं वा वारियं वा पयायामि । तं इच्छामि णं, देवाणु-
प्पिया, तुम्हेहि अणुजाया समाणी सुव्वयाणं अज्जाणं जाव
पव्वइत्तए” ॥ ११६ ॥

तए णं से भदे सत्थवाहे सुभहं सत्थवाहिं एवं वयासी—
“मा णं तुमं, देवाणुप्पिय, सुण्हा जाव पव्वयाहि । सुज्जाहि
ताव, देवाणुप्पिय, मए सद्धिं विउल्लाहं भोगभोगाहं, तवो
पच्छा भुत्तभोहं सुव्वयाणं अज्जाणं जाव पव्वयाहि” । तए
णं सुभहा सत्थवाही भहस्स एयमद्वं नो भादाह नो परि-
याणह । दोषं पि तव्वं पि सुभहा सत्थवाही भहं सत्थवाहं-
एवं वयासी—“इच्छामि णं, देवाणुप्पिया, तुम्हेहि अम्म-
णुजाया समाणी जाव पव्वइत्तए ।” तए णं से भदे सत्थ-
वाहे, जाहे नो संखाएइ बहहिं आधवणाहि य, एवं पन्नव-
णाहि य सन्नवणाहि य विन्नवणाहि य आघवित्तए वा जाव
विन्नवित्तए वा, ताहे अकामए चेव सुभहाए निष्कमणं
अणुमसित्था ॥ ११७ ॥

तए णं से भदे सत्थवाहे विउलं असणं ४ उवक्खवावेह ।
मित्तनाह” —, तवो पच्छा भोयणवेलाए जाव मित्तनाह”...
सक्कारेइ संमाणेइ । सुभहं सत्थवाहिं ण्हायं जाव “पायच्छित्तं
सव्वालंकारविभूसियं पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं दुद्धेइ ।
तवो सा सुभहा सत्थवाही मित्तनाह” जाव “संयन्धिसंपरि-
बुद्धा सव्विड्डीए जाव रवेणं धाणारसीनयरीए मज्झंमज्झेणं
जेणेष सुव्वयाणं अज्जाणं उवस्सए, तेणेव उवागच्छइ । २
पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं ठवेइ, सुभहं सत्थवाहिं सीयाओ
पच्चोरुहेइ ॥ ११८ ॥

तए णं भदे सत्थवाहे सुभहं सत्थवाहिं पुरओ काउं जेणेष

सुखया अज्जा, तेणेव उवागच्छह । २ सुखयाओ अज्जाओ
 वन्दह नमंसह । २ एवं वयासी—“ एवं खलु, देवाणुप्पिया,
 सुमहा सत्यवाही ममं भारिया इद्दा कन्ता, जाव मा णं
 वाइया पित्तिया सिम्भिया संनिवाइया विविहा रोयातक्का
 पुत्तन्तु । एत णं, देवाणुप्पिया, संसारभउव्विग्गा, भीया
 जम्ममरणानं, देवाणुप्पियाणं भन्तिप मुण्डा भविता जाय
 पव्वयाह । तं एयं अहं देवाणुप्पियाणं सीसिणिभिक्खं
 इत्थामि । पडिच्छन्तु णं, देवाणुप्पिया, सीसिणिभिक्खं । ”
 “ अहासुहं, देवाणुप्पिया, मा पडिबन्धं करेह ” ॥ ११९ ॥

तए णं सा सुमहा सत्यवाही सुखयाहिं अज्जाहिं एवं
 पुत्ता समानी हद्दा २ सयमेव आभरणमल्लालंकारं ओमुयह ।
 २ सयमेव पञ्चमुद्वियं लोयं करेह । २ जेणेव सुखयाओ
 अज्जाओ, तेणेव उवागच्छह । २ सुखयाओ अज्जाओ
 तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिणेणं वन्दह नमंसह । २ एवं
 वयासी—“ आलिसे णं भन्ते ... ” । जहा देवाणम्हा तहा
 पव्वइया जाव अज्जा जाया गुत्तपम्मयारिणी ॥ १२० ॥

तए णं सा सुमहा अज्जा अन्नया कयाह बहुजणस्स खेह-
 क्खे संमुत्थिया जाव अज्जोषवक्का अभ्भक्कणं ख उव्वइणं ख
 फासुयपाणं ख अलत्तगं ख कक्कणाणि य अज्जणं ख वण्णगं
 ख बुण्णगं ख खेत्तणगाणि य खज्जल्लगाणि य खीरं ख पुप्फाणि
 य गवेसह, गवेसित्ता बहुजणस्स वारए वा वारिया वा
 कुमारे य कुमारियाओ य डिम्मए डिम्मियाओ य, अप्पेगाह-
 याओ अभ्भक्केह, अप्पेगइयाओ उव्वट्ठेह, एवं फासुयपाणपणं
 च्छावेह, पाए रयह, ओट्ठे रयह, अच्छीणि अज्जेह, उत्तुए करेह,
 तिलए करेह, दिग्गिदलए करेह, पत्तियाओ करेह, छिज्जाहं

करेह, वण्णएणं समालमह, खुण्णएणं समालमह, खेल्लणगाहं
 दलयह, खज्जल्लगाहं दलयह, खीरभोयणं भुज्जवेह, पुप्फाहं
 भोमुयह, पापसु ठवेह, जंघासु करेह, एवं ऊरुसु उच्छे
 कडीए पिट्ठे उरसि खन्धे सीसे य करयलपुडेणं गहाय हल-
 उलेमाणी २ आगयमाणी २ परिहायमाणी पुत्तपिवासं च
 धूयपिवासं च नत्तुयपिवासं च नत्तिपिवासं च पण्णुभव-
 माणी विहरह ॥ १२१ ॥

तए णं ताओ सुव्वयाओ अज्जाओ सुभहं अज्जं एवं
 वयासी—“अग्गे णं, देवाणुप्पिए, समणीओ निग्गन्धीओ
 हरियासमियाओ जाव गुत्तवग्भयारिणीओ । नो खलु अहं
 कप्पह जातककम्मं करेत्तए । तुमं च णं, देवाणुप्पिए, बहु-
 जणस्स वेड्डरुवेसु मुच्छिछया जाव अण्होयधन्ना अग्गमज्जणं
 जाव नत्तिपिवासं वा पण्णुभवमाणी विहरसि । तं णं तुमं,
 देवाणुप्पिए, एयस्स अणस्स आलोएहि जाव पच्छिस्तं पडि-
 खज्जाहि” ॥ १२२ ॥

तए णं सा सुभहा अज्जा सुव्वयाणं अज्जाणं एयमहं नो
 आढाह, नो परिजाणह, अणाढायमाणी अपरिजाणमाणी
 विहरह । तए णं ताओ समणीओ निग्गन्धीओ सुभहं अज्जं
 हीलेन्ति, निन्दन्ति, खिसन्ति, गरहन्ति, अभिक्खणं २
 एयमहं निवारेन्ति ॥ १२३ ॥

तए णं सीसे सुभहाए अज्जाए समणीहिं निग्गन्धीहिं
 हीलिज्जमाणीए जाव अभिक्खणं २ एयमहं निवारिज्जमाणीए
 अयमेयारूवे अज्जस्थिए जाव समुप्पज्जित्था—“जया णं
 अहं अगारवासं वसामि, तया णं अहं अप्पवसा, जप्पभिहं
 च णं अहं मुण्डा भविता अगाराओ अणगारियं पव्वइया,

तप्पमिहं च णं अहं परयसा, पुर्व्वि च समणीओ निग्गन्धीओ
आदेन्ति परिजाणेन्ति, इयाणि नो आढापन्ति नो परिजाण-
न्ति; तं सेयं खलु मे कल्लं जाव जलन्ते सुव्वयाणं अज्जाणं
अन्तियाओ पडिनिक्खमिप्ता पाडिपक्कं उवस्सयं उवसंपज्जि-
प्ताणं विहरिस्सप, " एवं संपेहेइ । २ कल्लं जाव जलन्ते सुव्व-
याणं अज्जाणं अन्तियाओ पडिनिक्खमइ, २ पाडिपक्कं उव-
स्सयं उवसंपज्जिप्ताणं विहरइ । तप णं सा सुभइ अज्जा
अज्जाहिं अणोहट्ठिया अणिवारिया सच्छन्वमइ बहुअणस्स
वेडरूपेसु मुच्छिया जाव अम्भकूणं ख जाव भत्तिपियासं ख
पण्णुभवमाणी विहरइ ॥ १२४ ॥

तप णं सा सुभइ अज्जा पासत्था पासत्थविहारी ओसआ
ओसआविहारी कुसीला कुसीलविहारी संसत्ता संसत्तविहारी
अहाउन्दा अहाउन्दविहारी बहूं थासाइं सामण्णपरियाणं
पाउणइ । २ अइमासियाय संलेहणाय अत्ताणं... तीसं भत्ताइं
अणसणेणं छेइत्ता तरस ठाणस्स अणालोइयपडिक्कन्ता
कालमासे कालं किन्ना सोहम्मे कप्पे बहुपुत्तियायिमाणे
उवथायसभाय देवसयणिज्जंसि देवदूसन्तरिया अकूलस्स
असंखेज्जभागमेत्ताप ओगाहणाप बहुपुत्तियदेविप्ताप उव-
वथा ॥ १२५ ॥

तप णं सा बहुपुत्तिया देवी अहुणोववज्जमेत्ता समाणी
पज्जविहाप पज्जत्तीप...आव भासामणपज्जत्तीप । एवं खलु,
गोयमा, बहुपुत्तियाय देवीप सा दिव्वा देविट्ठी आव अभि-
समन्नामया ॥ १२६ ॥

“ से केणट्ठेणं, भन्ते, एवं बुब्बइ बहुपुत्तिया देवी २ ? ”
“ गोयमा, बहुपुत्तिया णं देवी आहे आहे सक्कस्स देविन्दस्स

देवरश्मो उद्यत्याणियणं करेह, ताहे २ यहवे वारण य वारि-
याओ य डिम्भय य डिम्भियाओ य विउब्धइ । २ जेणेव सके
देविन्दे देवराया, तेणेव उवागच्छइ । २ सकस्स देविन्दस्स
देवरश्मो दिव्वं देविद्धि दिव्वं देवज्जुहं दिव्वं देयाणुमावं उव-
हंसेइ । से तेणट्ठेणं, गोयमा, एवं सुच्चइ बहुपुत्तिया देवी २ ”।
“बहुपुत्तियणं, भन्ते, देवीणं केवह्यं कालं ठिई पञ्चत्ता ?”
“गोयमा, चत्तारि पलिओवमाहं ठिई पञ्चत्ता ”। “बहुपुत्तिया
णं, भन्ते, देवी ताओ देवलोगाओ भाउक्खणणं ठिइक्खणणं
भवक्खणणं अणन्तरं चयं चइत्ता कहिं गच्छिहिइ, कहिं
उवयज्जिहिइ ?” “गोयमा, इहेय जम्भुद्दीवे दीवे भारहे वासे
विष्णुगिरिपायमूले विभेलसंनिधेसे माहणकुलंसि वारिय-
त्ताप पञ्चायाहिइ ” ॥ १२७ ॥

तए णं तीसे वारियाए अम्मापियरो एकारसमे दिवसे
वीइकन्ते जाय वारसेहिं दिवसेहिं वीइकन्तेहिं अयमेयाकव
नामधेज्जं करेन्ति—“होउ णं अम्हं इमीसे वारियाए नामधेज्जं
सोमा” ॥ १२८ ॥

तए णं सोमा उम्मुक्कबालभावा विन्नयपरिणयमेत्ता जो-
व्वणगमणुप्पत्ता रुक्खेण य जोव्वणेण य लावणेण य उक्किट्ठा
उक्किट्ठसरीरा जाय भविस्सइ । तए णं तं सोमं वारियं अम्मापि-
यरो उम्मुक्कबालभावं विन्नयपरिणयमेत्तं जोव्वणगमणुप्पत्तं
पडिक्कुषिएणं सुक्केण पडिरुक्खणं नियगस्स भाइणेज्जस्स
रट्ठकूडस्स भारियत्ताए वलयिस्सइ । सा णं तस्स भारिया
भविस्सइ इट्ठा कन्ता जाय भण्डकरण्डगसमाणा तेह्ठुकेला
इव सुसंगोविया चेलपेढा इव सुसंपरिहिया रयणकरण्डगो

धिय सुसारविजया सुसंगोविद्या, मा भं स्त्रीयं जाय विविहा
रोयातहा फुसन्तु ॥ १२९ ॥

तए नं सा सोमा माहणी रटुकूडेणं सति विउलाहं भोग-
भोगाहं भुजमाणी संवच्छरे २ जुयलगं पयायमाणी, सोलसेहि
संवच्छरेहि वत्तीसं वारगकवे पयायह। तए नं सा सोमा माहणी
तेहि वट्टहि वारगेहि य वरियाहि य कुमारेहि य कुमारियाहि
य डिम्भयाहि य डिम्भियाहि य अप्पेगइयहि उत्ताणसेज्जयहि य
अप्पेगइयहि यणियायहि, अप्पेगइयहि पीहगपायहि, अप्पेग-
इयहि परंगणयहि, अप्पेगइयहि परक्कममाणेहि, अप्पेगइयहि
पक्खोलणयहि अप्पेगइयहि यणं मग्गमाणेहि, अप्पेगइयहि
कीरं मग्गमाणेहि, अप्पेगइयहि खोल्लणयं मग्गमाणेहि, अप्पेग-
इयहि अज्जगं मग्गमाणेहि, अप्पेगइयहि कूरं मग्गमाणेहि, पाणि-
यं मग्गमाणेहि हसमाणेहि कसमाणेहि अज्जोसमाणेहि
अकस्समाणेहि हजमाणेहि हम्ममाणेहि थिप्पलायमाणेहि
अणुगम्ममाणेहि रोधमाणेहि कन्दमाणेहि थिलवमाणेहि
कूवमाणेहि उकूवमाणेहि निहायम.णेहि पलवमाणेहि हव-
माणेहि वममाणेहि छेरमाणेहि सुत्तमाणेहि सुत्तपुरीसधमिय-
सुलित्तोषलित्ता महलवसनपुव्वहा जाय अइसुवीमच्छा
परमवुग्गन्धा नो संवायइ रटुकूडेणं सति विउलाहं भोग-
भोगाहं भुजमाणी विहरित्तए ॥ १३० ॥

तए नं तसि सोमाय माहणीय अन्नया कथाइ पुव्वरत्ताव-
रत्तकालसमयंसि कुहुम्भभागरियं जागरियमाणीय अय-
मेयाकवे जाय समुप्यजित्था—“एवं कलु अहं इमेहि वट्टहि
वारगेहि य जाय डिम्भियाहि य अप्पेगइयहि उत्ताणसेज्ज-
यहि य जाय अप्पेगइयहि सुत्तमाणेहि दुज्जायहि दुज्जम्मयहि

हयविष्वहयमग्नेहि पगप्यहारपडिपहि जेणं मुत्तपुरीसव-
मियसुलिसोषलिप्ता जावपरमदुम्भिमन्धा नो संचापमि
रदुकूडेणं सडि जाव भुज्जमाणी विहरित्तप । तं धच्चाओ णं
ताओ अम्मयाओ जाव "जीवियफले जाओ णं धञ्जाओ
अवियाउरीओ जाणुकोप्परमायाओ सुरभिसुगन्धमन्धियाओ
विउलाइं माणुस्सगाइं भोगमोगाइं भुज्जमाणीओ विहरन्ति ।
अहं णं अधच्चा अपुण्णा अकयपुण्णा नो संचापमि रदुकूडेणं
सडि विउलाइं जाव विहरित्तप" ॥१३१॥

तेणं कालेणं २ सुब्बयाओ नाम अज्जाओ हरियासमियाओ
जाव बहुपरिवाराओ पुब्बाणुपुत्थि...जेणेष विभेले संनि-
येसे...अहापडिरुक्कं उग्गाहं जाव विहरन्ति । तए णं तासि
सुब्बयाणं अज्जाणं एगे संघाडए विभेले संनियेसे उच्चनीय"
जाव अहमाणे रदुकूडस्स गिहं अणुपविट्ठे । तए णं सा
सोमा माहणी ताओ अज्जाओ एज्जमाणीओ पासह, २ हट्ट"
खिप्पामेव आसणाओ अभुट्ठेह, २ सत्तट्ट पयाइं अणुगच्छह,
२ बन्दह, नमंसह, २ विउलेणं असण्ण पडिलामेत्ता एव
चयासी-"एवं जलु अहं, अज्जाओ, रदुकूडेणं सडि विउ-
लाइं जाव संवच्छरे २ जुगलं पयामि, सोलसहि संवच्छरेहि
बत्तीसं दारगरुवे पयाया । तए णं अहं तेहि बहुहि दारपहि
य जाव डिम्भियाहि य अप्पेगहएहि उत्ताणसेज्जएहि जाव
सुत्तमाणेहि पुज्जाएहि जाव नो संचापमि...विहरित्तप । तं
इच्छामि णं अहं, अज्जाओ, तुम्हं अन्तिए धम्मं निसामेत्तप" ।
तए णं ताओ अज्जाओ सोमाए माहणीए विचित्तं जाव
केवलपणत्तं धम्मं परिकहेन्ति ॥ १३२ ॥

तए णं सा सोमा माहणी तासि अज्जाणं अन्तिए धम्मं

सोमा निसम्म हट्ठं जाय "हियया ताओ अज्जाओ वन्दइ नमंसइ, २ एवं वयासी-" सहहामि णं, अज्जाओ, निम्मान्थं पावयणं, जाव अम्मुट्ठेमि णं, अज्जाओ, निम्मान्थं पावयणं, पवमेयं, अज्जाओ, जाव से जहेयं तुब्भे वयह । जं नघरं, अज्जाओ, रट्ठकूडं आपुच्छामि, तप णं अहं देवाणुप्पियाणं अन्तिप जाव मुण्डा पव्वयामि" । "अहासुहं, देवाणुप्पिय, मा पडिबन्धं..." । तप णं सा सोमा माहणी ताओ अज्जाओ वन्दइ, नमंसइ, २ पडिबिसजोइ ॥ १३३ ॥

तप णं सा सोमा माहणी जेणेव रट्ठकूडे, तेणेव उवागया करयल" एवं वयासी-" एवं अलु मप, देवाणुप्पिया, अज्जाणं अन्तिप अम्मे निसन्ते । से वि य णं धम्मे इच्छिप जाव अभिरुइय । तप णं अहं, देवाणुप्पिया, तुब्भेहिं अम्मणुआया सुव्वयाणं अज्जाणं जाय पव्वइत्तप" ॥ १३४ ॥

तप णं से रट्ठकूडे सोमं माहणिं एवं वयासी-" मा णं तुमं, देवाणुप्पिय, इवाणि मुण्डा भविता जाव पव्वयाहि । भुज्जाहि ताव देवाणुप्पिय, मप सडि विडलाइं भोगभोगाहं, तओ पच्छा भुत्तभोई सुव्वयाणं अज्जाणं अन्तिप मुण्डा जाव पव्वयाहि" ॥ १३५ ॥

तप णं सा सोमा माहणी ण्हाया जाव "सरीरा चेडिया-चकवालपरिकिण्णा साओ गिहाओ पडिनिक्खमइ । २ विभेलं संनिवेसं मज्झंमज्जेणं जेणेव सुव्वयाणं अज्जाणं उवस्सप, तेणेव उवागच्छइ । २ सुव्वयाओ अज्जाओ वन्दइ नमंसइ पञ्चुवासर । तप णं ताओ सुव्वयाओ अज्जाओ सोमाए माहणीए विचित्तं केवलपन्नत्तं धम्मं परिकहेन्ति जहा जीवा बज्झन्ति । तप णं सा सोमा माहणी सुव्वयाणं अज्जाणं अन्तिप

आव दुवालसविहं सावगघम्मं पडिवज्जइ । सुव्वयाओ
अज्जाओ वन्दइ, नमंसइ, २ जामेव दिसिं पाउब्भूया तामेव
दिसिं पडिमया । तए णं सा सोमा माहणी समणोवासिया
जाया अभिगयं जाव अप्पाणं भावेमाणी विहरइ । तए णं
ताओ सुव्वयाओ अज्जाओ अन्नया कयाइ विभेलाओ संनि-
वेसाओ पडिनिक्खमन्ति, २ बहिया जणवयविहारं विह-
रन्ति ॥ १३६ ॥

तए णं ताओ सुव्वयाओ अज्जाओ अन्नया कयाइ पुव्वाणु-
पुव्वि...जाव विहरन्ति । तए णं सा सोमा माहणी इमीसे
कहाएलद्धा समानीहद्धा णहाया तहेव निग्गया, जाव वन्दइ
नमंसइ । २ धम्मं सोखा जाव गवरं “ रट्टकूडं आपुच्छामि,
तए णं पव्वयामि ”। “अहासुहं...” तए णं सा सोमा माहणी
सुव्वयं अज्जं वन्दइ नमंसइ, २ सुव्वयाणं अम्तिपाओ पडि-
निक्खमइ । २ जेणेव सए मिहे जेणेव रट्टकूडे, तेणेव उवाग-
च्छइ । २ करयलं तहेव आपुच्छइ जाव पव्वइत्तए । “ अहा-
सुहं, वेवाणुप्पिण, मा पडिक्खं...” । तए णं रट्टकूडे विउलं
असणं, तहेव जाव पुव्वभवे सुभहा, जाव अज्जा जाया इरि-
यासमिया जाव गुत्तवम्भयारिणी ॥ १३७ ॥

तए णं सा सोमा अज्जा सुव्वयाणं अज्जाणं अम्तिए सामा-
इयमाइयाइं एकारस अक्काइं अदिज्जइ । २ बहूहिं छट्ठमवस-
मदुवालसं जाव भावेमाणी बहूइं वासाइं सामण्णपरियाणं
पाउणइ । २ मासियाए संलेहणाए सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए
छेइत्ता आलोइयपडिक्खन्ता समाहिपत्ता कालमासे कालं
किच्चा सक्खस्स देविन्दस्स देवरत्तो सामाणियदेवत्ताए उव-
वज्जिहिइ । तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं दोसागरोधमाइं

ठिई पन्नत्ता । तत्थ णं सोमस्स वि देवस्स दोसागरोधमाहं
ठिई पन्नत्ता ॥ १३८ ॥

“ से णं, भन्ते, सोमे देवे तओ देवलोगाओ आउक्खणं
जाव खयं चइत्ता कहिं गच्छिहिइ, कहिं उववज्जिहिइ ? ”

“ गोयमा, महाविदेहे वासे जाव भन्ते काहिहि ” ॥ १३९ ॥

निकखेवओ ॥ १ । ४ ॥

उक्खेवओ ॥ १ । ५ ॥

एवं अलु, जम्बू । तेणं कालेणं २ रायगिहे नामं नयरे ।
गुणसिलए चेइए । सेणिए राथा । सामी समोसरिए ।
परिसा निग्गया ॥ १४० ॥

तेणं कालेणं २ पुण्णभेइ देवे सोहम्मे कण्णे पुण्णभेइ
धिमाणे सभाए सुहम्माए पुण्णभइंसि सीहासणंसि अउहिं
सामाणियसाहस्सीहिं, जहा सूरियाओ, जाव बत्तीसइयिहं
मट्टधिहिं उववंसिन्ना जामेव विसिं पाउब्भूए सामेव विसिं
पडिगए । कूडागारसाला । पुम्बमथपुच्छा । “ एवं अलु
गोयमा ” ॥ १४१ ॥

तेणं कालेणं २ इहेव जम्बुदीवे दीवे भारहे वासे मणिव-
इया नामं नयरी होरथा रिद्धं । खन्दो । ताराहणे चेइए । तत्थ
णं मणिवइयाए नयरीए पुण्णभेइ नामं गाहावई परिवसइ
अट्टे । तेणं कालेणं २ थेरा भगवन्तो आइसंपप्पा जाव जीवि-
यासमरणभयधिप्पमुक्का बहुस्सुया बहुपरियारा पुब्बाणु-
पुर्विं जाव समोसदा । परिसा निग्गया । तए णं से पुण्ण-
भेइ गाहावई इमीसे कहाए लद्धट्टे समाणे हट्टं जाव जहा
पवणत्तीए यद्धदसे, तहेव निग्गच्छइ, जाव निक्खन्तो जाव
शुत्तवम्मयारी ॥ १४२ ॥

तए णं से पुण्णभदे अणगारे भगवन्ताणं अन्तिप सामा-
हयमाइयाई एकारस अङ्गाई अहिज्जइ । २ बहूहि चउत्थल्ल-
ट्टुमं जाव भाविता बहूई थासाई सामण्णपरियागं पाउ-
णइ । २ मासियाए संलेहणाए सट्ठि भत्ताई अणसणाए
छेइता आलोइयपडिक्कन्ते समाहिपसे कालमासे कालं
किच्चा सोहम्मे कप्पे पुण्णभदे धिमाणे उववायसभाए देव-
सयणिज्जंसि जाव भासामणपज्जत्तीए ॥ १४३ ॥

“ एवं खलु, गोयमा, पुण्णभदेणं देवेणं सा दिव्वा देविड्डी
जाव अभिसमआगथा । “ पुण्णभहस्स णं, भन्ते, देवस्स
केवइयं कालं ठिई पन्नत्ता ? ” “ गोयमा, दोसागरोवमाई
ठिई पन्नत्ता ” । “ पुण्णभदे णं, भन्ते, देवे ताओ देवलोगाओ
जाव कहिं गच्छिहिइ, कहिं उववज्जिहिइ ? ” “ गोयमा,
महाविदेहे चासे सिज्झिहिइ जाव अन्तं काहिइ ” ॥ १४४ ॥

निक्खेवओ ॥ ३।५ ॥

उक्खेवओ ॥ ३।५ ॥

एवं खलु, जम्बू । तेणं कालेणं २ रायगिहे नयरे । गुण-
सिलए खेइए । सेणिए राया । सामी समोसरिए ॥ १४५ ॥

तेणं कालेणं २ माणिभदे देवे सभाए सुहम्माए माणि-
भइंसि सीहासणंसि खउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जहा
पुण्णभदो तहेव आगमणं, नट्टविही, पुव्वभवपुच्छा । माणि-
घई नयरी, माणिभदे गाहावई, थेराणं अन्तिप पव्वजा, एका-
रस अङ्गाई अहिज्जइ, बहूई थासाई परियाओ, मासिया संले-
हणा, सट्ठि भत्ताई । माणिभदे धिमाणे उववाओ, दोसागरो-
वमाई ठिई, महाविदेहे चासे सिज्झिहिइ ॥ १४६ ॥

निक्खेवओ ॥ ३।५ ॥

यत्नं दत्ते ७, सिवे ८, बले ९, अणादिप १०, सत्वे जहा
 पुण्यमहे देवे । सत्वेसि दोसागरोवमाहं ठिई । विमाणा देव-
 सरिसनामा । पुण्यमहे दत्ते चन्दणानामप, सिवे महिलाप,
 बले हत्तियणपुरे नयरे, अणादिप काकन्दिप । चेइयाहं जहा
 संगहणीप ॥ १४७ ॥

॥ तद्भो धर्मो सम्मत्तो ॥

IV

॥ पुष्पचूलियाओ ॥

“जइ णं, भन्ते, समणेणं भगवया ...” । उक्खेयओ ।
 जाव “वस अज्झयणा पञ्चसा । तं जहा—

सिरि-हिरि-धिइ-किस्तीओ

बुद्धी लच्छी य होइ बोद्धव्या ।

इलादेवी सुरादेवी रसदेवी गन्धदेवी य ॥”

“जइ णं, भन्ते, समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उवक्काणं
 चउत्थस्स वग्गस्स पुष्पचूलियाणं वस अज्झयणा पञ्चसा,
 पढमस्स णं, भन्ते,—” । उक्खेयओ । “एवं खलु, जम्बू”
 ॥ १४८ ॥

तेणं कालेणं २ रायगिहे नयरे, गुणसिलप चेइए, सेणिए
 राया । सामी समोसढे, परिसा निग्गया । तेणं कालेणं २
 सिरिदेवी सोहम्मे कप्पे सिरिषडिंसए धिमाणे सभाए सुह-
 म्माए सिरिसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाइस्सीहिं
 चउहिं महत्तरियाहिं सपरिवाराहिं, जहा बहुपुत्तिया, जाव
 नट्टविहिं उववंसिप्पा पडिगया । नवरं वारियामो नत्थि ।
 पुव्वभवपुच्छा । “एवं खलु, जम्बू” ॥ १४९ ॥

तेणं कालेणं २ रायगिहे नयरे, गुणसिलप चेइए, जिय-

सत्तू राया । तत्तू णं रायगिह्मे नयरे सुदंसणो नामं गाहावहं
परिवसहं भट्ठे । तस्स ण सुदंसणस्स गाहावहस्स पिया
नामं भारिया होत्था सोमाला । तस्स णं सुदंसणस्स गाहा-
वहस्स भूया पियाण गाहावहणीय वसिया भूया नामं वारिया
होत्था, बुद्धा बुद्धकुमारी जुण्णा जुण्णकुमारी पडियपुयस्थणी
वरगपरिधज्जिया यावि होत्था ॥ १५० ॥

तेणं कालेणं २ पासे अरहा पुरिसादाणीय जाव नवरय-
णीय । वण्णओ सो भोव । समोसर णं । परिसा निमाया
॥ १५१ ॥

तप णं सा भूया वारिया इमीसे कहाव लब्धुता समाणी
हट्ठुत्तु जेणेव अम्मापियरो, तेणेव उवागच्छह, २ एवं व-
यासी—“ एवं जल्लु, अम्मंताओ, पासे अरहा पुरिसादाणीय
पुब्बाणुपुब्बि वरमाणे जाव गणपरियुडे विहरह । तं इच्छा-
मि णं, अम्मंताओ, तुम्हेहि अम्मणुजाया समाणी पासस्स
अरहओ पुरिसादाणीयस्स पायवन्दिदां गमित्तय ” । “अहा-
सुहं, देवाणुप्पिय, मा पडिबन्धं.. ” ॥ १५२ ॥

तप णं सा भूया वारिया ण्हाया जाव सरीरा चेडीचक्रवा-
लपरिकिण्णा साओ गिहाओ पडिनिक्खमह । २ जेणेव वाहि-
रिया उवट्ठाणसाला तेणेव उवागच्छह । २ धम्मियं जाण-
प्यवरं बुरुदा । तप णं सा भूया वारिया निययपरिवारपरि-
बुद्धा रायगिहं नयरं मज्झमज्जेणं निमाच्छह, २ जेणेव गुण-
सिलणं चेहण तेणेव उवागच्छह, २ छत्तारिणं तित्थयरातिसण
पासह । २ धम्मियाओ जाणप्यथराओ पञ्चोरुभित्ता खेडीच-
क्रवालपरिकिण्णा जेणेव पासे अरहा पुरिसादाणीय, तेणेव
उवागच्छह, ३ तिक्खुत्तो जाव पज्जुवासह ॥ १५३ ॥

तए णं पासे अरहा पुरिसादाणीए भूयाए दारियाए तीसे य महइ"....। धम्मकहा । धम्मं सोच्चा निसम्म हट्ठं" वन्दइ नमंसइ, २ एवं वयासी-" सहहामि णं, भन्ते, निम्मास्यं पावयणं, जाव अणुत्थेमि णं, भन्ते, निम्मास्यं पावयणं, से जहेयं तुम्हे वयह, जं नयरं, भन्ते, अम्मापियरो आपुच्छामि, तए णं अहं जाव पव्वइसए" । " अहासुहं देवाणुप्पिए" ॥१५४॥

तए णं सा भूया दारिया तमेव धम्मियं जाणप्पवरं जाव दुरुहइ । २ जेणेव रायगिहे नयरे, तेणेव उवागया । रायगिहं नयरं मज्झमज्जेणं जेणेव सए गिहं, तेणेव उवागया । रहाओ पणोरुहिता जेणेव अम्मापियरो, तेणेव उवागया । करवल", अहा जमाली, आपुच्छइ । " अहासुहं, देवाणुप्पिए" ॥१५५॥

तए णं से सुदंसणे गाहावई धिउलं असणं ४ उवप्पज्झावेइ, भित्तनाइ" आमन्तेइ । २ जाव जिमियभुत्तुत्तरकाले सुइभूए निक्खमणमाणेत्ता कोट्टुम्बियपुरिसे सहावेइ, २ एवं वयासी-" खिप्पामेव, ओ देवाणुप्पिया, भूयादारियाए पुरिससहस्सवाहिणीयं सीयं उवट्ठवेइ, २ जाव पणप्पिणह" । तए णं ते जाव पणप्पिणस्ति ॥ १५६ ॥

तए णं से सुदंसणे गाहावई भूयं दारियं ण्हायं विभूसिय-सरीरं पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं दुरुहइ । २ भित्तनाइ" जाव रवेणं रायगिहं नयरं मज्झमज्जेणं, जेणेव गुणसिलए वेइए, तेणेव उवागए छत्ताईए तित्थयराइसए पासइ, २ सीयं ठावेइ, २ भूयं दारियं सीयाओ पणोरुहेइ ॥ १५७ ॥

तए णं तं भूयं दारियं अम्मापियरो पुरवो काडं जेणेव पासे अरहा पुरिसादाणीए, तेणेव उवागए तिक्खुत्तो वन्दइ,

नमंसह, २ एवं वयासी—“ एवं खलु, देवाणुप्पिया, भूया
दारिया अमहं एगा धूया हट्ठा । एस णं, देवाणुप्पिया, संसार-
अउब्बिमा भीया जाव देवाणुप्पियाणं अन्तिए सुण्डा जाव
पध्वथाह । तं एयं णं, देवाणुप्पिया, सिस्सिणिभिक्खं दल-
यह । पडिच्छन्तु णं, देवाणुप्पिया, सिस्सिणिभिक्खं ” ।

“ अहासुहं, देवाणुप्पिया ” ॥ १५८ ॥

तए णं सा भूया दारिया पासेणं अरहया.. एवं बुत्ता
समणी हट्ठा उत्तरपुरत्थिमं सयमेव आभरणमल्लालंकारं
उम्मुयह, जहा देघाणन्दा, पुप्फचूलाणं अन्तिए जाव गुत्त-
वम्भवारिणी ॥ १५९ ॥

तए णं सा भूया अज्जा अज्जधा कयाह सरीरपाओसिया
जाया याधि होत्था । अभिक्खणं २ हत्थे धोवह, पाए धोवह,
एयं सीसं धोवह, मुहं धोवह, धणगन्तराहं धोवह, कक्ख-
न्तराहं, धोवह, गुज्जन्तराहं धोवह, जत्थ जत्थ वि य णं
ठाणं वा सेज्जं वा निसीहियं वा चेपह, तत्थ तत्थ वि य णं
पुव्वामेव पाणपणं अम्मुक्खेह, तओ पच्छा ठाणं वा सेज्जं वा
निसीहियं वा चेपह ॥ १६० ॥

तए णं ताओ पुप्फचूलाओ अज्जाओ भूयं अज्जं एवं
वयासी—“ अमहे णं, देवाणुप्पिए, समणीओ निग्गन्धीओ
इरियासमियाओ जाव गुत्तवम्भवारिणीओ । नो खलु कप्पह
अमहं सरीरपाओसियाणं होत्तए । तुमं ख णं, देवाणुप्पिए,
सरीरपाओसिया अभिक्खणं २ हत्थे धोवसि जाव निसी-
हियं चेपासि । तं णं तुमं, देवाणुप्पिए, एयस्स ठाणस्स
आलोपहि ” ति । सेसं जहा सुभहाए, जाव पाडिएकं उव-
स्सयं उवसंपाजित्ताणं विहरह । तए णं सा भूया अज्जा

अणोहट्टिया अणिवारिया सच्छन्दमई अभिक्खणं २ हत्थे
धोवइ जाव चेपइ ॥ १६१ ॥

तए णं सा भूया अज्जा बह्वहिं चउत्थल्लट्ठं बह्वं वासां
सामण्णपरियागं पाउणिस्ता तस्स ठाणस्स अणालोइयपडि-
कन्ता कालमासे कालं किन्वा सोहम्मे कप्पे सिरिवडिंसए
विमाणे उवयायसभाए देवसयणिज्झंसि जाव ओगाहणाए
सिरिदेविस्ताए उववन्ना पञ्चविहाए पज्जत्तीए...जाव भासा-
मणपज्जत्तीए पज्जत्ता । “एवं खलु, गोयमा, सिरिए देवीए
एसा दिव्वा देविङ्गी लब्धा पत्ता । एगं पलिओवमं ठिई ” ।
‘सिरी णं, भन्ते, देवी जाव कहिं गच्छिहिइ ? ” “महा-
विदेहे वासे सिज्झिहिइ ” ॥ १६२ ॥

॥ निक्खेवओ ॥ ४ । १ ॥

एवं सेसाण वि नवण्हं भाणियब्बं । सरिसनामा विमाणा ।
सोहम्मे कप्पे पुब्बभधो । नयरचेइयपियमार्हणं अप्पणो य
नामादि जहा संगहणीए । सव्वा पासस्स भन्तिए निक्ख-
न्ता । ताओ पुप्फचूलाणं सिस्सिणीयाओ, सरिरपाओ-
सियाओ सव्वाओ, अणन्तरं अयं खइत्ता महाविदेहे वासे
सिज्झिद्विन्ति ॥ १६३ ॥

॥ पुप्फचूलाओ सम्मसाओ ॥ ४ ॥

॥ वणिहदसाओ ॥

“जह णं, भन्ते” उपसेवओ । “जाव दुवालस अज्झयणा पञ्चत्ता । तं जहा-

निसदे माभणि-यह-वहे पगया जुत्ती दसरहे द्दरहे य ।

महाधणू सत्तधणू दसधणू नामे सयधणू य ॥”

“जह णं, भन्ते, समणेणं जाव दुवालस अज्झयणा पञ्चत्ता, पद्मस्स णं, भन्ते...” उपसेवओ । “एवं खलु, जम्हू” ॥ १६४ ॥

तेणं कालेणं २ बारवई नामं नयरी होत्था दुवालसजोय-
णायामा जाव पञ्चक्खं देवलोयभूया पासादीया हरिस्सणिज्जा
अभिरूवा पडिरूवा ॥ १६५ ॥

तस्सि णं बारवईए नयरीए बहिया उत्तरपुरत्थिमे विसी-
आए एत्थ णं रेथए नामं पव्वए होत्था, तुक्के गयणयलमणु-
लिहन्तसिहरे नाणाविहरुक्खजगुच्छगुम्मलयावल्लीपरिगयाभि-
रामे हंसमियमयूरकोञ्चसारसकागमयणसालाकोइलकुलो-
ववेए तड्ढकइगधियरउम्भरपवालसिहरपउरे अच्छरण-
देवसंधविजाहरमिहुणसंनिचिण्णे निश्चच्छणए वसारवर-
वीरपुरिसतेल्लोकयलवगाणं सोमे सुभए पियदंसणे सुरूवे
पासादीए जाव पडिरूवे ॥ १६६ ॥

तस्स णं रेवयगस्स पव्वयस्स अदूरस्सामन्ते एत्थ णं नन्व-
णवणे नामं उज्जाणे होत्था सव्वोउयपुप्फं^१ जाव हरिसण्णिजे
॥ १६७ ॥

तत्थ णं नन्दणवणे उज्जाणे सुरप्पियस्स जक्खस्स जक्खा-
ययणे होत्था चिराईए जाव बहुज्जणो आगम्म अच्चेइ सुर-
प्पियं जक्खाययणं ॥ १६८ ॥

से णं सुरप्पिए जक्खाययणे पगेणं महया वणसण्णेरं
सव्वओ समन्ता संपरिकिन्नत्ते जहा पुण्णभद्दे जाव सिला-
घट्टए ॥ १६९ ॥

तत्थ णं चारवईए नयरीए कण्हे नामं धासुदेवे राया होत्था
जाव पसासमाणे विहरइ । से णं तत्थ समुद्दियजयपामो-
क्खाणं दसण्हं दसाराणं, बलदेवपामोक्खाणं पञ्चण्हं महा-
धीराणं, उग्गसेणपामोक्खाणं सोलसण्हं राईसाहस्सीणं,
पञ्जुण्णपामोक्खाणं अहुट्ठाणं कुमारकोडीणं, सम्भपामो-
क्खाणं सट्ठीए दुहन्तसाहस्सीणं, धीरसेणपामोक्खाणं पक्क-
धीसाए धीरसाहस्सीणं, ठप्पिणिपामोक्खाणं सोलसण्हं
देवीसाहस्सीणं, अण्णसेणापामोक्खाणं अणेमाणं गणिया-
साहस्सीणं, अणेसिं ख गट्ठणं राईसरं^२ जाव “सत्थवाहण-
भिईणं धेयवुगिरिसागरमेरागस्स दाक्षिणवुमरहस्स आदेवधं
जाव विहरइ ॥ १७० ॥

तत्थ णं चारवईए नयरीए बलदेवे नामं राया होत्था,
महया जाव रज्जं पसासेमाणे विहरइ । तस्स णं बलदेवस्स
रत्तो रेवई नामं देवी होत्था, सोमाला जाव विहरइ । तए णं
सा रेवई देवी अन्नया कयाइ तंसि तारिसगंसि सयणिजंसि
जाव सीहं सुमिणे पासिचानं..., एवं सुमिणंदसणपरिकहणं,

कलाओ जहा महायलस्स, पञ्चासओ दाओ, पञ्चासरायकन्न-
माणं एगदिवसेणं पाणिग्गहणं ..नवरं निसडे नामं, जाव
उप्पि पासायं विहरइ ॥ १७१ ॥

तेणं कालेणं २ अरहा अरिट्टणेमी आइगरे दस धणूहं...
धण्णओ, जाव समोसरिणं । परिस्ता निग्गया ॥ १७२ ॥

तए णं से कण्हे वासुदेवे इमीसे कहाए लद्धे समणे
हट्ठुद्धे कोइम्वियपुरिसे सदायेइ, २ एवं वयासी—
“ क्षिप्पामेव, देवाणुप्पिया, सभाए सुहम्माए सामुदाणियं
भेरिं तालेहि ” । तए णं से कोइम्वियपुरिसे जाव पडिस्सु-
णिस्ता जेणेव सभाए सुहम्माए सामुदाणिया भेरी, तेणेव
उवागच्छइ । २ तं सामुदाणियं भेरिं महया २ सहेणं तालेइ
॥ १७३ ॥

तए णं तीसे सामुदाणियाए भेरीए महया २ सहेणं तालि-
याए समाणीए समुद्विजयपामोक्खा दसारा, देवीओ
भाणियव्वाओ, जाव अणक्खसेणापामोक्खा अणेगा गणिया-
सहस्सा अणे व बहवे राईसर” जाव “सत्थवाहप्पभिईओ
ण्हाया जाव “पायच्छिस्ता सध्वालंकारविभूसिया जहाविभव-
इड्डीसक्कारसमुदणं अण्णेगइया हयगया जाव पुरिसवग्गुरा-
परिक्खिता जेणेव कण्हे वासुदेवे, तेणेव उवागच्छइ, २
करयलं कण्हं वासुदेवं जण्णं विजण्णं वद्धावेन्ति॥ १७४ ॥

तए णं से कण्हे वासुदेवे कोइम्वियपुरिसे एवं वयासी—
“ क्षिप्पामेव, भो देवाणुप्पिया, आमिसेक्कहत्थिं कप्पेह हयगय-
रहपवर ” । जाव पद्यप्पिणन्ति । तए णं से कण्हे वासुदेवे
मज्झणघरे जाव हुरुद्धे, अट्ठु मङ्गलगा, जहा कूणिए, सेयवर-
चामरेहि उज्ज्वमाणेहि २ समुद्विजयपामोक्खेहि दसहि

वसारेहि जाव सत्थवाहण्णभिर्हेहि सद्धिं संपरिवुडे सन्विट्ठीए
जाव रवेणं बारवहं नयरिं मज्झंमज्जेणं, . सेसं जहा कूणिओ
जाव पज्जुवासइ ॥ १७५ ॥

तप णं तस्स निसिद्धस्स कुमारस्स उप्पि पासाथवरगयस्स
तं महया जणसहं च...जहा जमाली, जाव धम्मं सोच्चा
निसम्म घन्दइ, नमंसइ, २ एवं वयासी—“ सइहामि णं,
भन्ते, निग्गन्थं पावयणं,” जहा चित्तो, जाव सावगधम्मं
पडियज्जइ, २ पडिगय ॥ १७६ ॥

तेणं कालेणं २ अरहाभरिदुनेमिस्स अन्तेवासी घरदत्ते
नामं भणगारे उराले जाव विहरइ । तप णं से घरदत्ते भण-
गारे निसिद्धं पासइ, २ जायसइ जाव पज्जुवासमाणे एवं
वयासी—“ अहो णं, भन्ते, निसिद्धे कुमारे इहे इट्ठकवे कन्ते
कन्तरुवे, एवं पिप मणुन्नप मणामे मणामरुवे सोमे सोमरुवे
पियवंसणे सुरुवे । निसिद्धेणं, भन्ते, कुमारेणं अयमेयारुवे
माणुयइट्ठी किण्णा लद्धा, किण्णा पत्ता ? ” पुच्छा जहा
सूरियाभस्स । “ एवं अल्लु, घरदत्ता ” ॥ १७७ ॥

तेणं कालेणं २ इहेय जम्मुहीवे कीवे भारहे वासे रोहीइय
नामं नयरे होत्था, रिद्धं ... । मेहयण्णे उज्जण्णे । मणिदत्तस्स
जक्खस्स जक्खत्ताययणे । तत्थ णं रोहीइय नयरे महब्बले
नामं राया, पडमाधर्मा नामं देवी, अज्जया कयाह तंसि तारि-
त्तगंसि सयणिज्जंसि सीहं सुमिणे. ...., एवं जम्मणं भाणि
यन्वं जहा महाबलस्स, नवरं धीरङ्गओ नामं, वत्तीसओ दाओ,
वत्तीसाए रायवरकज्जमाणं पाणिं, जाव ओणिज्जमाणे २ पाउ-
सवरिसारत्तसरयहेमन्तगिम्हवसन्ते छ पि उऊ जहाविभवे
समाणे इहे सहं जाव विहरइ ॥ १७८ ॥

तेणं कालेणं २ सिद्धत्था नाम आयरिया जाहसंपन्ना .
जहा केसी, नवरं बहुस्सुया बहुपरिवारा अणेव रोहीदण
नये, जेणेव मेहयणे उज्जाणे, जेणेव मणिदत्तस्स अक्खस्स
अक्खाययणे, तेणेव उवामण अहापडिरूखं जाव विहरइ ।
परिसा निग्गया ॥ १७९ ॥

तए णं तस्स वीरङ्गयस्स कुमारस्स उप्पि पासायवर-
गयस्स तं महया अणसइं ...., जहा जमाली, निग्गओ ।
धम्मं सोब्बा..., जं नवरं, देवाणुप्पिया, अम्मापियरो आपु-
च्छामि, जहा जमाली, तद्देव निक्खन्तो जाव अणगारे जाए
जाव गुत्तयम्भयारी ॥ १८० ॥

तए णं से वीरङ्गए अणगारे सिद्धत्थाणं आयरियाणं
अन्तिए सामाइयमाइयाइं जाव एकारस्स अक्काइं अहिज्जइ ।
२ बहूइं जाव खडत्थं जाव अप्पाणं भावेमाणे बहुपडिपु-
ष्णाइं पणयालीसखासाइं सामण्णपरियागं पाउणिक्का दोमा-
सियाए संलेहणाए अत्ताणं झूसित्ता सवीसं भत्तसयं अण-
सणाए छेइत्ता आलोइयपडिक्कन्ते समाहिपत्ते कालमासे
कालं किन्था बम्भलोए कप्पे मणोरमे विमाणे देवत्ताए उव-
वन्ते । तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं वत्तसागरोवमाइं ठिई
पन्नत्ता । तत्थ णं वीरङ्गयस्स देवस्स वि वत्तसागरोवमाइं
ठिई पन्नत्ता ॥ १८१ ॥

से णं वीरङ्गए देवे ताथो देवलोगाओ आउक्खएणं जाव
अणन्तरं चयं चइत्ता इहेव बारवईए नयरीए बलदेवस्स
रओ रेवईए देवीए कुर्छिंसि पुत्तत्ताए उववन्ते । तए णं स्ता
रेवई देवी तंसि तारिसगंसि सयणिज्जंसि — सुमिणदंसणं,
जाव उप्पि पासायवरणए विहरइ । तं एवं अलु, वरत्त ।

निसिदेणं कुमारेणं अयमेयारूवे उराले मणुयइड्डी लद्धा ३
॥ १८२ ॥

“पभू णं, भन्ते निसिदे कुमारे देवाणुप्पियाणं अन्तिप
जाव पव्वइत्तए ?” हन्ता, पभू । से एवं, भन्ते । इह वरवत्ते
अणगारे जाव अण्णाणं भावेमाणे विहरइ । तए णं अरहा
अरिट्ठणेमी अन्नया कयाइ बारवईओ नयरीओ जाव बहिया
जणवयविहारं विहरइ । निसिदे कुमारे समणोवासए जाए
अभिगयजीवाजीवे जाव विहरइ ॥ १८३ ॥

तए णं से निसिदे कुमारे अन्नया कयाइ जेणेव पोसह-
साला, तेणेव उवागच्छइ, २ जाव इम्मसंथारोधगए विहरइ ।
तए णं तस्स निसिदस्स कुमारस्स पुव्वरत्तायरत्तकालसम-
यंसि घम्मजागरियं जागरमाणस्स इमेयारूवे अज्झत्थिए
जाव समुप्पज्जित्था—“धम्मा णं ते गामागर” जाव “संनि-
वेसा जरथ णं अरहा अरिट्ठणेमी विहरइ । धम्मा णं ते राई-
सर” जाव “सत्थवाहप्पभिईओ जे णं अरिट्ठणेमि वन्दन्ति,
नमंसन्ति जाव पज्जुवासन्ति । जइ णं अरहा अरिट्ठणेमी
पुव्वणुपुर्व्वि... नन्दणवणे विहरेज्जा, तए णं अहं अरहं
अरिट्ठणेमि वन्दिजा जाव पज्जुवासिजा ” ॥ १८४ ॥

तए णं अरहा अरिट्ठणेमी निसिदस्स कुमारस्स अयमेया-
रूवमज्झत्थियं जाव वियाणिता अट्टारसहिं समणसहस्सेहिं
जाव नन्दणवणे उज्जाणे...। परिस्ता मिम्माया । तए णं निसिदे
कुमारे इमीसे कहाइ लद्धे समणे हट्ठ “... चाउग्घण्टेणं
आसरहेणं निगाए, जहा जमाली, जाव अम्मापियरो आपु-
च्छित्ता एव्वइए, अणगारे जाए जाव गुत्तबम्भयारी ॥ १८५ ॥

तए णं से निसिदे अणगारे अरहओ अरिट्ठणेमिस्स तहा-

रूपाणं धेराणं अन्तिप सामाह्यमाहयाई एकारस अक्काई अहिज्जा । २ बहुई चउत्थल्लु° जाव धिचिसेहि तवोकम्मेहि अप्पाणं भावेमाणे बहुपडिपुण्णाई नव वासाई सामण्णपरियागं पाउणइ, २ बायालीसं भत्ताई अणसणाए छेएइ, आलोइयपडिक्कन्ते समाहिपत्ते आणुपुच्चीए कालगय ॥ १८६ ॥

तए णं से घरवत्ते अणगारे निसदं अणगारं कालगयं जाणिता जेणेव अरहा अरिट्टणेमी, तेणेव उवागच्छइ, २ जाव एवं वयासी—“एवं अल्लु देवाणुप्पियाणं अन्तेवासी निसदे नामं अणगारे पगइभइए जाव विणीए । से णं, भन्ते, निसदे अणगारे कालमासे कालं किष्वा कहि गए, कहि उववझे ? ॥ १८७ ॥

“घरवत्ता” इ अरहा अरिट्टणेमी घरवत्तं अणगारं एवं वयासी—“एवं अल्लु, घरवत्ता, ममं अन्तेवासी निसदे नामं अणगारे पगइभइए जाव धिणीए ममं तहारूपाणं धेराणं अन्तिप सामाह्यमाहयाई एकारस अक्काई अहिज्जिता बहुपडिपुण्णाई नव वासाई सामण्णपरियागं पाउणिता बायालीसं भत्ताई अणसणाए छेइता आलोइयपडिक्कन्ते समाहिपत्ते कालमासे कालं किष्वा उहुं चन्दिमसूरियगहणमखत्त-ताररूपाणं सोहम्मीसारणं तिणिण य अट्टारसुत्तरे गेविज्जविमाणे वाससए धीइवत्ता सब्बट्टसिखविमाणे देवत्ताए उववझे । तत्थ णं देवाणं तेत्तीसं सागरोवमाई ठिई पधत्ता” ॥ १८८ ॥

“से णं, भन्ते, निसदे देवे ताओ देवलोगाओ आउक्खएणं भवक्खएणं ठिइक्खएणं अणन्तरं चयं चइत्ता कहि गच्छिहिइ, कहि उववज्जिहिइ ?” “घरवत्ता, इहेव जम्मुदीवे

दीवे महाविदेहे वासे उन्नाय नगरे विसुद्धपिइवंसे रायकुले
 पुत्तत्ताय पञ्चायाहिइ । तणं णं से उम्मुक्कबालभावे विज्झय-
 परिणयमेसे ओव्वणगमणुप्पत्ते तहारूवाणं थेराणं अन्तिण
 केवलवोहिं बुज्झिस्ता अगाराओ अणगारियं पव्वज्झिहिइ ।
 से णं तत्थ अणगारे भविस्सइ इरियासमिण्ण जाव गुत्तबग्ग-
 यारी । से णं तत्थ बहूइं अउत्थलट्टट्टमवसमदुवालसेहिं
 मासद्वमासस्त्रमणेहिं विचित्तेहिं तवोकम्मेहिं अप्पाणं भावे-
 माणे बहूइं वासाइं सामण्णपरिधानं पाउणिस्सइ । २ मासि-
 याण संलेहणाण अत्ताणं झूसिहिइ, २ सर्द्धि भत्ताइं अणस-
 णाण छेइहिइ, जस्सट्टाण कीरइ नग्गभावे मुण्डभावे अण्हा-
 णण जाव अदन्तघणण अल्लसण अणोधाहणाण कलहसेज्जा
 कट्टसेज्जा केसलोण बम्भेचेरवासे परावरपवेसे पिण्डवाउ-
 ल्लवावल्ले उद्धावया य यामकण्टमा अहियासिज्जइ, तमइं
 आराहेइ । २ वरिमेहिं उस्सासनिस्सासेहिं सिज्झिहिइ बुज्झि-
 हिइ जाव सम्यदुक्खाणं अन्तं काहिइ” ॥ १८९ ॥

॥ निक्खेवओ ॥ ५ । १ ॥

एवं सेसा वि एकारस अज्झयणा नेयव्वा संगहणीअणु-
 सारेण अहीणमहरिस्त एकारससु वि ॥ १९० ॥

॥ पञ्चमो वग्गो सम्मत्तो ॥ ५ ।

निरयावलियासुयखन्धो सम्मत्तो । सम्मत्ताणि उवक्ताणि ।
 निरयावलियाउवक्के णं एगो सुयखन्धो, पञ्च वग्गा पञ्चसु
 विवसेसु उद्दिस्सन्ति । तत्थ चउसु वग्गेसु दस दस उद्देसगा,
 पञ्चमवग्गे बारस उद्देसगा ॥

॥ निरयावलियासुसं सम्मत्तं ॥

प्रथमं परिशिष्टम्

(वर्णकादिविस्तारः)

(वर्णकादिविस्तारः)

[*This Appendix either aims at giving in extenso the passages which are not given in full in the body of the text, or supplies references of such passages. Usually, long descriptions given in the first appendix of my edition of the Uvāsagadasāo, are simply referred to, while others are supplied here. The first figure refers to the para and the second to the line of the para.*]

1. 2. रिक्^१ etc. The descriptions of the city will be found on page 119 of the उवासगदसामो.

1. 2-3. The description of the वेरव, भसोन and पुद्दिसिलापट्टण are:—

(8) निरार्हप पुण्वपुरिसयन्नत्ते पोराने सहिय विसिय
[कित्तिय] जाय सच्छत्ते खज्जय सघण्टे सपडाने पडगाइ-
पडानमण्डिय सलोमहत्ये कयवेयडिय लाउल्लोइयमहिय
गोसीससरसरसचन्दणदहरदिण्णपञ्चकुलितले उवचिय-
चन्दणकलसे चन्दणघट्टसुकयतोरणपडिदुवरदेसमापे
आसत्तोसत्तविडलवट्टवन्धारियमल्लदामकलावे पञ्चवण्ण-
सरससुरभिमुक्कपुण्णपुज्जेवयारकलिय कालागुरुपवरकुंदु-
रुक्कतुरुक्कधूवमघमघन्तगन्धुद्धयाभिरामे सुगन्धवरगन्ध-
गन्धिय गन्धवट्टिभूय णद्धणट्टगजल्लमल्लमुट्ठियवेलंबगपवग-

कहगलासगआइवस्तगलंखमंखतूणइल्लतुम्बधीणियभुयगमाग-
हपरिगय बहुअणजाणवयस्स विस्सुयकित्तिण बहुजणस्स
आहुस्स आहुणिज्जे पाहुणिज्जे बन्धणिज्जे वन्दणिज्जे नमंसणिज्जे
पूयणिज्जे सक्कारणिज्जे संमाणणिज्जे कल्लाणं मंगलं देवयं
चेइयं विणएणं पज्जुवासणिज्जे दिव्वे सव्वे सव्वोवाए सणिण-
हियपादिहेरे जागसहस्सभागपडिळ्ळए बहुअणो अच्चेइ
आगम्म... ॥

(b) दूहगयकन्दमूलघट्टलट्टसंठियसिलिट्टघणमसिणानिद्ध-
सुजायनिरुयहयुब्धिद्वपथरखन्धी अणेगनरपप्परभुयागेज्जे
कुसुमभरसमोणमन्तपत्तलविसालसाले महुयरिभमरगण-
गुमगुमाइयनिलिन्तउड्डिन्तसस्सिरिण नाणासउणगणमिहु-
णसुमहुरकणसुहपलत्तसहमहुरे कुसधिकुसधिसुद्धरुक्ख
मूले मूलमन्ते कन्दमन्ते जाव परिमोयणे सुरम्मे पासादीए
वरिसणिज्जे अभिरुवे पडिरुवे ॥

(c) पुठविसिलापट्टए धिक्कम्मायामउस्सेहसुप्पमाणे
किण्हे अज्जणगथाणकुचलयहलहरकोसेजागासकेसकजालकी
खंजणसिद्धमेदरिट्टयजम्बूफलअसणगसणबन्धणणीलुप्पलप-
त्तनिकरअयसिकुसुमप्पमासे भरगयमसारगलित्तणयणकी-
थरासिषण्णे णिद्धघणे अट्टसिरे आयंसयतलोचमे सुरम्मे
ईहामियउसभतुरगणरमगरविहगवालगाकिन्नरददस्सरभचम-
रकुञ्जरवणलयपउमलयभत्तिविस्से आइणगरूयवूरणवणीय-
तूलफरिसे सीहासणसंठिए पासादीए वरिसणिज्जे अभिरुवे
पडिरुवे ॥

2-2 जाहतंपक्के जहा केसी . . . दिहरह. The passage
from the रावसेणिवहुच runs as follows:—

जाहसंपन्ने कुलसंपन्ने बलसंपन्ने रूषसंपन्ने विणयसंपन्ने
नाणसंपन्ने वंसणसंपन्ने चरित्तसंपन्ने लज्जासंपन्ने लाघवसंपन्ने
लज्जालाघवसंपन्ने ओयंसी तेयंसी धम्मंसी जसंसी जियकोहे
जियमाणे जियमाय जियलोहे जियणिहे जिइन्दिण जियपरी-
सहे जीवियासमरणभयविप्पमुक्के धयप्पहाणे शुणप्पहाणे
करणप्पहाणे करणप्पहाणे निग्गहप्पहाणे अज्जवप्पहाणे मद्द-
वप्पहाणे लाघवप्पहाणे खन्तिप्पहाणे मुत्तिप्पहाणे विज्जप्पहाणे
मन्तप्पहाणे धम्मप्पहाणे नयप्पहाणे नियमप्पहाणे सच्चप्पहाणे
सोयप्पहाणे माणप्पहाणे वंसणप्पहाणे चरित्तप्पहाणे चउवस-
पुब्धी चउणाणोवगए पञ्चहिं अणमारसपहिं सद्धिं संपरिखुडे
पुब्बाणुपुब्बि चरमाणे गामाणुगामं इइजमाणे सुहंसुहेणं
विहरमाणे जेणेव सावथी नयरी जेणेव कोट्टए चेइए तेणेव
उवागळइ । २ ता सावथीए नयरीए बहिया कोट्टए चेइए
अहपडिऊवं उगगहं उगिणहइ । उगिण्हिता संजमेणं तवस्स
अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ॥

2. 5-6. परिता निग्गया etc. The passages concerned will be found on pages 125-128 of the उवासगदसाओ.

3. 4. उडुंजाणू जाव विहरइ. The full passage is as follows:—

उडुंजाणू अहोसिरे ज्ञाणकोट्टोवगए संजमेणं तवसा
अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ।

3. 5. जायसङ्के जाव पज्जुवासमाणे. The full passage will be found on page 121 of the उवासगदसाओ.

3. 6. समयेणं जाव संपत्तेणं. The full passage will be found on pages 121-124 of the उवासगवसाधो.

8. 4. महया^० etc. This description of the king will be found on page 124 of the उवाद्गदसाधो.

8. 5-6. सोमाल जाव विहरह. The full description of the queen from the औपपातेकसूत्र is given below:—

सौमालपाणिपाया अहीणपडिपुण्णपञ्चिन्दिस्सरीरा
लक्खणवज्जणगुणोववेया माणुम्माणप्पमाणपडिपुण्णसुजाय-
सव्वङ्गसुन्दरङ्गी ससिसोमाकारकन्तपियदंसणा सुरुवा करय-
सपरिमियपसत्थतिवलीधलियमज्झा कुण्डलुल्लिहियगण्डलेहा
कोमुह्यरथेणियराविमलपडिपुण्णसोमवयणा सिंगारागारवा-
रुवेसा संगयगयहसियमणियविहियविलासससालियसंलाव-
णिउणजुत्तोवयारकुसला [सुन्दरथणजघणघयकरत्तरणमय-
णलावण्णविलासकलिया] पासादीया दरिसणिज्झा अभि-
रुवा, कूणिपर्ण रत्ता मम्मसारपुत्तेण सद्धि अनुरत्ता अधि-
रत्ता इहे सहपरिसरसरुवगन्धे पञ्चविहे माणुस्सए काम-
भोए पञ्चणुभवमाणी विहरह ॥

8. 9. सोमाल जाव सुखे The full description of the prince is given below from the Com. of the क्राताधर्म-
कथा:—

सौमालपाणिपाय अहीणपडिपुण्णपञ्चिन्दिस्सरीरे लक्ख-
णवज्जणगुणोववेए माणुम्माणप्पमाणपडिपुण्णसुजायसव्वङ्ग-
सुन्दरङ्गे ससिसोमाकारे कन्ते पियदंसणे सुरुवे ॥

10, 2, अज्झत्थिए जाव समुप्पजित्था. The full passage runs as follows:—

अज्झत्थिए पत्थिए चिन्तिए मणोगए संकप्पे समुप्प-
जित्था ॥

10, 7, ओहयमणं जाव शियाइ. The full passage runs as follows:—

ओहयमणसंकप्पा चिन्तासोगसागरसंपविट्ठा करयल-
पलहत्थमुही अट्टज्झाणोघगया भूमिगयदिट्ठिया ॥

11, 4-5, पुब्बाणुपुब्बि जाव विहरइ. The full passage runs as follows:—

पुब्बाणुपुब्बि चरमाणे गामाणुगामं दूइजमाणे सुहंसुहेणं
विहरइ ॥

11, 5-6, तं महाफलं...पज्जुवासामि. The full passage runs as follows:—

तं महाफलं खलु तहारुवाणं भगवन्ताणं मामगोयस्स वि-
सवणयाए, किमङ्ग पुण अहिगमणवन्दणनमंसणपट्ठिपुच्छण-
पज्जुवासणयाए । एगस्स वि भायरियस्स धम्मियस्स सुध-
यणस्स संवणयाए, किमङ्ग पुण विडलस्स अट्टस्स गहणयाए ।
तं गच्छामि णं समणं भगवं महावीरं वन्दामि नमंतामि
सक्कारेमि संमाणेमि, कल्लाणं मङ्गलं चेइयं देवयं पज्जुवासामि ॥

11, 10, उवट्ठवित्ता जाव पणप्पिणन्ति. The full passage would run as follows:—

उवट्ठवित्ता मम एयमाणत्थियं पणप्पिणह ॥ । तए णं ते
कोइम्वियपुरिसा तं धम्मियं जाणप्पवरं जुत्तामेव उवट्ठवेन्ति,
२ ता एयमाणत्थियं पणप्पिणन्ति ॥

12. 1. कयबलिकम्मा जाव अण्य° etc. The full passage would be :—

कयबलिकम्मा कयकोउयमङ्गलपायच्छिन्ता सुखप्पावेसाहं
मङ्गलाहं अत्थाहं पवरपरिहिया अण्य°...

12. 2. बहूहि खुज्जाहि जाव महत्तरगविन्दपरिक्खिता. The full passage runs as follows :—

बहूहि खुज्जाहि चित्ताहयाहि वामणियाहि बडभियाहि
बण्वराहि वउसियाहि जोण्हियाहि पण्णवियाहि ईसिणियाहि
वाक्कणियाहि लासियाहि लाउसियाहि इमिलीहि सिंहलीहि
आरवीहि पुलिन्दीहि पक्कणीहि बहलीहि मुरण्डीहि पारसीहि
माणावेसीयिवेसपरिमण्डियाहि सवेसणेवत्थगहियवेसाहि
इक्कियावेमित्तियपत्थियवियाणाहि निउणकुसलाहि विणीयाहि
वेडियावक्कवालतरुणिवन्दपरियालपरिवुडे वरिसघरकञ्जुइ-
महत्तरगविन्दपरिक्खिता ॥

12. 7. अत्तादीए जाव etc. The full passage runs as follows :—

छत्तादीए तित्थयराइसए पासइ, पासित्ता धम्मियं जाण-
प्यवरं ठवेइ ॥

13. 2. धम्मकहा आणियव्वा. The whole of the typical discourse will be found on pages 125-128 of the उवासगदसाओ.

14. 2. सोळा तिसम्म जाव °हियया. The full passage runs as follows :—

इदुतुदुच्चित्तमाणान्दिया पीइमणा परमसोमणस्सिया इरि-
सवसविसप्पमाणहियया ॥

15. 7. आसुरसे जाव मिसिमिसेमाणे. The full passage runs as follows:—

आसुरसे रुढे कुविष चण्डिकिए मिसिमिसेमाणे ॥

17. 1. भगवे गोयये जाव वन्दइ. The full passage runs as on page 121 of the उवासगदसाओ beginning with आयसहे down to वन्दइ नमसइ.

20. 6. सामदाणमेयदण्णे" जहा वित्तो जाव रत्तधुराचिन्तए. The full passage runs as follows:—

सामदण्डमेयउयम्पयाणअत्थसत्थईहामइविस्तारए उप्पत्ति-
याए वेणइयाए कम्मियाए पारिणाभियाए अउव्विहाए बुद्धीए
उव्वेए, पप्पसिस्स रत्तो बहुसु कज्जेसु य कारणेसु य कुह-
म्बेसु य मन्तेसु य गुत्तेसु य रहस्सेसु य निच्छपसु य आपु-
च्छणिज्जे मेढी पमाणं आहारे आलम्बणं चक्खु मेढिभूए
पमाणभूए आहारभूए आलम्बणभूए सज्जदाणसम्भूभूमियासु
छउपचए विइण्णावियारे रत्तधुराचिन्तए ॥

21. 2-8. तंसि तारिसयंसि वासयरंसि—पुनिणपावगा विसज्जिमा. The full passage will be found in भगवती, ११'११. which is given in full in Appendix 2.

22. 8. अम्मयाओ जाव जम्मजीवियफले. The full passage runs as follows:—

अन्नाओ णं ताओ अम्मयाओ, सपुण्णाओ णं ताओ अम्म-
याओ, कयत्थाओ णं ताओ, कयपुण्णाओ कयलक्खणाओ
कयविहवाओ, सुल्ले णं तांसि जम्मजीवियफले ॥

22. 6. सुरं च जाव पसणं च. The full passage runs as follows:—

सुरं महं मेरयं भज्जे सीहुं पसणं ॥

22. 5-8. आस्ताएमाणीओ जाव परिभाएमाणीओ. The full passage runs as follows:—

आस्ताएमाणीओ चिस्ताएमाणीओ परिभुञ्जेमाणीओ परिभाएमाणीओ ।

35. 12. पुव्वरत्ता^० जाव समुप्पजित्था. The full passage runs as follows:—

पुव्वरत्तावरत्तकालस्समयांसि कुहुम्भजागरियं जागरमाणस्स अयमेयारुवे अज्झत्थिए जाव समुप्पजित्था ।

36. 1. ण्हाए जाव सव्वालंकारविभूसिए. The full passage runs as follows:—

ण्हाए कयवलिकम्मे कयकोउयमङ्गलपायच्छित्ते सुव्वप्पावेसाइं मङ्गलाइं वत्थाइं पवरपरिहिए सव्वालंकारविभूसिए ।

37. 8. अपत्थियपत्थिए जाव हिरिसिरिपरिखजिए. The full passage runs as follows:—

अपत्थियपत्थिए दुरन्तपन्तलक्खणे हीणपुण्णचाउहसिए हिरिसिरिपरिखजिए ।

57. 10-11. भीए जाव संजायमए. The full passage runs as follows:—

भीए तत्थे तसिए उब्बिग्गे संजायमए ।

38. 10. ईसरत्तलवर^० जाव^० संघिकालसद्धि. The full passage runs as follows:—

ईसरत्तलवरमाइम्बियकोहुम्बियइम्भसेट्ठित्तेणावइसत्थवाइमन्तिगणगद्दोवारियअमच्चेडपीढमइत्तगरनिगमदुयसंघिवालेहिं सद्धि ।

39. 2. रजं च जाव जणवयं थ. The full passage runs as follows:—

रज्जं च रटुं च बलं च धाहणं च कोसं च कोट्टागारं च
अन्तेउरं च जणवथं च ॥

40. 16. एवमाइक्खइ जाव परूवेइ. The full passage runs as follows:—

एवमाइक्खइ एवं भासइ एवं पन्नवेइ एवं परूवेइ ॥

41. 9. करयल^० जाव एवं वयासी. The full passage runs as follows:—

करयलपरिग्गहियं वसणहं सिरसायत्तं मत्थप अञ्जलिं
कट्टु जएणं विअएणं वद्धावेन्ति, २ एवं वयासी ॥

43. 4-5. तं जाव न उइल्लेइ. The full passage runs as follows:—

तं जाव कूणिप राया सेयणनं गम्भहत्थि अट्टारस्सवंकं च
हारं न अक्खिअइ न गिण्हइ न उइल्लेइ ॥

43. 9-10. अन्तराणि जाव पडिजागरमाणे. The full passage runs as follows:—

अन्तराणि य छिद्दाणि य मम्माणि य रहस्साणि य विच-
राणि य ।

46. 4. पायरासेहि जाव वद्धावेत्ता. The full passage would run as follows:—

पायरासेहि नाइविक्किट्ठेहि अन्तरायासेहि वसमाणे २ जेणेव
अम्मा नयरी तेणेव उवागच्छइ । २ ता अम्माए नयरीए
अज्झमज्झेणं अणुपविसइ, २ जेणेव चेडगस्स रत्तो गिहे जेणेव
बाहिरिया उवट्ठाणसाला तेणेव उवागच्छइ । २ ता तुरए
निगिण्हइ । २ ता रहं ठवेइ । २ ता रद्दाओ पञ्चोरुइ । तं
अहत्थं जाव पाहुडं गिण्हइ । २ ता जेणेव अम्मन्तरिया उव-

ट्ठाणसाला जेणेव चेडए राया तेणेव उवागच्छइ । २ सा
चेडगं रायं करयलपरिम्भहियं जाव कट्टु जणं विजणं
वड्ढावेइ । २ सा...

54, 5-6. सव्विड्ढीए जाव रवेणं. The full passage runs
as follows :—

सव्विड्ढीए सव्वबलेणं सव्वसमुदणं सव्वायरेणं सव्व-
भूसाए सव्वविभूर्हए सव्वसंभमेणं सव्वपुप्फवत्थगन्धमल्ल-
लंकारेणं सव्वदिब्बतुडियसइसंनिनाणं महया इड्ढीए महया
जुईए महया बलेणं महया समुदणं महया वरतुडियजमग-
समयपडप्पवाइयरवेणं संखपणवपड्डहभेरिअल्लरिअरमुहिहुड-
कमुरयमुअडुनुहुनिग्घोसनाइयरवेणं ॥

55, 5-7. जेणेव मज्झणघरे. ....जाव वरवई. The full
passage given in the हाताधर्मक्या runs as follows :—

... जेणेव मज्झणघरे तेणेव उवागच्छइ, २ मज्झणघरं अणु-
पयिसइ । २ मुत्तजालाभिरामे विचित्तमणिरयणकोट्टिमत्तले रम-
णिजे ण्हाणमण्डवंसि नाणामणिरयणभसिचित्संसि ण्हाणपी-
ठंसि सुहानिसण्णे सुहोवगेहिं पुप्फोवगेहिं गन्धोवपहिं सुखोव-
यहिं य पुणो पुणो कल्लाणगपवरमज्झणविहीए मज्झिए तत्थ को-
डयसएहिं वड्ढावेहिं कल्लाणगपवरमज्झणावसाणे पम्हलसुकु-
मालगन्धकासार्यल्लहियहे अहयसुमहग्घवूसरयणसुसंघुए
सरससुरभिगोसीसचन्दणाणुलित्तगत्ते सुहमालावण्णगविले-
वणे आविद्धमणिसुवण्णे कप्पियहारखहारतिसरयपालम्ब-
पलम्बमाणकडिसुत्तसुकयसोहे पिण्डगेविजे अक्कुलेज्जगल-
लियक्कुललियकयाहरणे नाणामणिकडगतुडियथम्मियमुए
अहियरुवसस्तिरीए कुण्डलुओर्याणणे मड्डवित्तसिरए

हारोत्थयसुकतरइयवच्छे पालम्बपलम्बमाणसुकयपट्टउस-
रिज्जे सुदियापिङ्गलकुलीय नाणामणिकणगरयणविमलमहरि-
हनिउणोवियमिसिमिसन्तविरइयसुसिलिङ्गुविसिङ्गुलङ्गुसंठिय-
पसत्थआधिइवीरवल्लय, किं बहुणा, कप्पयक्खए वेव सुअ-
लंकियविभूसिय नरिन्दे सकोरिण्डमल्लवामेणं छत्तेणं धरिज्ज-
माणेणं उभओ षड्चामरवालवीइयक्के मङ्गलजयसइकयालोय
अणेगगणनायगदण्डमायगराईसरतलघरमाइम्वियकोइम्वि-
यमन्तिमहामन्तिगणगदोवारियअमच्चवेइपीढमइनगरानिग-
मसेट्टिसेणावइसरथयाहवूयसंधिपालसंदि संपरिवुडे धवल-
महामेहनिगाए विव गहगणदिप्पन्ततारागणाण मज्जे ससि
अव पियदंसणे नरयई मज्जणघराओ पडिनिग्गच्छइ ॥

64. 8-4. अङ्काई जहा दडपहओ जाव सिजिसिहिदि. The full passage will be found in paras 89, 40, 41 of my edition of the पएसिकहाणय.

72. 1-2. तेणे ओरोकेण जहा मेहो etc. The passage will be found in the हाताधर्मकथा (Ed. of आगमोदयसमिति) on pages 73-75.

13. 2. महाविदेहे वासे जहा दडपहओ जाव अन्तं काहिइ. The full passage will be found in Paras 89-41 of my edition of पएसिकहाणय.

79. 5. अउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जाव विहरइ. The full passage runs as follows:—

अउहिं सामाणियसाहस्सीहिं अउहिं अग्गमहिंसीहिं स-
परिवारहिं तिहिं परिसाहिं सत्तहिं अणियाहिं सत्तहिं अणिया-
हिंवाईहिं सोलसहिं आयरक्खदेवसाहस्सीहिं अओहिं य बड्ढहिं
विमाणवासीहिं वेमाणिएहिं देवेहिं देवीहिं य सद्धिं संपरिवुडे

महयाहयनदृगीयवाहयतन्तीतलतालतुदियधणमुद्रकपहुप्प-
वाहयरवेणं दिव्वाइं भोगभोगाईं भुज्जमाणे विहरइ ॥

79. 7. जहा सूरियागे...पडिगओ. This passage refers to practically the whole of the first half of the रायपसेणियसुत्त, particularly to pages 18-54 of the आगमो-
दयसमिति edition.

80. 1-2. भन्ते...पुच्छा । कूडागारसाला । सरीरं अणुपविट्ठा ।
पुव्वभवो. These laconic expressions refer to the follow-
ing passage from रायपसेणियसुत्त:—

“ भन्ते ” ति भगवं गोयमे समणं भगवं महावीरं बन्दइ
नमंसइ, १ एवं वयासी—“ सूरियाभस्स णं, भन्ते वेधस्स
एसा दिव्वा देविट्ठी दिव्वा देवज्जइ दिव्वे वेसाणुभावे कहिं गए,
कहिं अणुपविट्ठे ? ” “ गोयमा, सरीरं गए सरीरं अणुपविट्ठे । ”
“ से केणट्ठेणं, भन्ते, एवं पुच्छइ सरीरं गए, सरीरं अणुप-
विट्ठे ? ” “ गोयमा, से जहानामए कूडागारसाला सिया
हुइओ लिप्ता हुइओ गुत्ता गुत्तदुवारा नियाया निषाय-
णम्मरीरा । तस्से णं कूडागारसालाय अदूरसामन्ते एत्थ णं
महेगे अणसमूहे चिट्ठइ । तए णं से जणसमूहे एगं महं
अब्भवइलगं वा वासवइलगं वा महावायं वा पज्जमाणं
पासइ । २ तं कूडागारसालं भन्तो अणुपधिसिन्ताणं चिट्ठइ ।
से तेणट्ठेणं, गोयमा, एवं पुच्छइ सरीरं अणुपविट्ठे ।.....
तेणं, भन्ते, देवेणं सा दिव्वा देविट्ठी ..किण्णा लहे, किण्णा
एत्थे किण्णा अभिसमआगए ? पुव्वभवे के आसी ? किं नामए
वा, को वा गोसेणं ? कयरंसि वा गामंसि वा जाय संतिवे-
सांसि वा ? किं वा दग्धा किं वा भोज्ज किं वा किग्घा किं वा

समायस्ति कस्त वा तहारुवस्त वा समणस्त माहणस्त
वा अन्ति ए एगमवि आरियं धम्मियं सुवयणं सोच्चा निसम्म,
जेणं तेणं देवेणं सा दिव्वा देविद्धी जाव देवाणुभावे लब्धे ? ”
“ गोयमा ” इ समणे भगवं महावीरे भगवं गोयमं आमन्तेत्ता
बवं वयासी-“ एवं खलु, गोयमा ” ॥

81. 2-3. अहे जाव अपरिभूए. The passage will be found on pages 124-25 of the उवासगदसाओ.

81. 4. बहूणं नगरनिगमं जहा आणन्दो. The full passage here is the same as para 5 of the उवासगदसाओ with the following expression from the औपपत्तिकसूत्र-नगर-निगमसेट्टिसेणावइसत्थवाहदूयसंभिक्षालसद्धि for the राईसर etc.

82. 1. आहारे जहा महावीरो. The description of महावीर with be found on pages 121-24, with the modifications given here.

90. 8. रिउब्बेयं जाव सुपरिनिट्टिए. The full passage runs as follows:-

रिउब्बेयजउब्बेयसामघेयाथखणाणं इहहासएञ्जमाणं नि-
घण्टुछट्ठाणं सङ्कोवक्काणं सरहस्साणं एयंपरियजुत्ताणं धारए
सारए पारए सङ्कङ्की सट्ठितन्ताविसारए संखाणे सिक्खा-
कप्पे वागरणे छन्दे निरुत्ते जोइसामयणे अत्तेसु य बम्हण-
नेसु सत्थेसु सुपरिनिट्टिए ॥

91. 5. अट्ठाहं हेऊहं...जहा पण्णीए. The full passage would run as follows:-

अट्ठाहं हेऊहं पसिणाहं कारणाहं वागरणाहं पुच्छामि ॥

91. 6-8. जत्ता ते...जाव सेबुदे. Add to the text after एगे मदं the following:-

दुवे भवे ? तथा अक्खए अज्जए निखे अवट्ठिए आय ति ।

94. 9-12. विउले असणे.....जाव आपुच्छिता. The full passage will be found on pages 129-30 of the उवासगदसाधो.

105. 7. देवसयाणिजसि जाव ओगाइपाए. This passage is given in full in para 125 of this text.

115. 3-10. तइहामि णं...सावगधम्मं पडिबज्जइ...समणो-
वासिया जाया जाव विहरइ. The passage is identical with
one in line 26 of para 9 down to line 15 of para 10 of
'पएसिकहाणयं'. The expressions in the masculine gender
are to be converted into feminine gender to suit the
context here.

120. 6. आलिते णं भन्ते. etc. The full passage runs
as follows:—

आलिते णं, भन्ते, लोप; पलिते णं, भन्ते, लोप; आलित-
पलिते णं, भन्ते, लोप जराय मरणेण य ॥

124. 8. कहं जाव जलन्ते. The full passage will be
found on page 129 of the उवासगदसाधो.

129. 9. सीय जाव विविहा. The full passage runs as
follows:—

सीयं उण्हं...वाइया पिसिया सिम्भिया संनिवाइया वि-
विहा रोयात्तइ ॥

132. 4-5 उच्चनीयं जाव अडमाणे. The full passage
runs as follows:—

उच्चनीयमज्झिमाइं कुलाइं घरसमुदाणस्स भिक्षावरि-
याय अडमाणे ॥

136. 11. अभिग^४ जाव अप्पाण भावेमाणी. The full passage in the mas. gender will be found in para 10 of the पणसिकहाणय, which should be converted into feminine gender to suit the context.

165. 1-2 दुवालसजोयणायामा जाव पञ्चफखं देवलोयभूया. The full passage runs as follows:—

दुवालसजोयणायामा धणवइमइनिम्मिया चामीयरपवर-
पागारनाणामणिपञ्चवणकविस्सीसगसोदिया भलयापुरि.
संकासा पमुइयपक्कीलिया पञ्चफखं देवलोयभूया ॥

167. 2. सव्वोडयपुप्फ^० जाव दरिसणिजे. The full passage runs as follows:—

सव्वोडयपुप्फफलसमिजे एम्मे नन्दणवणप्पगासे पासा-
वीय ॥

174. 6. अप्पेगइया हयगया जाव पुरिसवग्गुरापरिक्खत्ता. The full passage would run as follows:—

अप्पेगइया हयगया गयगया पायच्चारविहारेणं वन्दावम्ब-
पहि पुरिसवग्गुरापरिक्खत्ता ॥

176. 9. स^१ जाव. The full passage runs as follows:—

सहफरिसरसरूवगन्धे पञ्चविहे माणुस्सगे कामभोण-
मुज्जमाणे विहरइ ॥

द्वितीयं परिशिष्टम्

(महाशयलजन्मादिवर्णनम्)

महाबलजन्मादिवर्णनम्

[भगवतीसूत्रात्—११ ११]

१. तेणं कालेणं तेणं समपणं हत्थिणागपुरे नामं नगरे
 होत्था । वण्णओ । सत्तसम्यक्खणे उज्झाणे । वण्णओ । तत्थ णं
 हत्थिणागपुरे नगरे बले नामं राया होत्था । वण्णओ । तस्स
 णं बलस्स रओ पभावई नामं देवी होत्था । सुकुमाल* ।
 वण्णओ । जाव धिहरइ । तए णं सा पभावई देवी अन्नया
 कयाइ तंसि तारिसगंसि घासघरंसि अभिन्नतरओ सच्चित्त-
 कम्मे बाहिरओ इमियघट्टमट्टे विचित्तउल्लोगचिल्लियतले
 मणिरयणपणासियन्धयारे बहुसमसुविभत्तवेसभाए पञ्च-
 वण्णसरससुरभिमुक्कपुष्कपुञ्जोषयारकलिए कालगुरुपवर-
 कुंदुरुक्कतुरुक्कधूवमघमघन्तगन्धुधुयाभिरामे सुगन्धिवरग-
 न्धिए गन्धवट्ठिभूए तंसि तारिसगंसि सयणिज्जंसि सालि-
 गणवट्ठिए उभओविब्बोयणे दुहओ उन्नए मज्जे नधगम्भीरे
 गङ्गापुलिणवालुयउद्दालसालिसए उवत्तियओमियदुगुल्लपट्ट-
 पडिच्छायणे सुविरइयरयत्ताणे रसंसुयसंबुए सूरम्मे भाइ-
 णगरूययूरनवणीयतूलफासे सुगन्धवरकुसुमत्रुण्णसयणो-
 षयारकलिए अद्धरत्तकालसमयंसि सुत्तजागरा ओहीरमाणी

२ अयमेयारुवं ओरालं कल्लाणं सिवं धन्नं मंगलं सरिसरियं
महासुविणं पासित्ताणं पडिबुद्धा ॥

२. हाररयस्त्रीरसागरससङ्ककिरणदगरयययमहासेलप-
ण्डुरतरोठरमणिज्जपेच्छणिज्जं थिरलट्टपउट्टवट्टपीवरसुसिलि-
ट्टविसिट्टतिफळादाढाविडम्बियमुहं परिकम्मियज्जकमलको-
मलमाहअसोभन्तलट्टउट्टं रत्तुप्पलपत्तमउअसुकुमालतालु-
जीहं मूसागयपवरकणयताविअआवत्तायन्तयट्टतडिविमल-
सरिसनयणं विस्सालपीवरोदं पडिपुण्णयिपुलखन्धं मिउ-
विसयसुहुमलकणयसत्थवित्थिण्णकेसरसडोवसोभियं ऊ-
सियसुनिम्मिसुजायअप्पोडिअलङ्कलं सोमं सोमाकारं
लीलायन्तं अम्भायन्तं नहयलाभो बोधयमाणं निययवय-
मतिवयन्तं सीहं सुयिणे पासित्ताणं पडिबुद्धा ॥

१. तप णं सा पभाषई देवी अयमेयारुवं ओरालं जाव
सस्सिरियं महासुविणं पासित्ताणं पडिबुद्धा समाणी हट्टुट्टुं
जाव "दियया धाराहयकलम्पपुप्फगं पिब समूसियरोम-
कूया तं सुविणं भोगिण्हइ, भोगिणिहत्ता सयणिज्जाभो
अम्भुट्टेइ, २ अतुरियमच्चलमसंभन्ताप अविलम्बियाप राय-
हंससरिसीए गईए जेणेव बलस्स रत्तो सयणिज्जे तेणेव
उवागच्छइ, २ बलं रायं ताहिं इट्ठाहिं कन्ताहिं पियाहिं मणु-
जाहिं मणामाहिं ओरालाहिं कल्लाणाहिं सिवाहिं धन्नाहिं
मङ्गलाहिं सस्सिरियाहिं मियमहुरमञ्जुलाहिं गिराहिं संलव-
माणी २ पडिबोहेइ, २ बलेणं रत्ता अप्पणुजाया समाणी
माणामणिरयणभित्तिवित्तंसि महासणंसि निसीयइ, २
आसत्था वीसत्था सुहासणवरगया बलं रायं ताहिं इट्ठाहिं
कन्ताहिं जाव संलवमाणी २ एवं वयासी—

४. 'एवं खलु अहं, देवाणुप्पिया, अज्ज तंसि तारिसगंसि सयणिज्जंसि सार्लिगणं' तं खेव जाव नियगघयणमहवयन्तं सीहं सुविणे पासिस्ताणं पड्डिबुद्धा । तं णं, देवाणुप्पिया, एयस्स भोरालस्स जाव महासुविणस्स के मग्गे कल्लाणे कलविप्पिबिसेसे भविस्सइ ?' तए णं से बले राया पभाव-
ईए देवीए अन्तियं एयमट्ठं सोळा निसम्म हट्ठुट्ठं' जाव
'हयहियए धाराहयनीवसुरभिकुसुमचञ्चुमालइयतणुयऊस-
धियरोमकूवे नं सुविणं ओगिण्हइ, १ ईहं पविसइ । ईहं पवि-
सित्ता अप्पणो साभाधिपणं महपुग्घणं बुद्धिविज्ञाणेणं तस्स
सुविणस्स अरथोग्गहणं करेइ, २ पभायइं देवि ताहिं इट्ठाहिं
कन्ताहिं जाव मङ्गल्लाहिं मियमहुरसस्सिरि.. संलधमाणे १
एवं वयासी—

५. 'भोराले णं तुमे, देवी, सुविणे दिट्ठे, कल्लाणे णं तुमे,
जाव सस्सिरियं णं तुमे, देवी, सुविणे दिट्ठे । आरोमातुट्ठिदी-
हाउ कल्लाणमङ्गलकारणं तुमे, देवी, सुविणे दिट्ठे, अथलामो
देवाणुप्पिय, भोगलामो देवाणुप्पिय, पुत्तलामो देवाणुप्पिय,
रज्जलामो देवाणुप्पिय, एवं खलु तुमं देवाणुप्पिय, नवणं
मासाणं बहुपडिपुण्णाणं अज्जट्ठमाणराइदियाणं विइकन्ताणं
अमहं कुलकेउं कुलनन्दिकरं कुलजसकरं कुलाघारं कुल-
'पायवं कुलविषज्जणकरं सुकुमालपाणिपा५ अहीणपडिपुण्ण-
पड्डिन्दियसरियं जाव सस्सिसोमाकारं कन्तं पियदंसणं
सुरुवं देवकुमारसमप्यभं दारवं वयाहिसि ॥

६. 'से वि यं दारए उम्मुक्कबालभामे विज्जायपरियणमेसे
जोव्वणगमणुप्पसे सुरे धीरे विकन्ते चित्थिण्णविउलबल-
आहणे रज्जवई राया भविस्सइ । तं उराले णं तुमे, जाव

सुमिणे दिट्ठे, आरोगगतुट्ठिं जाव मङ्गलकारणं णं तुमे, देवी,
 सुविणे दिट्ठे' स्ति कट्ठु पभावई देविं ताहिं इट्ठाहिं जाव वग्गहिं
 दोळं पि तच्चं पि अणुवूहइ । तप णं सा पभावई देवी बलस्स
 रत्तो अन्तियं एयमट्ठं सोच्चा निसम्म हट्ठुट्ठुं करयलं
 जाव एवं वयासी—' एवमेयं देवाणुप्पिया, तहमेयं देवाणु-
 प्पिया, अथितहमेयं देवाणुप्पिया, असंदिग्गमेयं देवाणुप्पिया,
 इच्छियमेयं देवाणुप्पिया, पडिच्छियमेयं देवाणुप्पिया,
 इच्छियपडिच्छियमेयं देवाणुप्पिया, से जहेयं तुम्हे वयह '
 स्ति कट्ठु तं सुविणं सम्मं पडिच्छइ, २ बलेणं रत्ता अम्भणु-
 भाया समाणी नाणामणिरयणभत्तिचित्ताभो महासप्पाभो
 अम्भुट्ठेइ, २ अतुरियमच्चवलं जाव गार्हप जेणेव सय सय-
 णिजे तेणेव उवागच्छइ, २ सयणिजंस्ति निसीयइ, २ एवं
 वयासी—' मा मे से उत्तमे पद्दाणे मङ्गले सुविणे अग्नेहिं
 पावसुमिणेहिं पडिहम्मिस्सइ ' स्ति कट्ठु देवगुरुजणवज्झाहिं
 पसत्थाहिं मङ्गलाहिं धम्मियाहिं कहाहिं सुविणजागरियं
 पडिजागरमाणी २ विहरइ ॥

७. तप णं से बले राया कोडुम्बियपुरिसे सहावेइ, २
 एवं वयासी—' सिप्पामेव, भो देवाणुप्पिया, अज्ज सधिसेसं
 बाहिरियं उवट्ठाणसालं गन्धोदयसिस्तसुइ असंमज्झिओधलित्तं
 सुगन्धवरपञ्चवण्णपुप्फोवयारकलियं कालागुरुपवरकुंदुरुक्कं
 जाव गन्धवट्ठिभूयं करेइ य करावेइ य, २ सीहासणं रएइ,
 २ ममेयं जाव पच्चप्पिणइ । तप णं ते कोडुम्बियं जाव पडि-
 सुणेत्ता सिप्पामेव सधिसेसं बाहिरियं उवट्ठाणसालं जाव
 पच्चप्पिणन्ति ॥

८. तप णं से बले राया पञ्चसकालसमयांसे सयधि-

आओ अभ्युद्वेह, २ पायपीढाओ पञ्चोरुह, २ जेणेव अट्टण
 साला तेणेव उवागच्छह, अट्टणसालं अणुपविसह, जहा
 उधवाइए, तहेव अट्टणसाला, तहेव मज्जणघरे, जाव ससि
 ख पियदंसणे नरवाई मज्जणघराओ पडिनिक्खमह, २ जेणेव
 बाहिरिया उषट्ठाणसाला तेणेव उवागच्छह, २ सीहासण-
 वरंसि पुरत्थाभिमुदे निसीयह, २ अप्पणो उत्तरपुरत्थिमे
 विसीभाए अट्ट भद्दासणाइं सेयवत्थपप्पुत्थुयाइं सिद्धत्थन-
 कयमङ्गलोवयाराइं रयावेह, २ अप्पणो अट्टरसामन्ते नाणा-
 मणिरयणमण्डियं अहियपेच्छणिज्जं महग्घवरपट्टणुगयं
 सण्हपट्टयकुभस्सियच्चित्तताणं ईहामियउसभ" जाव "भस्ति-
 भित्तं अभिन्तरियं जयणियं अञ्छावेह, २ नाणामणिरयण-
 भस्तिचित्तं अत्थरयमडयमसूरगोत्थयं सेयवत्थपप्पुत्थुयं
 मङ्गसुहफासुयं सुमडयं पभावाईए वेधीए भद्दासणं रयावेह,
 २ कोडुम्बियपुरिसे सहावेह, २ एवं वयासी—

९. 'जिप्पामेव, भो देवाणुप्पिया, अट्टममहानिमित्तसुत्त-
 त्थधारए विविहसत्थकुसले सुविणलक्खणपाढए सहावेह' ।
 तए णं ते कोडुम्बियपुरिसा जाव पडिसुणेत्ता बलस्स रओ
 भन्तियाओ पडिनिक्खमह, सिग्घं तुरियं चवलं चण्डं वेइयं
 हत्थिणपुरं नगरं मज्झंमज्झेणं जेणेव तेसि सुविणलक्खण-
 पाढगाणं निहाइं, तेणेव उवागच्छन्ति, २ ते सुविणलक्खण-
 पाढए सहावेन्ति । तए णं ते सुविणलक्खणपाढगा बलस्स
 रओ कोडुम्बियपुरिसेहिं सहाविया समाणा हट्टतुट्टं णहाया
 कय" जाव "सरीरा सिद्धत्थगहरियालियाकयमङ्गलमुद्धाणा
 सएहिंतो मेहेहिंतो निगच्छन्ति, हत्थिणापुरं नगरं मज्झं-
 मज्झेणं जेणेव बलस्स रओ भवणवरवाडिसए तेणेव उवा-

गच्छन्ति, करयलं* बलरायं अयणं विजयणं वञ्चावेन्ति । तप णं ते सुविणलकखणपादगा बलेणं रत्ता वन्दिपपूरमस-
कारियसंभाणिया पत्तेयं २ पुण्यवत्थेसु महासणेसु निसी-
यन्ति । तप णं ते बले राया पभावइं देवि अवणियन्तरियं
ठावेइ, २ पुण्यफलपट्टिपुण्णहत्थे परेणं विणयणं ते सुविणल-
कखणपादप एव वयासी—' एवं खलु, देवाणुप्पिया, पभा-
वइं देवी भज्ज तंसि तारिसगंसि वासघरंसि जाय सीहं
सुविणे पासित्ताणं पडिबुद्धा । तं णं, देवाणुप्पिया, पदस्स
ओरालस्स जाय के मग्गे कल्लाणे फलविप्पियिसेसे भवि-
स्सइ ।' तप णं सुविणलकखणपादगा बलस्स रत्तो भन्ति यं
पयमट्ठं सोच्चा निसम्म हट्ठतुट्ठं* तं सुविणं भोगिणहइ, ईहं
अणुप्पयिस्सइ, तस्स सुविणस्स अत्थोगाहणं करेइ २ अन्न-
मग्गेणं सारिं संचालेन्ति, तस्स सुविणस्स लसद्धा पुच्छियद्धा
धिणिच्छियद्धा भमिगयद्धा बलस्स रत्तो पुरओ सुविणसत्थाइं
उच्चारमाणे २ एवं वयासी—' एवं खलु, देवाणुप्पिया, भम्मं
सुविणसत्थंसि बायालीसं सुविणा, तीसं महासुविणा, वाव-
त्तरि सव्वसुविणा दिट्ठा । तत्थ णं देवाणुप्पिया, तित्थगर-
मायरो वा वक्कवट्ठिमायरो वा तित्थगरंसि वा वक्कवट्ठिसि वा
गम्भं वक्कममाणंसि एयंसि सीसाय महासुविणाणं इमे खोहस्स
महासुविणे पासित्ताणं पडिबुज्जन्ति । तं जहा—

“ गयवसहसीह भमिसेयवामससिदिणयरं इयं कुम्भं ।

पउमसरसागरविमाणभवणरयणुच्चयसिहिं व ”॥

वासुदेवमायरो वा वासुदेवंसि गम्भं वक्कममाणंसि एयंसि
खोहसण्हं महासुविणाणं वज्जयरं एगं महासुविणं पासित्ताणं
पडिबुज्जन्ति । इमे य णं, देवाणुप्पिया, पभावइं देवीए परे

महासुविणे दिद्वे, अत्थलाभो देवाणुप्पिय, भोगलाभो देवाणु-
प्पिय, पुत्तलाभो देवाणुप्पिय, रज्जलाभो देवाणुप्पिय, एवं
खलु देवाणुप्पिय, पभावई देवी नवण्हं मासाणं बहुपडि-
पुण्णाणं जाव घीइकन्ताणं तुम्हं कुलकेउं जाव पयाहिइ । से
वि य णं दारए उम्मुक्कयालभावे जाव रज्जवई राया भवि-
स्सइ, अणगारे वा भावियप्पा । तं ओराले णं, देवाणुप्पिया,
पभावईए देवीए सुविणे दिद्वे, जाव श्रारोग्गतुट्ठिदीहाउअ-
कल्लाणं जाव दिद्वे ॥

१०. तए णं से बले राया सुविणक्खणलपाढगाणं अन्तिए
पयमट्ठं सोच्चा निसम्म हट्ठतुट्ठं करयलं जाव कहुते सुवि-
णलक्खणपाढगे एवं वयासी—' एवमेयं, देवाणुप्पिया, जाव
से जहेयं तुम्हे वयह ' ति कहु तं सुविणं सम्मं पडिच्छइ । २
सुविणलक्खणपाढए विउलेण असणपाणखाइमसाइमपुप्फ-
वत्थगन्धमह्वालंकारेणं सक्कारेइ संमाणेइ, २ विउलं जीवि-
यारिहं पीइवाणं दलयइ, २ पडिचिसज्जेइ, २ सीहासणाओ
अम्भुट्ठइ, २ अणेव पभावई देवी तेणेव उवागच्छइ, २ पभा-
वई देविं ताहिं इट्ठाहिं कन्ताहिं जाव संलवमाणे २ एवं
वयासी—' एवं खलु, देवाणुप्पिय, सुविणसत्थंसि बायालीसं
सुविणा, तीसं महासुविणा, बावत्तरि सन्वसुविणा दिद्वे ।
तत्थ णं देवाणुप्पिय, तिस्थगरमायरो वा अक्कवट्ठिमायरो वा
तं सेव जाव अन्नयरं एगं महासुविणं पासित्ताणं पडिबु-
ज्जन्ति । इमे य णं तुमे, देवाणुप्पिय, एगे महासुविणे दिद्वे,
तं ओराले णं तुमे, देवी, सुविणे दिद्वे, जाव रज्जवई राया
भविस्सइ, अणगारे वा भावियप्पा । तं ओराले णं तुमे, देवी,

सुविणे दिट्ठे सि' कट्टु पभावरुं देवि ताहि इट्ठाहि कन्ताहि
जाव दोखं पि तखं पि अणुबूहइ ॥

११. तए णं सा पभावरुं देवी बलस्स रत्तो अन्तिरं एय-
मट्ठं सोष्ठा निसम्म हट्ठतुट्ठं करयलं जाव एवं वयासी—
'एवमेयं देवाणुप्पिया, जाव तं सुविणं सम्मं पडिच्छइ, २
बलेणं रत्ता अम्भणुत्ताया समाणी नाणामणिरयणमत्तिचित्तं
जाव अम्भुट्ठेइ । अतुरियमवचलं जाव गर्हए अणेव सए
भवणे तेणेव उवागच्छइ, २ सयंभवणमणुपविट्ठा ॥

१२. तए णं सा पभावरुं देवी ण्हाया कयवलिकम्मा जाव
सम्भालंकारविमूसिया तं गम्भं नाइसीएहि नाइउण्हेहि नाइ-
तित्तेहि नाइकडुएहि नाइकसाएहि नाइअम्भिलेहि नाइमडु-
रेहि उउभयमाणसुहेहि भोयणच्छायणगन्धमहेहि अं तस्स
गम्भस्स हियं मियं परं गम्भपोसणं तं देसे य काले य
आहारमाहारेमाणी यिवित्तमउएहि सयणासणेहि पइरिक्खु-
हाए मणाणुकुलाए विहारभूमीए पसत्थदोहला संपुण्ण-
दोहला संमाणियदोहला अधिमाणियदोहला वोडिच्छ-
दोहला ववणीयदोहला ववगयरोगमोहभयपरित्तासा तं गम्भं
सुहंसुहेणं परिवहइ । तए णं सा पभावरुं देवी नवणहं मा-
साणं बहुपडिपुण्णाणं अट्ठट्ठमाणराइदियाणं वीइक्खत्ताणं सुकु-
मालपाणिपारं अहीणपडिपुण्णपञ्चिन्दियसरीरं लवस्सण-
वज्जणगुणोववेयं जाव सत्तिसोमाकारं कन्तं पियदंसणं सुखं
वारमं पयाया ॥

१३. तए णं तीसे पभावरुं देवीए अक्खपडियारियाओ
पभावरुं देवि पसूयं जाणेत्ता अणेव बले राया तेणेव उवाग-
च्छन्ति, करयलं जाव बलं रायं जएणं विजएणं वद्धावेन्ति,

२ एवं वयासी—‘ एवं जलु, देवाणुप्पिया, पभावईपियट्टयाप
पियं निवेवेमो, पियं भे भवड ’ । तए णं से बले राया अङ्ग-
पडियारियाणं अन्तियं एयमट्ठं सोळा निस्सम्म हट्ठुट्ठं जाव
धाराहयणीव” जाव ”रोमकूवे तासिं अङ्गपडियारियाणं
मडडवज्जं जहामालियं ओमोयं दलयइ, सेयं रययाययं विमल”
सलिलपुण्णं भिङ्गारं ख गिण्हइ, २ मरथप धोयइ, २ विउलं
ओवियारिहं पीइदाणं दलयइ, २ साकारेइ संमाणेइ ॥

१४. तए णं से बले राया कोडुम्मियपुरिसे सहावेइ, २ एवं
वयासी—‘ जिपामेव, मो देवाणुप्पिया, हत्थिणापुरे नयरे
धारगसोहणं करेइ, २ माणुम्माणयट्ठणं करेइ, २ हत्थिणापुरं
नगरं सध्मिन्तरयादिरियं आसियसंमज्झिओवलित्तं जाव
करेइ कारवेइ, २ जूयसहस्सं वा खकसहस्सं वा पूयामहामहि-
मसकारं वा उस्सवेइ, २ ममेयमाणसियं पच्चप्पिण्ह ।
तए णं से कोडुम्मियपुरिसा बलेणं रत्ता एवं बुत्ता जाव
पच्चप्पिण्हि । तए णं से बले राया जेणेव अट्ठणसाला
तेणेव उषागच्छइ, तं खेव जाव मज्जणघराओ पडिनिक्कमहा
उस्सुक्कं उकरं उक्किट्ठं अदिज्जं अमिज्जं अमडप्पयेसं अट्ठण-
कोडण्हिमं अधरिमं गणियावरनाइइज्जकलियं अणेगताला-
खराणुत्तरियं अणुज्जुयमुइक्कं अमिलायमल्लुगामं पमुइयपकी-
लियं सपुरजणजाणययं दसदिससे ठिइषडियं करेइ । तए णं
से बले राया दसाहियाप ठिइषडियाप वट्टमाणीप सइए य
साहस्सिए य सयसाहस्सिए य आप य दाप य भाप य
दलमाणे य द्वावेमाणे य, सए य साहस्सिए य लम्भेमाणे पडि-
कळेमाणे पडिच्छावेमाणे एवं विहरइ । तए णं तस्स वारगस्स
अम्मापियरो पढमे दिवसे ठिइषडियं करेइ, तइए दिवसे

चन्द्रसूरदंसणियं करेइ, छट्टे दिवसे जागरियं करेइ, एका-
रसमे दिवसे वीरकन्ते निव्वुत्ते असुइजायकम्मकरणे संपत्ते
वारसाहदिवसे धिउलं वसणं पाणं खाइमं साइमं उवक्खडा-
वेन्ति, २ जहा सिधो, जाव खसिए य आमन्तेन्ति, २ तथो
पच्छा प्हाया कय", तं वेष जाव सक्कारेन्ति संमाणेन्ति, २
तस्सेव मिताणाइ" जाव राईण य खसियाण य पुरभो भज्ज-
यपज्जयपिउपज्जयागयं बहुपुरिसपरंपरप्परुढं कुलाणुरुवं
कुलसरिसं कुलसेताणतन्तुवज्जणकरं भयमेयारुवं गोण्णं
गुणनिष्कलं नामधेज्जं करेन्ति—' जम्हा णं भम्हं इमे दारय
बलस्स रत्तो पुत्ते पभायईय देवीय अत्तए, तं होउ णं भम्हं
पयस्स दारगस्स नामधेज्जं महब्बले २,।' तए णं तस्स दार-
गस्स अम्मापियरो नामधेज्जं करेन्ति 'महब्बले'ति ॥

१५. तए णं से महब्बले दारयपञ्चधाईपरिग्गहिए, तं जहा-
सीरधाईए, यवं जहा पदपइजे, जाव निवायनिव्वाघायंसि
सुहंसुहेणं परिबड्ढ। तए णं तस्स महब्बलस्स दारगस्स
अम्मापियरो अणुपुब्बेणं ठिइवड्डियं वा चंदसूरदसावणियं
वा जागरियं वा नामकरणं वा परंमामणं वा पयसंकमणं वा
जेमामणं वा पिण्डवज्जणं वा पेज्जपावणं वा कण्णवेहणं वा
संवच्छरपड्डिलेहणं वा ओलोयणगं व उवणयणं व अन्नाणि
य बहुणि गम्भाधानजम्भणमाइयाई कोउयाई करेन्ति ॥

१६. तए णं तं महब्बलं कुमारं अम्मापियरो साहरेगट्ट-
वात्तगं आणित्ता सोमणंसि तिहिकरणतक्कत्तमुहुत्तंसि,
एवं जहा ददप्पइत्तो, जाव अलंभोगसमत्थे जाए थावि
होत्था। तए णं तं महब्बलं कुमारं उम्मुक्कवालभावं जाव
अलंभोगसमत्थं वियाणित्ता अम्मापियरो अट्ट पासायवडि-

सप करेन्ति, अम्भुमायमूसियपहसिए इष, वण्णओ जहा रायपसेणइजे, जाव पडिरुवे । तेसि णं पासायवडिसिगाणं बहुमज्झदेसभागे प्पथ णं महेगं भवणं करेन्ति अणेगसम्भ-
सयसंनिविट्ठं, वण्णओ जहा रायपसेणइजे, पेच्छाघरमण्ड-
वंसि जाव पडिरुवे ॥

१७. तए णं तं महप्पलं कुमारं अम्मापियरो अन्नया कया वि सोभणंसि तिहिकरणविद्यसन्नकञ्जशमुहुत्तंसि ण्हायं कय-
बलिकम्मं कयकोउयमङ्गलपायल्लित्तं सञ्चालंकारविभूसियं पमक्खणगण्हाणगीयवाइयपसाहणट्टकृतिलगकङ्कणअविहव-
वहुउवणीयं मङ्गलसुजम्पिपहि व वरकोउयमङ्गलोवयारकय-
सन्तिकम्मं सरिसयाणं सरिसयाणं सरिष्वयाणं सरिसलाव-
णरुवजोव्वणगुणोव्वेयाणं धिणीयाणं कयकोउयमङ्गलपाय-
ल्लित्तानं सरिसप्पहितो रापकुलोहितो आणित्तियाणं अट्ठण्हं
रायवरकप्पाणं एगदियसेणं पाणिं गिण्हविंसु ॥

१८. तए णं तस्स महाबलस्स कुमारस्स अम्मापियरो अयमेयारुवं पीइदानं इलयन्ति । तं जहा-अट्ठ हिरण्णकोडी-
ओ, अट्ठ सुवण्णकोडीओ, अट्ठ मउडे मउडप्पवरे, अट्ठ कुण्ड-
लजुप कुण्डलजुयप्पवरे, अट्ठ हारे हारप्पवरे, अट्ठ अद्धहारे
अद्धहारप्पवरे, अट्ठ एगावलीओ एगावलिप्पवराओ, एयं अट्ठ
मुत्तावलीओ, एवं कणगावलीओ, एवं रयणावलीओ, अट्ठ कड-
गजोए कडगजोयप्पवरे एवं तुडियजोए, अट्ठ खोमजुयलाई
खोमजुयलप्पवराई एवं वडगजुयलाई, एवं पड्जुयलाई, एवं तु-
गुल्लजुयलाई, अट्ठ सिरीओ, अट्ठ हिरीओ, एवं धिईओ, किस्सीओ,
बुद्धीओ, लच्छीओ, अट्ठ मन्दाई, अट्ठ भद्दाई, अट्ठ तले तलप्पवरे,
सव्वरयणामए, णियगधरभवणकेऊ अट्ठ झप झयप्पवरे, अट्ठ

चप वयप्यवरे दसगोसाहस्तिपणं वपणं, अट्ट नाडगाइं
 नाडगप्यवराइं वत्तीसवडेणं नाडपणं, अट्ट आसे आसप्यवरे,
 सव्वरयणामप सिरिघरपडिहवप, अट्ट हत्थी हत्थिप्यवरे,
 सव्वरयणामप सिरिघरपडिहवप, अट्ट जाणाइं जाणप्य-
 वराइं, अट्ट जुगाइं जुगप्यवराइं, एवं सिबियाओ, एवं सन्दमाणी-
 ओ, एवं गिल्लीओ, थिल्लीओ अट्ट धियडजाणाइं धियडजाणप्य-
 वराइं, अट्ट रहे पारिजाणिप, अट्ट रहे संगामिप, अट्ट आसे
 आसप्यवरे, अट्ट हत्थी हत्थिप्यवरे, अट्ट गामे गामप्यवरे
 दसकुलसाहस्तिपणं गामेणं, अट्ट दासे दासप्यवरे, एवं खेव
 दासीओ, एवं किङ्करे, एवं कञ्जुइजे, एवं वरिसधरे, एवं
 महत्तरप, अट्ट सोवणिणप ओलम्बणदीवे, अट्ट रुप्यामप
 ओलम्बणदीवे, अट्ट सुवण्णरुप्यामप ओलम्बणदीवे, अट्ट
 सोवणिणप उल्लञ्जणदीवे, अट्ट पञ्जरवीवे, एवं खेव तिणिण धि,
 अट्ट सोवणिणप धाले, अट्ट रुप्यामप धाले, अट्ट सुवण्णरुप्य-
 मप धाले, अट्ट सोवणिणयाओ पत्तीओ ३, अट्ट सोवणिणयाइं
 धासयाइं ३, अट्ट सोवणिणयाइं मल्लगाइं ३, अट्ट सोवणिण-
 याओ तलियाओ ३, अट्ट सोवणिणयाओ कावइआओ ३, अट्ट
 सोवणिणप अवपइप ३, अट्ट सोवणिणयाओ अवयक्काओ ३,
 अट्ट सोवणिणप पायपीदप ३, अट्ट सोवणिणयाओ भिसिया-
 ओ ३, अट्ट सोवणिणयाओ करोडियाओ ३, अट्ट सोवणिणप
 पलुंके ३, अट्ट सोवणिणयाओ पडिसेज्जाओ ३, अट्ट हंसा-
 सणाइं, कोञ्जासणाइं, एवं अट्ट गरुलासणाइं, उन्नयासणाइं,
 पणयासणाइं, वीहासणाइं, भद्दासणाइं, पक्खासणाइं, मगरा-
 सणाइं, अट्ट पउमासणाइं, अट्ट दिसासोवत्थियासणाइं, अट्ट
 तेहसमुग्गे, अहा रायप्यसेणइजे, जाव अट्ट सरिसवसमुग्गे,

अट्ट खुज्जाओ, अहा उववाइए, जाव अट्ट पारिसीओ, अट्ट छसे, अट्ट छत्तधारीओ चेडीओ, अट्ट चामराओ, अट्ट चामर-
धारीओ चेडीओ, अट्ट तालियण्टे, अट्ट तालियण्टधारीओ
चेडीओ, अट्ट करोडियाधारीओ चेडीओ, अट्ट खीरघाईओ,
जाव अट्ट अङ्गुधारीओ, अट्ट अङ्गुमहियाओ, अट्ट उम्महियाओ,
अट्ट ण्हावियाओ, अट्ट पसाहियाओ, अट्ट वण्णगपेसीओ,
अट्ट खुण्णगपेसीओ, अट्ट कोट्टागारीओ, अट्ट दवकारीओ,
अट्ट उवत्थाणियाओ, अट्ट नाइइज्जाओ, अट्ट कोट्टुम्भिणीओ,
अट्ट महाणसिणीओ, अट्ट भण्डागारिणीओ, अट्ट अज्झा-
धारिणीओ, अट्ट पुप्फधारणीओ, अट्ट पाणिधारणीओ, अट्ट
बलिकारीओ, अट्ट सेज्जाकारीओ, अट्ट अम्मिन्तरियाओ
पडिहारीओ, अट्ट बाहिरियाओ पडिहारीओ, अट्ट मालाका-
रीओ, अट्ट पेसणकारीओ, अणं वा सुवहुं हिरण्णं वा कंसं
वा वृसं वा विडलधणकणगं जाव 'सन्तसारसायएज्जं,
अलाहि जाव आसत्तमाओ कुलवत्साओ पकामं दाउं, पकामं
भोणुं, पकामं परिभाएउं । तए णं से महम्मले कुमारे एग-
मेगाए भज्जाए एकमेगं हिरण्णकोट्ठिं दलयइ, एगमेगं सुवण्ण-
कोट्ठिं दलयइ, एगमेगं मउडं मउडव्ववरं दलयइ, एवं तं
खेव सव्वं जाव एगमेगं पेसणकारिं दलयइ, अणं वा सुवहुं
हिरण्णं वा जाव परिभाएउं । तए णं से महम्मले कुमारे
उण्णि पासायवरगए जहा जमाली जाव विहरइ ॥

१९. तेणं कालेणं तेणं समणं विमलस्स सरहओ पओ-
प्पए धम्मओसे नामं अणगारे जाइसंपने, वण्णओ जहा
केसिस्सामिस्स, जाव पञ्चहिं अणगारसएहिं सद्धिं संपरिवुडे
पुक्खाणुपुद्धिं सरमाणे गामाणुगामं दूइज्जमाणे जेणेव हत्थि-

णागपुरे नगरे, जेणेव सहसम्बवणे उज्जाणे, तेणेव उवाग-
च्छइ, २ अहापडिकुवं उग्गहं धोगिण्हइ, २ संजमेणं तवसा
अप्पाणं भावेमाणे विहरइ । तए णं हत्थिणापुरे नगरे सिंघा-
डगतियं जाव परिसा पज्जुवासइ ॥

२०. तए णं तस्स महम्मलस्स कुमारस्स तं महया अण-
स्सइं वा अणवूहं वा, एवं जहा अमाली तहेव चिन्ता, तहेव
कञ्जइज्जपुरिसं सहावेइ, कञ्जइज्जपुरिसो वि तहेव अपस्साइ,
नवरं धम्मघोसस्स अणगारस्स आगमणगाहियविणिच्छए
करयलं जाव निग्गच्छइ। एवं अत्तु देवाणुप्पिया, विमलस्स
अरहभो पउप्पए धम्मघोसे नामं अणगारे, ससं तं वेव,
जाव सो वि तहेव रहवरेणं निग्गच्छइ । धम्मकहा जहा
केसिसामिस्स । सो वि तहेव अम्मापियरो आपुच्छइ, नवरं
धम्मघोसस्स अणगारस्स अन्तियं मुण्डे भयित्ता अगाराओ
अणगारियं एव्हइत्तए । तहेव भुत्तपडिदुत्तया, नवरं इमाओ
व ते, जाया, विउलरायकुलवालियाओ, कला०, सेसं तं वेव
जाव ताहे अकामाहं वेव महम्मलकुमारं एवं वयासी-‘ तं
इच्छामो ते, आया, एगादिवसमवि रज्जसिरि पासित्तए ’ ।
तए णं से महम्मले कुमारे अम्मापियराणं वयणमणुयत्तमाणे
तुसिणीए संचिट्ठइ । तए णं से बले राया कोट्टुमियपुरिसे
सहावेइ, एवं जहा सिवभइस्स तहेव रायाभिसेओ भाणि-
यव्वो, जाव अभिसिञ्चइ । करयलपरिग्गहितं महम्मलं कुमारं
अपणं विअपणं बद्धावेत्ति, २ जाव एवं वयासी-‘ मण,
जाया, किं पयच्छामो, ’ सेसं जहा अमालिस्स तहेव, जाव
तए णं से महम्मले अणगारे धम्मघोसस्स अणगारस्स
अन्तियं सामाइयमाइयाहं ओइस्स पुब्बाहं अहिज्जइ, २ बहू-

हिं वउत्थ° जाय विचिर्त्तेहिं तवोकम्मेहिं अण्णाणं भावेमाणे
 बहुपडिपुण्णाइं दुवालस वासाइं सामण्णपरियाणं पाउणइ,
 २ मासियाय संलेहणाए सट्ठि भत्ताइं अणसणाए...आलोइय-
 पडिक्कन्ते समाहिपत्ते कालमासे कालं किञ्चा उट्ठं चन्दिम-
 सूरिय° जहा अम्मज्जे, जाव अम्मलोए कप्पे देवत्ताए उव-
 वञ्जे । तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं दस सागरोवमाइं ठिई
 पणत्ता, तत्थ णं महम्मलस्स वि दस सागरोवमाइं ठिई
 पणत्ता ॥

शब्दकोशः

शब्दकोशः

[N B.—In the following glossary of words, pronouns and pronominal forms are altogether ignored. Roots, primitive and causal, are indexed, but various forms of finite verbs, participles, Absolutes and Infinitives are not normally noticed. The figure after the Sanskrit rendering indicates the the Para in which the word occurs. Only one occurrence of a word, usually the first, is noted.]

अ- (अभावसूचकोऽयं य स अः ;
व्यञ्जने परे 'अ', स्वरे परे तु 'अण्'
इति भवति) ३, २०, not

अह-अति, १३०, very much,
excessive.

अहरिष-अतिरिक्त, १९०,
excess.

अहस्व-अतिशय, १५३, ex-
cellence, divine power.

अकाम-अ क म क, ११७,
without desire or wish ;
in spite of oneself.

अकामिया-अ क मिका, ३०,
in spite of one's desire
or wish.

अक्रम-आ+कम् (धातु), ५०,
to cross.

अक्रुस्त-आ+कुश् (कर्मणि धातु)
१३०, to be abused.

अक्रोस-आ+कुश् (धातु), १३०,
to cry

अयिस्व-मा+क्षिप् (धातु), ४३,
to snatch away

अगारवास-अगारवास, १२४,
living in a house, living
as householder

अगम अम, ३३, end

अग्राङ्गुलिया-अम+अ ङ्गुलि का,
३३, the tip of the finger.

अग्नि-आग्ने, ९३, fire, sac-

red fire.

अग्निहोत्र-अग्नि होत्र, १९,
sacred fire.

अङ्ग-अङ्ग, ५४, name of a
country;—७१, a division
of the sacred literature
of the Jains.

अङ्गई-अङ्गति, ८१, name of
a householder

अक्षपत्रियारिया-अक्षपरिवारिका
२३, an attendant maid.

अङ्गलिया-अङ्गुलि का, ३३,
finger.

अव्यन्त-अव्यन्त, ३६, greatly.

अध्वुअ-अध्वुत, ७७, name
of the twelfth heaven
of the Jains

अध्वे-अध्वे (धातु), १६८, to
worship.

अचलरगण-अप्सरोगण, १६६,
a band of celestial
nymphs.

अज्ज-आर्ज, २, noble, good.

अज्जग-आर्ज (क), ४३, grand-
father.

अज्जा-आर्जा, ११२, a Jain

■■■■■

अज्जत्थिय-आध्यात्मिक, १०,
inner working (of the
heart), thought.

अज्जयण-अध्ययन, ५, lesson
(subdivision of a book)

अज्जोववण-अध्युपपण, १२१,
attracted.

अज्ज-अज्ज (धातु) १२१, to put
black pigment in the
eyes.

अज्जण-अज्जन, १२१, pig-
ment.

अज्जलि-अज्जलि, २३, folded
hands.

अद्व-आर्त, ३०, distressed.

अद्व-आर्त, ३, matter, sub-
ject.

अद्वअ-अद्वक, ३४, in eights.

अद्वतीसा-अद्वत्तिशत, ८२,
thirty-eight.

अद्वम-अद्वम, ७१, eight:—
taking the eighth meal,
i. e., dining once in four
days.

अद्वसय-अद्वशत, १०८, one
hundred and eight.

अद्वारस-अद्वारदशक, ५७,
eighteen.

अद्वारसयंक-अद्वारदशक, ४०,
a necklace bent at 18
points.

अद्व-अद्व (धातु). ११३, to
wander.

अद्व-आज, १०, rich.

अणगार-अनगार, २, a houseless (monk)

अणकूसेना-अनकूसेना, १७०, name of a courtesan.

अणरिह-अनर्ह, २४, unworthy, unfit.

अणस्तणा-अनस्तना, ७२, fast.

अणाद्विभ-अनाद्वित, ७८, name of a person; name of the tenth chapter of पुष्पिका.

अणिकिञ्चल-अनिकिञ्चल, (अपरित्यक्त इत्यर्थे) १४, not abandoned.

अणिञ्च-अनित्य, १६, uncertain, momentariness.

अणिवारित-अनिवारित, १२४, unprevented, unobstructed.

अणुगम-अनु+गम् (कर्मणि धातु) १३०, to be followed.

अणुगिणह-अनु+गिह (धातु), ४४, to favour.

अणुजाण-अनु+जा (धातु), १५, to allow.

अणुपत्त-अनुप्राप्त, १२९, attained.

अणुपविष्ट-अनुपविष्ट, २१, entered.

अणुपुष्पेण-अनुपुष्पेण, ३२,

in due order, in due course.

अणुमाणय-अनु+मानय् (धातु), १७, to take leave of,

अणुराग-अनुराग, ३६, love, affection

अणुलिह-अनु + लिह् (धातु), १९६, to search, to touch (pres. p. अणुलिहन्त)

अणुवच-अणुवच, १०३, minor vow of the Jains.

अणेर-अनेक, ४०, many.

अणोषाणह-अनुपानह, १८९, going without shoes.

अणोहृष्टि-अनपहृष्टि (स्वच्छन्देत्यर्थः) १२४, self-willed

अतिहि-अतिथि, १३, a guest.

अत्त-आत्मन्, ८, son.

अतुसरं-अतः + उत्तरम्, ५३, thereafter

अदूर-अदूर, ३, not far away.

अर्ध-अर्ध, ४९, half.

अधुष्ट-अर्धतुष्ट, १७०, three and a half.

अन्तकर-अन्तकर, ३१, putting an end to.

अन्तगमण-अन्तगमन, २५, fulfilment.

अन्तर-अन्तर, ३५, a weak

- point; - १६०, region, space.
- अन्तरावास-अन्तरावास, ५६, halt on the journey.
- अन्तरिय-अन्तरित, ६०, distanced.
- अन्तिय-अन्तिक, १४, near, from.
- अन्तेउर-अन्त-पुर, १२, apartment for ladies.
- अन्तेयासी-अन्तेवासिन्, २, a pupil or disciple.
- अन्दोलावे-आन्दोलय् (धातु), ४०, to swing.
- अनमज-अन्योन्य, १९, each other.
- अनया-अन्यदा, ९, once, once a while.
- अपरिधय-अप्रायित, ३७ (a thing) which is not sought by any body.
- अप्य-अल्प, १२, a few, a little.
- अप्यकपिय-आत्मकल्पिक, २९, belonging to oneself; in one's own possession.
- अप्यवस्ता-आत्मवशा, १२४, master of oneself.
- अप्यसोअ-अल्पशोक, ३८, one whose grief is lessened.
- अप्यिण-अर्पय् (धातु), ५२, to offer.
- अप्येगइय-अपि+एककि, ४०, some.
- अप्पुछ-आसृष्ट, or आपूर्ण (देशी) १६, overpowered, overcome, full.
- अभमकुण-अभ्यङ्ग, १२१, besmearing the body with oil.
- अभमके-अभि+अञ्ज् (धातु) १२१, to besmear with oil.
- अभमहिय-अभ्यधिक, ८६, excess.
- अभिन्तर-अभ्यन्तर, ७०, inside.
- अभिन्तर-आभ्यन्तरिक, २८, inner, confidential.
- अभय-अभय, १०, name of the son of king सेणिय and queen नन्दा.
- अभिपखणं-अभीक्षणस्, ३३, often.
- अभिगमण-अभिगमन, ७९, approaching.
- अभिगिण्ह-अभि+ग्रह् (धातु) ९४, to take a vow.
- अभिग्गह-अभिग्रह, ९४, a vow of Jain monks.
- अभिनिस्सावे-अभि+निस्+सावय् (धातु) ३३, to drip.

अभिभूय—अभिभूत, ३३,
overcome.

अभिमुख—अभिमुख, १२, facing
towards, standing in
front.

अभिरुद्ध—अभिरुद्धित, १३४,
liked.

अभितरमाण—अभितरमाण
(क), १११, nestling.

अभितिश्रावे—अभि + शिख्य
(धातु), ३५, to get one-
self coronated

अभिलेख—अभिलेख, १४, co-
ronation.

अम्बसाल—आम्रशाल, ११,
name of a grove.

अम्बारास—आम्र+आराम, १३,
a grove of mangoes.

अम्बु—अम्बु, १४, water.

अम्भया—अम्भा (का), २२,
mother.

अम्भन्ताओ—मातापितरौ, अम्भ-
तातौ, १५२, parents.

अम्भापिह—अम्भा+पितृ, ७०,
parents.

अम्भापियर—अम्भा+पितृ, ३४,
parents.

अरणि—अरणि, १५, a wood-
en board on which fire
is produced by churning.

अरहा—अर्हत, ८२, revered.

अरिद्विगेमि—अरिद्विगेमि, १७२,
name of the twenty-
second तीर्थकर.

अरिह—अर्ह, २४, worthy of.

अलक्षग—अलक्षक, १२१, red
lac die used for paint-
ing hands and feet.

अलंकार—अलंकार, २२, orna-
ment.

अलंकिय—अलंकृत, १२,
decked, adorned

अलियमुच्छ्रिया—अलीकमुच्छ्रि,
२९, feigned faint.

अल्लु—अर्द्ध, २८, wet, fresh.

अयहार—अपहार, ५२, a side
door.

अवलोकण—अवलोकन, २१,
looking.

अवस—अवश, ३०, helpless.

अवसह—अवश+आर्त, ३०,
distressed by helpless-

अवसवस—अवशानश, ३०,
overpowered by help-
lessness

अवह—अवध, १६४, name of
बलदेव's son: name of the
fourth chapter of बृहद्सं.

अधितह—अधितथ, १६, not
false, true

अविद्याउरी-अविजनयन्ती, ११०,
not giving birth to a
child

असण-अशन, ९४, eatable

असंखेज्ज-असंख्येय, १२५,
innumerable

असंदिग्ध-असंदिग्ध, १६, free
from doubt

असंविदिअ-असंविदित, ४४,
without knowing

असाहुदंसण-असाधुदर्शन, ९२,
wrong faith

असि-असि, ६१, sword.

असुख-अशुभ, १९, bad, evil.

असोग-अशोक, १, a tree of
that name

असोगवणिया-अशोक व नि का,
२१, a small grove of अशोक
tree

अहा-यथा, २, as, (usually
as the first member of a
compound)

अहाउन्व-य या उ न्द, १२५,
self-willed

अहापट्टिरुव-यथा-प्रतिरूप, २,
appropriate, suitable

अहासुहं-यथासुखम्, ११५,
as would please you

अहिज्ज-अधि+ह (धातु), ७१,
to study

अहियास-अभि+यास् (धातु),

१८९, to bear

अहीण-अहीन, १९०, not less,
deficient

अहीय-अधीत, ९३, studied

अहुणोववन्न-अधुना+उपपन्न,
८५, just born

अहे-अधस्, २९, down-
wards

अंसागअ-अंस+आगत, ६१,
placed on shoulders

आहगर-आदिकर, ८२, the
first prounder of a
doctrine; a तीर्थकर

°आइय-°आदिक, ७१, first,
having as first.

आउह-आयुध, ६१, weapon

आओस-आ+कुस् (धातु) २२,
to abuse.

आओसणा-आकेशना, २२,
abuse.

आगअ-आगत, १५, come,
arrived.

आघव आ+रुया (धातु), ११७,
to tell.

आघवण-आख्यान, ११७,
explanation.

आढा-आ+दृ (अदरायें धातु)
२४, to respect, to like, to
take notice of.

आणन्द-आनन्द, ८१, joy,

- happiness;—८१, name of a householder mentioned in उवासगदसाओ;—६८, name of the son of आगन्वा, wife of सेनकण्ड; name of the ninth chapter of कप्पवर्णिसिया.
- आणवे-आ+ज्ञाप्य्, (धातु), ५० to order to command.
- आणा-आज्ञा, ११, order, command.
- आणुपुन्येण-आनुपूर्व्येण, १४, in due course.
- आपुच्छ-आ+प्रच्छ् (धातु) ९४, to take leave of.
- आपुच्छणा-आपृच्छा, ७०, asking permission.
- आभरण-आभरण, १२, ornament
- आभियोग-आभियोग, ७९, one who is employed, a servant.
- आभिसेक-आभिषेक्य (आभिषेकयोग्य) ५५, fit for coronation.
- आभूअ-आभूत, ३६, born.
- आमोष-आ+भोग्य् (धातु), ७९, to penetrate.
- आमुस-आ+भृश् (धातु) ३३, to suck.
- आय आय, २५, ways and means.
- आयन्त-आचान्त, ९५, one who sips water as a part of some holy rite.
- आयय-आयत, १५, stretched
- आययण-आ य त न, १६८, place, seat
- आयरिय-आचार्य, १७९, a teacher
- आयाप-आक्षय (Absolute of आ+दा), ३८, having taken
- आयाण-आ दा न, ११२, possession, articles possessed
- आयाम-आयाम, १६५, length
- आयाधण-आ ता प न, ९४, heating
- आयावे-आ+ताप्य् (धातु), ९४, to practise penance
- आयाहिण-आक्षिण, १२०, from the right-hand side
- आरब्ध-आरम्भ, १९, got, dead
- आरस-आ+रस् (धातु), ३३, to cry
- आरसिय-आरसित ३३, crying
- आराम-आराम, ९३, grove.

garden

आराह्व-आराधक, १३, one

who obeys or follows

आलित्त-आ ली त, १२०,

burning

आलोह्य-आ लो वि त, ७२,

confessed

आलोप-आ+लो ष य् (धातु),

१२१, to confess

आस-अश्, ९, horse

आसस्थ-आश्रय, १६, con-

soled, comforted

आसम-आश्रम, ९७, hermit-

age

आसय-आस, ३३, mouth

आसरह-अ श्र र ष, ४६, a

chariot drawn by horses

आसाप-आ+स्वादय् (धातु), ३२,

to taste

आतुदक्ष-आतु+क्ष ? (दृष्ट),

१५, easily irritable

आहार-आहार, ८५, food

आहारे-आ+हारय् (धातु) ९५,

to take food.

आहिण्ड-आ + हिण्ड् (धातु),

११३, to wander.

आह्व-आहूत, ९३, brought,

called.

आहेवञ्च-आधिपत्य, १७०,

sovereignty.

इ-इति (after a Nom-

or Voc.) १८, thus, so,

इकालि-अकार, ९४, burning

charcoal.

इच्छ-इष् (धातु) ३०, to

desire, to wish.

इष्ट-इष्ट, २५, agreeable

pleasant.

इडी-मदि, ३८, pomp.

इन्द्रिय-इन्द्रिय, ८५, sense.

इरिया-ईर्या, ११२, move-

ment, conduct.

इलादेवी-इ ला दे वी, १४८,

name of a goddess;

name of the seventh cha-

pter of पुष्पचुलिया.

इह-इह, ८, here.

ईसर-ईश्वर, ३८, rich person.

ईसाण-ईशान, ७६, name of

the second heaven of

Jains.

उ-उ (तु), ६, an expletive

particle, but.

उउ-ऊतु, १७८, season.

उकुदडिया-उत्करिका, ३१,

dunghill.

उकिट्ट-उत्कृष्ट, ६१, high-

pitched. १२९ best, fine.

उक्त्व-उद्+कु (धातु) ११०,
to talk aloud.

उत्कोस-उत्कृष्ट, ७६, high,
superior.

उमासेन-उ प्र से न, १७०,
name of a person.

उमाह-अवमह, २, place of
abode for a Jain monk.

उच्चार-उच्चार, ११२, exore-
tion, easing.

उच्चादे-उच्चार्य (धातु), १०३,
to utter.

उच्चाद्य-उच्चाद्य, ३२, high
and low; varied.

उच्छङ्ग-उत्सङ्ग, १११, lap.

उज्जाले-उद्+ज्जाल्य (धातु) ९५,
to blaze up.

उज्जोविष्य-उद्+योतिष्य, ३१,
brightened.

उज्ज-उज्ज (धातु), ३१, to
abandon.

उज्जावे-उज्जाय्य (धातु) ३१,
to cause to abandon.

उज्जिष्य-उज्जिष्य, ३२, aban-
doned.

उद्गा-उद् + स्था (धातु) १६,
to stand up.

उद्गाय-उत्थाय (Absolute
of उद्+स्था) १६, having
stood.

उड्म-उट्म, ९५, hut.

उड्म-उर्ध्वम्, ४०, above, up-
wards.

उड्मजानू-उर्ध्वजानु, ३, with
the knees up.

उत्तर-उत्तर, ९६, north.

उत्तरकूल-उत्तरकूल, ९४, a
sect of ascetics who
always reside on the
left bank.

उत्तरपुरविधिम- उत्तरपुरविधिम,
१६६, north-east.

उत्तणय-उत्तणय, २९, lying
on the back.

उत्तणसेजम-उत्तणसेजम,
१३०, lying on the back

उदाह-उदाह, or.

उदाह-उदाह, ९४, an asce-
tic carrying a big staff.

उदाह-उद्+हाल्य (धातु) ४१,
to take away.

उदित-उद्+दिष् (धातु) ११४,
to enunciate.

उध्वंस-उद्+ध्वंस्य (धातु) ३२,
to threaten

उध्वंसणा-उध्वंसना, ३२,
threatening.

उज्जाय-उज्जाय, १८९, name
of a town.

उज्जसिया-औत्पत्तिकी, २५,
born, natural.

उपि-उपि, ११, up.

उम्बर-उद्भर, १६६, pro-
sperous.

उम्बर-उद्भर, १०३, fig
tree.

उम्भजग-उम्भजक, १४, a
diver.

उम्मुक-उम्मुक, १२९, left,
come out.

उम्मुय अव+मुच्, (धातु), १५९,
to remove, to take away.

उयर-उद्भर, ११, belly.

उर-उरत्, १२१, chest.

उराल-उदार, १७७, grand.

उवक्क-उपक्क (धातु), १७७,
to prepare.

उवगरण-उपकरण, १८, arti-
cles of the household.

उवङ्ग-उपाङ्ग, ३, a class of
works, twelve in num-
ber, of the Jain Canon.

उवट्ठव-उप+स्थाप्य (धातु), ११,
to bring (Absolute
उवट्ठवित्ता).

उवट्ठाणसाला-उपस्थानशाला,
११, an anti-chamber,
& waiting chamber.

उवणे-उप+नी (धातु) २१, to
offer.

उवत्थाणियणा-उपस्थानिका,

१२७, waiting, atten-
dence

उवलित्त-उपलित्त, १३०,
besmeared.

उवलेवण-उ व ले व न, १५,
besmearing.

उववन्न-उपवन्न (उत्पन्न इत्यर्थः),
१७, born.

उवसंपज्ज-उप+सम्+पद् (धातु)
४३, to resort to, to take
shelter.

उवयाहया-औपरसिकी, ८४,
a hall in the heavenly
regions.

उववेअ-उपेत, १६६, accom-
panied by, associated
with.

उवसेमि-उप+शोभय (धातु), १३
to look charming.

उवस्सअ-उपाश्रय, ११८,
the house for monks or
nuns.

उवहाण-उपवान, १०५, pen-
ance.

उवागच्छ-उप+आ+गम् (धातु),
१२, to approach

उवाय-उपाय, २५, means

उव्वट्ठण-उव्वट्ठन, १२१, be-
smearing the body with
scented paste

उव्वट्टे-उद्+वर्तस् (धातु), १२१,
to besmear the body
with scented paste
उत्तिह-उद्+वह् (धातु) ४०,
to lift up
उसु-इषु, १५, arrow
उसुअ-इषुक, १२१, an arrow-
shaped ornament for
children
उस्सास-उच्छ्वास, १८९, in-
haling
ऊर-उर, १२१, thigh
ऊरघण्टा-उरघण्टा, ६१, a
small bell on the thighs
or girdles
ऊसअ-उत्सव, ३९, joy
ऊसिअ-उच्छिन्न, ७९, high
एकवीसा-एकविंशति, १७०,
twenty-one
एकारस-ए का द श न्, ७१,
eleven.
एकारसम-ए का द श, ९,
eleventh
एकारसभाअ-एकादशभाग, ३५,
divided into eleven parts
एगओ एकतस्, ५६, in one,
together
एगन्त एकान्त, ३१, a corner,
an end, a solitary place.

एगप्पहार-एकप्रहार, १३१,
one stroke.
एगाहअ-एकाघातस् (एकेनैव आ-
घातेनेत्यर्थः), १५ by one
stroke
एजमाण-आ+यत् (pres. p.
आ+इ to go), १५, coming
एयमह-एतत्+अर्थ, २४, this
matter
एयारुअ-एतद्रूप, १०, of this
sort
एव-एव, ६, certainly
एयं-एवस्, ३, thus, in this
way.
एस्तण-एण्णा, ११२, beg-
ging food.
ओहण्ण-अवतीर्ण, ३७ (भूमौ
पतित इति टिप्पणस्) fallen.
ओगाह-अव+गाह् (धातु), १५,
to plunge, to bathe.
ओगाहण-अवगाहना, १२५,
dimension.
ओगिजमाण-अवगीयमान,
१७८, being amused with
music.
ओगिणह-अव+प्रह् (धातु), २,
to resort to.
ओतिण्ण-अवतीर्ण, ७२,
arrived.

ओमन्थिय—अवमथित, २२,
(अधोमुखीकृत इति टिप्पणम्)
downcast.

ओमुख—अव+मुच् (धातु), १२०,
to remove, to take away.

ओयट्—अव+त् (धातु), ४०,
to get down, to enter.

ओयाथ अव+यात् (Nom.
ओयाए) ९, come, met in.

ओराल—उदार, १४, great,
magnificent.

ओलुग्ग—अवहण, २२, dis-
eased, suffering from
disease.

ओसज्ज—अवसज्ज, १२५, low.

ओसह—औषध, ११२, medi-
cament.

ओसारिअ—उत्सारित, ११ (प्र-
लम्बीकृत इति टिप्पणम्),
raised up, stretched.

ओहय—अवहत, १०, depres-
sed.

ओहि—अवधि, ७९, a kind of
superior knowledge,
third knowledge in
Jain philosophy.

कह—कति, ५, how many.

कक्खदेस—कक्षदेश, १११,
arm-pit.

कक्कुण—कङ्कण, १२१, brace-
let.

कज्ज—कार्य, ९५, duty, to be
done.

कहु कृत्वा, ११, having
done or thought.

कहु—काष्ठ, ९५, wood.

कहुमुदा—काष्ठमुदा, ९७, a
wooden seat.

कड—कृत, १९, done.

कडग—कटक, ११९, slope or
side of a river or moun-
tain.

कडाह—कटाह, ९४, a frying
pan.

कडी—कटी, १२१, waste.

कहुल्लुय—? ९४, an iron
ladle.

कडिण—कठिन, ९४, hard ;—
९७, see under किडिण.

कणीयस—कनीयस्, ४०,
younger.

कण्ण—कर्ण, ११४, ear

कण्णायय—कर्णायत्, १५,
stretched to the ear.

कण्ह—कृष्ण, ६, name of
सेणिय's son by his wife
कण्हा; १७०, name of the
king of मारवर्द्ध.

कसिअ—कार्तिक, ८३, name
of a pious merchant.

कद्दम-कर्वम, ६१, mud.

कान्त-कान्त, २५, pleasant, charming.

कन्द-कन्द् (धातु) ३८, to cry.

कन्द-कन्द, ९४, bulb of a plant.

कन्दमाण-कन्दत्, ३८, weeping.

कन्दु-कन्दु, ९४, fire of cow-dung balls.

कण्य-कण् (धातु), ९४, to be proper or fit.

°कण्य-कल्प (उत्तरपदे एव) ६१, like.

कण्यणिकप्यिय-कल्प + निक-
शित, ९१, out into pieces
and smaller pieces.

कण्यषड्विंशिया - कल्यावतंसिका,
४, name of the second
section of the निर्यावली
and ninth उपांग of the
Jain canon.

कण्यन्ध-कवन्ध, ६१, trunk
of the body.

कमण्डलु-क म ण् ड लु , ९५,
gourd.

कमल-कमल, २२, lotus.

कम्मिया-कर्मिकी, २५, ac-
quired by practice.

कय-कृत, १२, done, per-
formed.

कयाद्-कदाचित्, ९, awhile.

कर-कृ (धातु), १७, to do
(Absolutive कित्वा).

करणहय-करणक, १२९, a
box.

करतल-करतल, २२, palm.

करयल-करतल, २३, palm.

करे-कार्त् (धातु), १५, to
cause to do.

कलकल-कलकल, ६१,
sound. din, noise.

कलस-कलश, ९५, a pot.

कल्ल-कल्य, ९३, morning.

कल्लाण-कल्याण, २५, auspi-
cious.

कयिद्-कपित्थ, ९३, a kind
of fruit.

कहा-कथ, ११, talk, news

कहिअ-क थि त, २, told,
narrated

कहे-कथ् (धातु), ७२, to
tell.

काकन्दिअ-काकन्दिक, १४७,
name of a city.

काग-काक, १६६, crow.

काय-काय, ११२, body.

कारण-कारण, २३, cause,
reason.

काल-कळ, ६, name of

सेणिय^३ son by his wife
काली.

काल-काल, १७, death.

काल-काल, १, time.

कालगध-कालगत, कालकृत,
१५, dead.

कालमास-कालमास, १७, the
time (lit: the month)
of death.

कालार्द्ध-काल+आदिक, १५,
काल and others.

काली-काली, ८, wife of
सेणिय

कासी-काशी ५७, name of a
country

किडा-कीडा, १५, play,
sport.

किटिण-कटिन, १५, a frame
of bamboo plant used
as a pan of the balance
(Of कटिन in Pali; कावड
in Marathi.)

किटिणसंकाह्य-? १५, an
appliance consisting of a
bamboo bar, at either
end of which are sus-
pended frames to carry
load (Marathi कावड)

किण्ड-कृण, १३, dark-
green. *

किण्होभास-कृष्णावभास, १३,
appearing or shining
dark-green.

किसी-कीर्ति, १४८, name of
a goddess; name of the
fourth chapter of पुष्कचू-
लिया

कीर-कृधातोः कर्मणि, १८९,
(Pres. कीरह) to be done.

कीलायण-कीचन, ४०, sport.
play.

कीलाये-कीडय्, (चातु), ४०,
to amuse, to play with

कुक्रुड-कुक्रुट, ३३, a cock.

कुच्छि-कुक्षि, १११, belly

कुडम्ब कुडम्ब, १०, family.

कुडम्बआगरिया —कुडम्बजा-
गरिया, १०, keeping

awake for family affairs

कुन्तग-कुतम्ब, ५०, the
point of a spear.

कुमार-कुमार, ८, prince, son

कुमार-कु+मार (कुसितो मारण-
प्रकारः), ३७, an ignomi-
nious way of death.

कुम्भ-कुम्भ, ४०, temple of
an elephant.

कुल-कुल, ३१, family,
house; -१६६, group,
band.

कुलत्थ-कुलत्थ, कुलत्थ, ९१,
family man; a kind of
corn.

कुस-कुश, ९५, a kind of
sacrificial grass.

कुसील-कुशील, १२५,
person of bad character.

कुडागार-कूटागार, ८०, a big
house with towers.

कुडाह्वं-कूटाशतम् (कुहनेव
माहत्य इति टिप्पणम्) १५,
killing by pounding or
crushing.

कूणिअ-कूणिक, ८, (Nom.
कूणिइ, Acc. कूणिय), name
of सेणिय's son, known
in Buddhist literature
as अजतशत्रु.

कूर-कुर, १३०, cooked rice.

कूलधम-कूलध्मा, ९४, a class
of ascetics who, standing
on the bank of a river,
cry aloud and then take
their food.

कूव-कु (वातु), १३०, to
speak aloud.

केरिस-कीदृश, १९, of what
sort.

केवइय-केवतिक, ८६, how
much.

केवलकप्प-केवलकप्प, ७९,
full, complete, whole.

केवल्लि-केवल्लिन्, ११४, one
who has attained the
केवलज्ञान; महावीर.

केसल्लोअ-केसल्लोअ, १८९,
plucking out the hair.

केसी-केशिन्, २, a famous
pupil of वार्धनस, men-
tioned in the रामपसेणियसुत्त

कोइल-कोकिल, १६६, cuckoo

कोञ्ज-कोय, १६६, a kind of
bird

कोट्टअ-कोट्टक, ८१, name of
a Jain temple.

कोट्टागार-कोट्टागार, १५, a
store house.

कोडी-कोटी, ९, a crore

कोइम्मिय-कोइम्मिक, ११,
belonging to the house
or family

कोइम्मियपुरिस-कोइम्मिकपुसव
११, household servant

कोत्तिय-? ९४, (भूमिशायीति
टिप्पणम्) an ascetic sleep-
ing on the ground.

कोप्पर-कूर्पर, ११०, elbow.

कोस-कोश, ३५, treasure.

कोसलम्-को स ल क, ५७, name of a country.

खज्जग-खाद्य (क), १३०, eatable, sweets.

खज्जलग-खाद्य (क), १२१, sweets

खण्ड-खण्ड, ९, part, portion.

खण्डियविदुष- ? (जात्ररहित हति टिप्पणम्), ११, without pupil.

खन्ध-स्कन्ध, ४०, shoulder.

खन्धासार-स्कन्धा वा र, ५०, camp of the army

खलु-खलु, ४, indeed.

खाद्यम्-खाद्य, १४, eatable.

खाद्य-खादित, ३१, eaten.

खिप्पामेव-खिप्पम्+एव, ११, quickly, immediately,

खिस-खिस (धातु), १२३, to censure.

क्षीर-क्षीर, १३०, milk.

कुञ्जा-कुञ्जा, १२, hump-backed.

खेल-खेल, ११२, cough.

खेलुणम्-कीडनम्, १२१, toy

खेलुणम्-कीडनम्, १३०, toy.

गङ्गदत्त-गङ्गदत्त, ८३, name of a person mentioned in भगवतीसूत्र.

गङ्गा-गङ्गा, ४०, the river Ganges,

गङ्गाकुल-गङ्गाकुल, १४, a class of ascetics residing on the bank of the Ganges.

गच्छ-गम् (धातु) ११, to go.

गङ्गा-गर्त, १७, a ditch, a pit.

गण-गण, १५२, band of followers.

गणराज-गणराजन्, ५७, chiefs forming a confederation.

गणिया-गणिका, १७०, courtesan.

गन्ध-गन्ध, २२, scented powder or paste.

गन्धदेवी-गन्ध दे वी, १४८, name of a goddess; name of the tenth chapter of मुष्कचूषिका.

गन्धहृत्थी-गन्धहृत्तिन्, ४०, a class of superior kind of elephants from whom other elephants run away.

गर्भ-गर्भ, २९, child in the womb.

गर्भगम-गर्भगत, ३०, in the womb.

गम-गम, १६, the way, the

manner, the rubric.
 नाय-गज, ६१, an elephant.
 गद्यणयल-ग ग न त ल, १६६, sky.
 नारह-गर्ह (धातु) १२३, to admonish.
 गरुलबूल-गरुडव्यूह, ९, an arrangement of the army in the shape of a गरुड.
 गल-गल् (धातु), ३०, to drop
 गवेस-गवेस् (धातु), १२१, to search, to fetch.
 गहण-ग्रहण, १०, receiving, (Dative: ग्रहणाय).
 गामकण्ठक-गामकण्ठक, १८९, wicked people of the village.
 नाय-गात्र, ९४, body.
 गाल-गाल्य (धातु) ३०, to drop, to eject.
 गालण-गालन, ३०, aborting
 ग्राह्यार्ह-ग्रहपति, ८९, a householder.
 गिरह-ग्रीष्म, १०८, summer.
 गुच्छ-गुच्छ, १६९, a cluster.
 गुह्य-गुह्य, १६०, secret part of the body.
 गुणनिष्पन्न-गुणनिष्पन्न, ३४, based on qualities; true to qualities.

गुणसिलख-गुणशिल (क), १, name of a Jain holy place.
 गुप्त-गुप्त, ७०, protected, observed; ११२, restrained.
 गुर्त्ती-गुर्त्ति, ११२, restraint control.
 गुम्म-गुल्म, १६६, a thicket, a bush.
 गुरुजनग-गुरुजन (क) or गुरुजनक, ३६, elderly person; revered father.
 गेविज्ज-भैवेय, १८८, name of a celestial palace.
 घञ-घृत, ९५, ghee.
 घण्टा-घण्टा, ७९, bell.
 घरसमुदाण-ग्रहसमुदाय or ग्रहसमूह, ११३, number of houses, or consecutive houses.
 ग्राह्य-घातित, १५, killed.
 ज्ञे-ञ, १५, and, indeed.
 चउक्क-चतुष्क, ४०, a place where four roads meet
 चउत्थ-चतुर्थ (Fem. चउत्थी), १८, fourth, ७१, taking the fourth meal and

fasting for the first three, i. e., dining once in two days.

चउरंस-चतुरस्र, ३, square, well-developed.

चक्रवाल-चक्रवाल, १३६, circle.

चचर-चत्वर, ४०, a square

चन्द-चन्द्र, ३४, the moon;

७८, name of the first chapter of पुष्पिका.

चन्दणा-चन्दना, १४७, name of a city

चन्द्रवहिस्र-चन्द्रवतंसक, ७९, name of a palace

चन्द्रिम-चान्द्रिक-म, ७२, belonging to the moon

चम्पक-चम्पक, १६, name of a tree

चम्पकलया-चम्पकलता, १६, a young चम्पक plant

चम्पा-चम्पा, ८, name of an ancient town.

चर-चर (धातु), २, to move.

चरिम-चरम १८९, last.

चरु-चरु, १५, cooked rice.

चाउघण्ट-चतुर्घण्ट, ४६, a chariot having four bells.

चारगसाला-चारकशाला, ३७, prison-house.

चाउरङ्गिणी-चतुरङ्गिणी, ५५, consisting of four parts, elephants, horses, chariots and foot-soldiers.

चिञ्चा-चिञ्चा, ९३, a kind of tree.

चिष्ण-चीर्ण, ९३, practised.

चिस-चित्र, २०, name of a kinsman minister of king पण्डित mentioned in रायसेणियसुत.

चिन्त-चिन्तक, २०, mindful, attentive.

चिन्ता-चिन्ता, ७२, thought.

चिम्ह-चिम्ह, १५, mark, emblem.

चिरार्द्ध-चिरातीत, १६८, very ancient

चुण्णग-चूर्ण(क), १२१, scented powder.

चुल-कुल, ८, younger, junior.

चुलमाउया-कुलमातृ, a younger or junior step-mother.

चेइअ-चेत्य, a holy place.

चेय-चेत्य (धातु) १६०, to feel, to find.

चेङ्ग-चेङ्क, १५, name of king; maternal grandfather of कृणिय and वेङ्ग,

बेडरूव-बेट + रूप, १२१, child.

बेडिया-बेटिका, १३६, maid-servant.

बेलपेड-बैलपेट, १२९, a wooden box for keeping clothes.

बेल्लणा-बेल्लणा, ८, name of सेणिय's queen; mother of कृणिय and बेहल्ल and daughter of चटक.

बोक्क-बुक्केशद्वार्यं देवी, ९५, purified.

छ-षट्, १७८, six.

छट्ट-षष्ठ, ७१, sixth, taking the sixth meal and fasting for the first five meals.

छट्टकक्षमण-षष्ठक्षपण, ९४, a fast for three days in which only the sixth meal is taken.

छट्टेछट्ट-षष्ठ+षष्ठ, ९४, a fast which is broken only at the time of the sixth meal.

छत्ताईअ-छत्र+आदि (क), १२, umbrella etc., halo of light and such other divine signs of great men.

छिज्ज-छेय, १२१, drawing figures.

छिड्ड-छिद्र, ३५, a flaw, weak point.

छिन्द-छिद् (धातु) ३७, to cut off.

छिप्पतूर-क्षिप्र+तूर्य (क्षिप्र-तूर्येण द्रुतं बाधमानेन तूर्येण इति शाताधर्मटीकायाम्), ९१, a trumpet which is blown quickly or with force.

छेर-रिच् (धातु), १३०, to purge.

अह-अदि, ५, if, when.

अक्ख-अक्ष, १९८, semi-divine being.

अणक्खय-अनक्षय, ६१, destruction of people.

अणप्पमह-अनप्रमद, ६१, destruction of people.

अणवथ-अनपद, ५६, country.

अणवय-अ न प द, १३९, country.

अणवह-अनवध, ६१, killing of people.

अणिय-अनित, ९३, procreated.

अत्त-यत् (धातु), २५, to try (Future : अत्तिहामि)

जस्ता-यात्रा, ५३, fight,
march ; -९९, livelihood.

अन्न-यज्ञ, ९३, sacrifice.

अन्नई-यज्ञकिन् (यज्ञयाजीत्यर्थः),
९४, a sacrificer.

अप्यभिह-यत्नमृति, १२४,
since when.

जम-यम, ९६, god of death

जमाली जमाली, १८०, name
of a क्षत्रिय prince and
son-in-law of महावीर
mentioned in भगवती, ९.३३

जम्बुद्वीप-जम्बुद्वीप, ८, name
of one of the ७ continents
of which our earth is a
part.

जम्बू-जम्बू, १, name of the
chief pupil of सुधर्मन्, the
fifth गणधर of महावीर

जम्म-जन्मन्, २२, birth

जम्मण-जन्मन्, ७०, birth

जय-जि(धातु), १०, to win,
to be victorious (Future
जइस्सइ etc)

जलस्त-ज्वलत्, ९३, burning

जलवासि - जलवासिन्, ९४,
dwelling in water.

जल्ल-जल्ल, ११२, bodily dirt.

जवाणिज्ज-यापत्तीय, ९१, to
have lived, livelihood.

जहा-यया, २, as, just as,

अहोचिय यथोचित, २२, as it
is proper.

जंघा-जंघा, १२१, knees.

जाह-जाति, २, good birth.

जाहसंपन्न-जातिसंपन्न, २, of
good birth.

जागर-जायु (धातु), १०, to
keep awake.

जागरिया-जागरिका, १०, wak-
ing.

जाण-याण, ११ conveyance,
carriage.

जाणु-जानु, ११०, knee.

जातककम्म-जातककर्मन्, १२१,
nursing of a child.

जाय-याय्, (धातु) ४१, to ask
for.

जाय-जात, ३, grown.

जाव-यावत्, ९, upto (used
frequently to indicate
passages which are not
given in full in the text
and of which only the
first and the last expres-
sions are given.)

जावज्जीव-यावज्जीव, ९४,
(जावज्जीवाए) as long as
life lasts.

जिमिय-जेमित, १५६, dinner.

जीव-जीव् (धातु), १०, to live.

जीव-जीव, ३७, life.

जीवन्तञ् जीवत् ४०, living, while yet living.

जीविय जीवित, १५, life.

जुञ्ज-जुष् (धातु), ५७, to fight.

जुस्त-युक्त, ५७, right, proper.

जुत्तामेव-युक्तम्+एव, ४१, yoked, ready for drive.

जुत्सी-युक्ति, १६४, name of बलदेव's son; name of the sixth chapter of षण्ण्डिसा.

जुञ्जसज्ज-युद्धसज्ज, ५०, ready for fight.

जुयलग युगलक, १२९, twins

जूव-यूप, ९३, sacrificial post.

जेद्व-इष्ट (p.p. of यज्), ९३, sacrificed.

जेद्व-ज्येष्ठ, ८३, eldest.

जोइसराया-ज्योतीराज, ७९, king of heavenly bodies.

जोइसिन्द-ज्योतिरिन्द, ७९, lord of heavenly bodies.

जोमा-योग्य, ७१, fit, proper.

जोयण-योजन, ६०, a dis-

tance of eight miles.

जोव्वणग-यौवन (क), १२९, youth.

जोह-योध, ५५, soldier.

शय-श्वज, १५, banner.

झिया-ज्ये (धातु), १०, to brood over, to be depressed.

झूस-जुष्, (धातु), १० to emaciate.

ठवे-स्थापय्, (धातु), १२, to stop.

ठा-स्था (धातु), १५, to stand.

ठाण-स्थान, १५, place, position :- १५, (ज्योतिःस्थानं पात्रस्थानं वेति दिव्यम्) a place for sacrificial pots or for fire:—१२१, wrong act, sinful act.

ठाणिज्ज-स्थानीय (?) (गौरवाद् इत्यर्थे देप्ता) २८, respectable.

ठिइव-स्थितिक, १८, living for, lasting for.

ठिइय-स्थिति (का), ४७, convention, custom.

ठिइवडिया-स्थितिपतिता, ३४, a ceremony on the birth of a child.

ठिय-स्थित, १२, standing

डावा-? (बायहस्ते देसी), ६१,
left hand

डिम्भअ-डिम्भक, १०८, a boy.

डिम्भया-डिम्भिका, १०८, a
girl

णं-ननु इत्यर्थेऽप्ययम्, ३, in-
deed, verily

णाय-°ज्ञात, ११३, a known
case, known example

ण्हाणे-स्नापय् (धातु), ४०, to
bathe.

ण्हाय-स्नात, १२, bathed

ण्हावे-स्नापय् (धातु), १२१, to
bathe.

तइअ-तृतीय, ३४, third

तअं-त्रिः, २४, three times.

तअ-तट, १६६, bank.

तस्थ-तत्र, ८, there

तन्त-तान्त, ३०, tired.

तन्दुल-तन्दुल, १५, rice.

तप्पमिहं-तत्प्रभृति, १२४,
since then.

तम्बिय-ताम्रक, ९४, made
of copper

तया-त्वच्, ९४, bark

तलवर-? ३८, king's

officer.

तलिअ-तलित, २२, fried in
fat or oil.

तह-तथा or तथ्य, १६, truth.

तहा-तथा, ६, similarly.

तहारुव-तयारुव, ११, such.

ताओ, तात (Voc. sing of
तात), २५, father.

ताराइण-तारायण, १४२,
name of a holy temple.

तारिसय-सादृशक, २१, of
such nature, of such a
type.

ताइपुइग-तालपुटक, ३७,
name of a poison which
brings about instantan-
eous death.

ताले-ताडय् (धातु), १७३,
beat.

तायस-तापस, ९४, an
ascetic.

ति-त्रि, (Nom. तओ, तिणि,
Instr. तिहि, Gen. तिण्ह,
Loc. तिसु), ९, three.

तिक्खुत्तो-त्रि-कृत्वस्, १२,
three times.

तिग-त्रिक, ४०, a place
where three roads meet.

तिथयर-तीर्थकर, १५३, the
preacher of a doctrine
or philosophical system.

तिलम्-तिलक, १२१, dot or mark of some paint on the forehead.

त्रिवलिया-त्रिवलिका, ५०, having three folds.

तुङ्ग-तुङ्ग, १६६, lofty, high.

तुष्टी-तुष्टि, ३६, pleasure.

तुसिणीय-तुष्णीक, २४, silent.

तेज-तेज ३, lustre.

तेत्तीसा-त्रयत्रिंशत् ५६, thirty three.

तेल्लकेल तैलभाण्ड(चौराष्ट्रप्रसिद्धो मृन्मयतैलस्य भाजनावशेष इति टिप्पणम्) १२९, an earthen pot for keeping oil.

तेल्लोक-त्रैलोक्य १६६, three worlds.

तेषट्ठि-त्रिषष्टि, ७९, sixty-three.

तेण-तूण, ६१, a quiver for storing arrows.

त्ति-इति(द्वस्वात्स्वरात्परे एव), ११, thus, (used only after a short vowel.)

थण-स्तन, १११, breast.

थणियाअ-स्तन+याचक, १३०, asking to smoke.

थल-स्थल, १७, land.

थिमिय-स्मित, २०, safe, firm, well governed, peaceful.

थेर-स्थविर, ७१ elderly or senior monk.

दक्खिणकूल-दक्षिणकूल, ९४, one who always resides on the right bank.

दक्खिणा-दक्षिणा, ९३, gift to Brahmins.

दट्ठपइज्ज-दट्ठप्रतिज्ज, ६४, name of a person.

दठरइ-दठरय, १६४, name of बलदेव's son; name of the eighth chapter of बणिहदासा.

दण्ड-दण्ड, २०, fight, battle, punishment.

दण्डदाद-दण्डदाद, ९५, a wooden staff.

दत्त-दत्त, ७८, name of a person; name of the seventh chapter of पुक्किया.

दन्तन्तर-दन्तान्तर, ४०, space between tusks.

दन्तमुसल-दन्तमुसल, ४०, tusk of an elephant.

दन्तवण-दन्तपवन, १८९, cleansing the teeth.

दन्ति-दन्तिन, ९, elephant.

दन्तुक्खलिय-दन्त+उत्खलित,

- १४, uprooting the teeth.
 दम्भ-दर्भ, १५, a kind of grass.
 दस्सिणिय-दर्शन (क), ३४, showing.
 दलय-दा (धातु), ४२, to give, to offer
 दस-दशम, ६, ten.
 दसधनु-दशधनु, १६४, name of बलदेव's son; name of the eleventh chapter of ऋग्विहस.
 दसम-दशम, ६, tenth
 दसरह-दशरथ, १६४, name of बलदेव's son; name of the seventh chapter of ऋग्विहस.
 दसार-दशार्ह, १६६, a class of क्षत्रिया.
 दा-दा (धातु), १११, to give, (Pres. देइ, देन्ति etc.,)
 दाम-दाम, ३४, a gift.
 दारी-दरी, १७, valley.
 दान-दान, २०, a gift, a bribe, ceding a territory or money.
 दार-दार, १३, wife.
 दारगरुव-दारक + रूप, १२९, boy,
 दारिया-दारिका, १२७, a girl,
 दासेधिडा-दासवेदी, ३१, a slave-girl, a maid.
 दाहिण-दक्षिण, १६, southern.
 दाहिण-दक्षिण, १५, right side.
 दाहिणद्ध-दक्षिणार्ध, १७०, southern half.
 दिग्निदलम-११२९, coaxing?
 दिट्ठामद्ध-दष्ट+आभाषित, १६, persons who meet and talk
 दिसा-दिश, १५, quarter, cardinal point
 दिसाच्चकयाल-दिक्चक्रवाल १४, a kind of penance.
 दिसापोक्खि-दिक्प्रोक्षिन्, १४, one who sprinkles water everywhere to purify the place.
 दिसापोक्खिय-दिक्प्रोक्षिन्, १४, a class of ascetics who sprinkle water on the ground to purify it.
 दिसीभाग-दिग्भाग, १६६, direction, quarter, region.
 दीण-दीन, २२, depressed.
 दीव-दीप, ८, continent
 दु द्वि (दुवे, दोजि, दोहि, दोण्हं, दोसु) ४७, two.
 दुग्ग-दुर्ग, १७, fortress.

दुर्गन्ध-दुर्गन्ध, १३०, bad smell	देवता-देवत्व, ७२, the state of a god.
दुर्जन्म-दुर्जन्मक, १३१, of wicked birth	देवदूत-देवदूत, ८४, divine garment.
दुर्जात-दुर्जात, १३१, a wicked birth.	देवय-देवत, ३६, deity.
दुष्ट-दुष्ट, ३७, bad.	देवाण्य-देवान्य, १२०, name of a lady mentioned in भगवती, ९. ३३.
दुहन्त-दुहन्त, १७०, undaunted.	देवानुप्रिय-देवानां प्रिय or देवानुप्रिय, ११, beloved of gods, good man (used as a term of courteous address.)
दुग्ध-दुग्ध, १११, milk.	देवी-देवी, ८, queen.
दुपव्यवह-दुपव्यवहित, ९९, bad asceticism.	देसपन्त-देशप्राप्त, ५९, frontier.
दुष्मिगन्ध-दुष्मिगन्ध, १३१, of wicked smell.	दो-द्वि, ७२, two.
दुरुह-अरोहणे देशी (भातु), १२, to ride.	दोष-द्विः, २४, twice,
दुरुह-आरुह, ५५, ascended.	दोहल-दोहल or दोहल, २२, longing of a pregnant woman.
दुधालस-द्वादशान, १०३, twelve.	घण्ट-घण्ट, १५, bow;—१७२, a measure of four cubits.
दुहह-दुःखार्त, ३०, distressed by pain or misery.	घज-घन्य, २२, happy, blessed
दुहज-गमभात्यर्थे देशी, ११२, to go.	घम्म-धर्म, २, religious discourse.
दुमिथ-दुत, ३३, wounded.	घम्मकहा-धर्मकथा, १३, religious talk or discourse
दूय-दूत, ४४, a messenger.	
देवकुमार-देवकुमार, १०८, heavenly boy,	
देवकुमारिया-देवकुमारिका, १०८, heavenly girl.	

धम्मजागरिया-- धर्मजागरिका,
७२, keeping awake for
religious meditation.

धम्मिय--धार्मिक, ११, pious;
meant for religious pur-
poses.

धरणीयल--धरणीतल, १६,
surface of ground.

धस--धसशब्दानुकरणे, १६,
sound of falling, with a
धस sound.

धिह--धृति, १४८, name of a
goddess; name of the
third chapter of पुष्पक-
श्रिया.

धूया--दुहितृ, १२१, daughter.

धोय--धू, १६०, to wash, to
cleanse.

नगर--नगर, ८१, town.

नग्ग--नग्न, १८१, naked, nue.

नञ्जस्त--नृत्यत, ६१, dancing

नज्ज--ज्ञाघातोः कर्मणि, ३१,
passive form of ज्ञा to
know

नट्टविही--नाट्यविधि, ७९,
dance, performance of
a dance.

नत्ति--नन्त्री, १२१, grand-
daughter.

नत्तु--नप्तृ, ७७, grandson.

नत्तुध नप्तृ (क) ४५, grand-
son.

नत्तुय--नप्तृ(क) १२१, grand-
son.

नन्दण--नन्दन, ६८, name of
of the son of नन्दणा, wife
of महासेणकण्ह; name of
the tenth chapter of
कण्ववडिसिया.

नन्दणवण--नन्दनवन, १६६,
name of a pleasure-gar-
den.

नन्दा--नन्दा, २०, name of a
queen of सेणिय.

नमंस--नमत्स् (धातु), १२, to
propitiate.

नयण--नयन, १२, eye.

नयर--नगर, १ town, city.

नयरी--नगरी, ८, a city, a
town.

नरग--नरक, १८, hell.

नरवई--नरपति, ५५, king.

नल्लिणिगुम्म--नल्लिणीगुम्म, ६८,
song of नल्लिणिगुम्मा, wife
of रामकण्ह, name of the
eighth chapter of कण्ववडि-
सिया.

नव--नवन्, ३१, nine.

नवम-नवम, ६, ninth
 नवरं-केवलार्थे देशी, ६७, only
 नयुस्सेह-नवोच्छेध, ८२, with
 a height of nine (cubits
 or dhannas).
 नाह-ज्ञाति, ९४, relative.
 नाहधिगिटु-नातिविकृष्ट, ५६,
 not far off.
 नामधेज्ज-नामधेय, ३४,
 name.
 नामं-नाम, १, by name.
 निकट्ट-निकृष्ट, ६१, drawn.
 निकुरम्बभूय-निकुरम्बभूत,
 ९३, forming cluster.
 निक्खमण-निक्कमण, ११७, re-
 nunciation.
 निक्षिप्त-नि+क्षात or नि+क्षिप्त,
 ९३, fixed, planted.
 निक्षेपणा-निक्षेपणा, ११२,
 placing, keeping.
 निगम-निगम, ८१, country,
 village.
 निग्गच्छ-निर्+गम् (धातु) १२,
 to go out.
 निग्गन्धी-निर्गन्धा, ११४,
 a Jain nun.
 निग्गय-निर्गत, २, gone out.
 निञ्चच्छण-नित्य+क्षण (उत्स-
 र्वाथे), १६६, always fes-
 tive.

निच्छेदु-निक्षेष्ट, ३७, desti-
 tute of movement.
 निच्छुहावे-निर्+क्षेप्य (धातु),
 ५२, to drive away.
 निछाल-ललाट (नटिल), ५०,
 forehead.
 निहाय-निद्राय (धातु), १३०,
 to sleep.
 निसेय-निस्तेजस्, २२, pale,
 one who has lost one's
 colour.
 निन्द-निन्द (धातु), १२३, to
 censure.
 निम्न-निम्न, १७, lowlying
 place.
 निप्पाण-निष्पाण, ३७, desti-
 tute of life
 निग्मच्छ-निर्+भर्त्स (धातु) ३२,
 to reprimand.
 निग्मच्छणा-निर्भर्त्सना, ३२,
 reprimand.
 निमज्जग-निमज्जक, ९४, one
 who plunges into water.
 निम्मंस-निर्मांस, २२, without
 flesh, emaciated.
 नियग-निजक, १२, one's
 own, kinsman.
 नियत्त-निकृष्ट, १६, out of,
 lopped off.
 नियत्थ-निवत्त, ९५, dressed,
 clad in

नियलब्धबन्धन-निगबबन्धन, ३५,
put into fetters.

निर्यावलि्या-निर्यावलििका ४,
name of an उपाङ्ग of the
Jain canon, and also of
the first chapter of
that work.

निरालोय-नि रा लो क, १५,
without light, dark,
dusky.

निवज्जावे-नि+पातय् (धातु) २९,
to ask to lie down.

निषड्डिय-निपतित, १५,
fallen.

निषारे-नि+वारय् (धातु), १२३,
to ward off, to prevent.

निषेस-निवेश, ६०, place,
location.

निषेसण-निवेशन, ५९, camp-
ing.

निषेसिय-निषेक्षित, १११, plac-
ed.

निष्पिण्ण-निर्षिण्ण, ३०, de-
jooted.

निष्पुअ-निर्वृत, ३३, happy.

निष्पेयण-निर्वेदन, ३३, free
from pain.

विसह-विषध, १६४, name of
बलदेव's son; name of
the first chapter of बहि-
दस्य.

निसस्त-नि शा मि त, १३४,
heard.

निसम-नि+शामय् (धातु), १६,
to hear (Absoluteive
निसम्म)

निसीय-नि+सद् (सीद्) २५,
to sit.

निसीहिया-निषीदिका, १६०,
a seat or a place of study.

निस्तास-निश्वास, १८९,
inhaling

नीणे-नि+नी (धातु), ४०, to
place.

नीय-नीच, ११३, low

नीहरण-नि हं र ण, १८,
removal of the dead
body.

नेयव्व-नेतव्व, ६७, to be
understood

नेरइय-नै र वि क, १८, a
creature living in or
belonging to a hell

नेरयइसा-नैरयिकता, १८,
state of being a नैरयिक

नेह-स्नेह, ३६, affection.

नो-नो (निषेधेऽप्ययम्), १५,
no, not.

पडम-पद्म, ६८, name of
the son of पडमावई, wife
of काल; name of the

first chapter of कप्यवडि-
सिया.

पडमगुम्म-पद्मगुम्म, ६८, name of the son of पडम-
गुम्मा, wife of वीरकण्ठ; name of the seventh chapter of कप्यवडिसिया.

पडमभट्ट-पद्मभट्ट, ६८, name of the son of पडमभट्टा, wife of डुकण्ठ; name of the fifth chapter of कप्यवडिसिया.

पडमसेण-पद्मसेन, ६८, name of the son of पडमसेणा, wife of महाकण्ठ; name of the sixth chapter of कप्यवडिसिया.

पडमाधई-पद्माधती, ८, name of कृणिय's wife; -६९, name of the wife of काल step-brother of कृणिय.

पडर-पद्मर, १६६, plenty.

पधोअ-प्रयोग, १३३, application.

पक्खल-प्र+खल् (धातु), १७, to fall, to stumble.

पक्खव-प्र+क्षिप् (धातु), ३३, to put, to throw.

पक्खोलण-(प्रखलन?), १३०, stumbling.

पगय-प्रकृत, १६४, name of बलदेव's son; name of the fifth chapter of बण्हिक्खा.

पगिड्ड-प्र+ग्रह् (धातु) १४, Absolutive: पगिड्ढिअ), to take up, to raise.

पक्कप्पभा-पद्मप्रभा, १८, name of the fourth earth in Jain cosmology.

पक्कक्खं-प्रत्यक्षम्, १६५, actually, in person, incarnate.

पक्खणुभव-प्रति+भुज्+भू (धातु), १३१, to experience.

पक्खत्थिम-प्रति+भस्त+इम, १६, west

पक्खप्पिण-प्रति+अर्पय् (धातु), ११, to bring back a reply (indicating that the order is executed, - ४४ to return.

पक्खाया-प्रति+धा+ज् (धातु) १२७, to be born.

पक्खुद्धा-प्रति+उद्+स्था (धातु) १७, to stand up (Inf, पक्खुट्ठिए)

- पञ्चोरुह-प्रति+अव+रुह् (धातु),
 १२, to get down; १५,
 to ascend.
 पच्छा-पश्चात्, ११७, after
 पच्छिन्न-प्रायश्चित्त, १२१, ex-
 piation.
 पञ्चपिय-प्रजल्पित, ११३, talk.
 पञ्चसि-पर्याप्ति, ८५, su ffi-
 ciency, fullness of
 powers.
 पञ्चसीभाव-पर्याप्तिभाव, ८५,
 fullness.
 पञ्चस-पर्याय, १२, modifi-
 cation.
 पञ्चुण्य-प्रचुम्न, १७०, name
 of a person.
 पञ्चुदास-परि+उप+आस् (धातु)
 १, to wait upon.
 पञ्चुदासण--पर्युपासन, १२,
 waiting on righteous
 monks.
 पञ्च-पञ्चर, २, five.
 पञ्चग्नि-पञ्चाग्नि, १४, five
 fires (four fires on four
 sides and the sun above)
 पञ्चम-पञ्चम, १०३, fifth.
 पञ्चमुद्रिय-पञ्चमुद्रिक, १२०,
 consisting of five hand-
 fuls.
 पञ्चविह-पञ्च वि ध, ८५, of
 five kinds.
 पञ्जलिउड-पञ्जलिपुट, १२,
 with folded (cavity of)
 hands.
 पड-पत (धातु), १०, to fall.
 पडागा-पताका, १५, flag.
 पडिअ-पतित, १२१, fallen.
 पडिकप्प-प्रति+कल्पस् (धातु)
 ५५, to keep ready.
 पडिकुयिअ-प्रतिकृत, १२९,
 promised, agreed.
 पडिकन्त--प्रतिकान्त, ७२,
 expiated.
 पडिगय-प्रीतगत, २, returned
 पडिच्छ-प्रति+इष् (धातु), २१,
 to accept, to agree.
 पडिणिक्खम-प्रति+मिस् + कम्
 (धातु), २५, to go out.
 पडिपुण्ण-परिपूर्ण, २२, full.
 पडियन्ध-प्रतिबन्ध, ११५,
 obstruction.
 पडिरहं प्रतिरथम्, १५, facing
 the chariot, chariot to
 chariot (fight).
 पडिरुवअ-प्रतिरूपक, १२९,
 suitable.
 पडिवत्ति-प्रतिपत्ति, ५१, treat-
 ment.
 पडिवाले-प्रति+पालय् (धातु),
 ५९, to wait for.
 पडिविस्तज्जिय-प्रति वि स् त र्जित,
 २१, sent away.

पडिविसज्जे-प्रति + वि + सज्ज् (धातु), ४५, to send away.

पडिसुण-प्रति+श्रु (धातु), ३१, to listen.

पडिसेह-प्रति+सिध् (धातु), ५३, to insult, to eject (Absolute : पडिसेहिता).

पडिसेहिय-प्र ति वि ह्, ५७, ejected.

पडम-प्रथम, ७, first.

पढिय-पठित, ११३, study.

पणयालीस-पञ्चत्वारिंशत्, १८१, forty-five.

पणावे-प्र+नाम्य् (धातु), ५०, to offer.

पणुवीस-पञ्चविंशति, ७९, twenty-five.

पण्डुइयमुखी-पा ण्डु कि त् मुखी, पाण्डुरितमुखी, २२, a lady with a pale face.

पण्णासि-प्रज्ञप्ति, ९१, name of the fifth Anga of the Jain canon, otherwise known as व्याख्याप्रज्ञप्ति and भगवती.

पण्हय-प्र+स्तु (धातु) १११, to flow, to ooze.

पत्त-प्राप्त, ५७, proper, opportune.

पत्त-पत्र, ९४, leaf.

पत्तामोडं-पत्रामोदम्, (पत्राणि आमोड्य) ९५, having plucked the leaves.

पत्तिय-पत्रित, ९३, possessing leaves.

पत्तिय-प्रति+ह् (धातु) ११५, to trust.

पत्थेयं-प्रत्येकम्, ५४, each one.

पत्थाण-प्रस्थान, ९५, starting on a journey.

पत्थिय-प्राथिक, ३७, seeker.

पत्तिया-पंक्ति(का), १२१, row.

पजस्त-प्रज्ञप्त, ३, indicated, narrated.

पजवणा-प्र क्षा म ना, ११७, attempt at convincing.

पज्जार-प्राग्भार, १९, heap,

पभणित्व-प्रभणित, १११, talked.

पभावई-प्रभावती, २१, name of the queen of king बल, mentioned in भगवती, ११, ११.

पयाय-प्र+जन् (धातु), १११, to bear a child.

पयाय-प्रजात, ३१, delivered.

- given birth to.
पयाहिण-प्रदक्षिण, १२०,
 going round an object
 keeping it at the right
 hand side.
परकम्-प्र+कम् (धातु), १३०,
 to walk.
परघर-प र घृ ह, १४९,
 stranger's house.
परम-परम, १५, great,
 greatly.
परसु-परसु, १६, axe.
परंगणध-प्र+अङ्गनक, १३०,
 moving, crawling.
पराजिण-परा+जि (धातु), १०,
 to be defeated.
परामुख-परा+मुख (धातु), १५,
 to handle, to take
परिकहे-परि + कथय् (धातु),
 ११४, to preach.
परिकिण्ण-परिकीर्ण, १३६,
 surrounded.
परिक्षिप्त-परिक्षिप्त, १२,
 encircled.
परिग्गहिय-परिगृहीत, २३
 formed.
परिणम-परि + नम् (धातु),
 ३७, to digest, to assim-
 late.
परिणय-प रि ण त, १२९,
 matured, attained matu-
 rity.
परिणामिया-परिणामिकी २५,
 attained by maturity.
परिणामे-परि+तामय् (धातु),
 २५, to meditate, to
 think.
परितन्त-परितान्त, ३०, very
 much tired.
परिभाष-परि + भाषय् (धातु),
 २२, to share.
परिभुञ्ज-परि+भुज् (धातु), २२,
 to wear, to enjoy.
परियाय-पर्याय, ७२, practice,
 observance.
परियाण-परि+ज्ञा or प्रति+ज्ञा
 (धातु), २४, to take notice,
 to acknowledge.
परियार-प रि चार, ११२,
 retinue.
परियाल-परिवार, retinue.
परिखज्जिध-परिखर्जित, ३७,
 destitute of, devoid of.
परिबह-परि+वह् (धातु), २९,
 to carry.
परिखल्लिय-परिखलित, ९४,
 ripe, fallen, decayed.
परिस्ता-परिषद्, २, assembly
 of people.
परिहायमाण-प रि ही य मा ण,
 ९२, lessening.

पलव-प्र+ल्प्, (धातु), ११०, to talk irrelevantly.
 पल्लिओषम-पल्योषम, ८६, a period of time.
 पवङ्-प्र+पत् (धातु), ९७, to fall.
 पवर-प्रवर, ११, good, excellent.
 पवाल-प्रवाल, १६६, sprout.
 पविणे-प्र+वि+नी (धातु), १२, to satisfy, to satiate.
 पव्वञ्ज-पर्वत, १६६, mountain.
 पव्वहञ्ज-प्रमजित, ७०, one who has renounced the world.
 पव्वइय-प्रमजित, ९९, an ascetic.
 पव्वत-पर्वत, १७, hill.
 पसञ्जा-प्रसजा, २२, a kind of spirituous drink.
 पसर-प्र+स (धातु), ९५, to move.
 पसास्त-प्र+धास् (धातु) १७०, to rule.
 पसुञ्जन्ध-पशुञ्जन्ध ९३, a class of animal sacrifices.
 पसूञ्ज-प्रसूत, ९३, born.
 पद्-पथिन्, ४०, road.
 पहरण-प्रहरण, ६१, weapon, arms.

पाञ्ज-पाद, १२१, foot.
 पाउम्भूय-प्रा दु भू त, १६, appeared.
 पाउत्त-प्रावृष्, १७८, rainy season.
 पाओसिया-प्रा हो धि की or प्रहेषिकी, १६०, one who finds impurities in every object; one who dislikes every object.
 पाओवगञ्ज-पाओपगत, ७२, a posture like that of a tree (पादप) of meditation without any movement.
 पाङ्ग-पातस् (धातु) १०, to make fall, to eject, to throw.
 पाङ्गण-पातन, ३०, destroying.
 पाङ्गिपक्क-प्र त्ये क, १२४, exclusively one's own.
 पाङ्गे-पातस् (धातु), ९५, to strike, to fall.
 पाण-पान, ९४, drink.
 पाणञ्ज-प्राणत, ७७, name of the tenth heaven of Jains.
 पाणिय-पानीय, १३०, water.
 पामोक्क-प्रमुक्क, १७०, chief, principal.
 पायमाहण-पादग्रहण, ३६, seizing the feet.

- पाथाच्छिस्त-प्रायश्चित्त, ५४, expiation.
 पायसिय-पादसिक, ६१, foot-soldier.
 पायरास-प्रातःराश, ४६, breakfast.
 पायव-पादप, १, a tree.
 पायवन्द-पादवन्दक, ३६, one who salutes the feet.
 पायवीड-पादपीठ, ५०, foot stool.
 पारण-पारण, ९५, breaking the fast.
 पारिह्रायणा-प्रतिस्थापना, ११२, disbursement, disposal.
 पावयण-प्रवचन, ११५, doctrine, faith.
 पास-दृश्, पश्य (धातु) १०, to see.
 पास्त-पार्श्व, ८२, name of the twenty-third तीर्थंकर.
 पास्तथा-पार्श्वस्था, (ज्ञानदीनं पार्श्वे तिष्ठतीति पार्श्वस्था,) १२५, devoid of knowledge.
 पासवण-प्रसवण, ११२, urine.
 पासाध-प्रासाद, २९, palace.
 पासे-दृश् (धातु) ३२, to see.
 पि-अपि, ६, also.
 पिहसोअ-पितृशोक, ३८, grief for the father.
 पिड-पिट्, ९५, parent, ancestor.
 पिच्छअ-पिच्छ (क), ३३, feather.
 पिट्ट-पृष्ट, १२१, back.
 पिण्डवाड-पिण्डपात, १८९, alms.
 पिसिय-पैसिक, ११९, due to bile.
 पिय-प्रिय, ६६, dear.
 पियवंसण-प्रियदर्शन, १६६, fine to look at.
 पिया-प्रिया, १५०, name of the wife of सुवंसण.
 पिअ-इव, ६१, like.
 पिआसा-पिपासा, १२१, desire, longing.
 पीहगपाअ-पीठकपाद, १३०, (a child) which attempts to stand and walk with the help of a wooden frame (पीठक) (पांगुलगाडा).
 पुकअ-प्र-उक् (धातु) १५, to sprinkle.
 पुच्छ-प्रच्छ (धातु), ११, to ask.
 पुट्ट-पृष्ट, ४०, back.
 पुड-पुट, ३१, cavity (of hands etc.).
 पुढवि-पृष्ठी, १, earth, ground.

पुण्य-पुण्य, ३८, merit.

पुण्य-पूर्ण, ७८, name of a person; name of the fifth chapter of पुष्पिका.

पुण्यभद्र-पूर्णभद्र, ८, name of a Jain temple;—१४३, name of a विमान or celestial palace;—१४२, name of a householder.

पुत्र-पुत्र, ८, son.

पुष्प-पुष्प, २२, flower.

पुष्पचूला-पुष्पचूला, १५१, a class of Jain nuns.

पुष्पचूलिया-पुष्पचूलिका, ४, name of the fourth chapter of निर्यावली, and of the eleventh उपाङ्ग of the Jain canon.

पुष्पाराम-पुष्प+आराम, १३, a grove of flowering trees.

पुष्पिक-पुष्पित, १३, flowering.

पुष्पिका-पुष्पिका, ४, name of the tenth उपाङ्ग, of the Jain canon and of the third chapter of the निर्यावली.

पुरत्याभिमुख-पुरत्यात्+अभिमुख, २५, facing towards east.

पुराथिम-पौरस्त्य, १५, eastern

पुरिस-पुरुष, ११, man, man-servant.

पुरिसादानीय-पुरुषादानीय, ८२, worthy of being respected by men (an epithet of पार्श्वनाथ).

पुर्व-पूर्व, १७, former, of bygone days.

पुर्व-पूत, १३०, soiled, dirty

पुर्वभ-पूर्व+भव, ८०, previous birth.

पुर्वानुपूर्वी-पूर्व+आनुपूर्वी, २, in due course or order.

पूज-पूजित, १३, honoured.

पूज-पूज, १३, puas.

पूजा-पूजा, १५, worship.

पेसे-प्रेषय्(धातु), ४१, to send, to dispatch.

पोसिय-पोत्रक, १४, an ascetic carrying a पोत्र garment.

पोसहसाल-उपवसहसाला, १८४, a place for observing fasts.

पि-अपि(इह्वात्स्वारात्परे एव,) १७८, also.

फल-फल, २२, fruit.

फलभ-फलक, ६१, shield

फलह-फलक, १८९, a wooden board.

फलय-फलित, ९३, laden with fruit.

फालुय-फालुक, १२१, comfortable, warm.

फुस-सृष्ट (घातु), ११९, to touch, to overcome.

बजह-बध्वातो कर्मणि, १२६, to be bound.

बतीस-त्रात्रिंशत्, १२९, thirty-two.

बतीसह-त्रात्रिंशत्, १४१, thirty-two.

बतियकम्म-बस्तिकर्मन्, १३३, anima.

बरिधिपुडभ-बस्तिपुट (क), २८, bladder.

बम्भयारी-ब्रह्मचारिन्, ७०, celibate, student.

बम्भलोअ-ब्रह्मलोक, ७७, name of the fifth heaven of the Jains.

बल-बल, ३५, army;—७८, name of a person; name of the ninth chapter of पुण्डिका.

बलदेव-बलदेव, १७०, name of a person.

बलघरा-बलवत् १६६, strong.

बलि-बलि, १५, offering.

बलिकम्म-बलिकर्मन्, १२, worship of deities.

बहु-बहु, १२, many, much.

बहुपुत्तिया-बहुपुत्तिका, ७८, name of a lady; name of the fourth chapter of पुण्डिका;—१०८, name of a goddess.

बहुस्सुय-बहुश्रुत, ११२, learned, well-versed in sacred books.

बायालीस-त्रायत्वारिंशत्, १८८, forty-two.

बारघई-द्वारावती, १६५, name of a city.

बारसाह-द्वादशाह, ३४, twelfth day.

बालभाव-बालभाव, १२९, childhood.

बाहा-बाहु, ९४, arm.

बाहिरिय-बाह्य, १२, outside.

बिइय-द्वितीय, १००, second.

बिलयासि-बिलवासिन्, ९४, one who lives in a hole or pit.

बिल्ल-बिल्व, ९३, a kind of tree.

बीय-बीज, ९४, seed.

धुज्झ-धुज् (धातु), ६४, to attain sacred knowledge

कुक्षि-कुक्षि, १४८, name of a goddess; name of the fifth chapter of पुष्कचूलिया.

योद्धव्य-योद्धव्य, ६, to be known; to be understood.

शोल-? (शब्दे देशी) ६१, noise.

योहि-योधि, १८९, knowledge.

°भक्षिन्-°भक्षिन् (at the end of a word,) ९४, eating, living on.

भगवन्त-भगवन्त, २, revered (Gen.भगवतो, Instr.भगवता).

भग्ग-भग्न, १३०, wretched.

भक्षा-भार्या, ८, wife.

भजिअ-भजित, २२, roasted.

भण्ड-भण्ड, १८, valuables; —९४, utensils.

भक्ष-भक्ष, ७२, food, meal.

भद्र-भद्र, ६८, name of the son of भद्रा, wife of महाकाल; name of the third chapter of कण्ववर्द्धितिया; —११०, name of a householder.

भन्ते-(भवद्वादस्य सर्वनामःसंभोधनेकवचनम्: आचार्यादीनामामन्त्रणे एव प्रयुज्यते । भदन्त, भदन्त इत्यस्य संक्षेप इत्यन्ये) २, sir, revered sir, sire.

भर-भृ (धातु), ९५, to fill.

भरह-भरत, १७०, name of a country of the जम्बूद्वीप.

भवण-भवन, २९, a house.

भाइणेअ-भाणिनेय, १२९, sister's son.

भाणियव्व-भाणितव्य, १३, worthy to be repeated.

भायण-भाजन, २९, pot, plate.

भाया-भ्रातृ, ४०, brother.

भारह-भारत, ८, name of a country in the जम्बूद्वीप.

भास्ता-भाषा, ८५, speech

भिडडि-भ्रुकुटि, ५०, eyebrow

भिक्खा-भिक्षा, ११९, alms.

भिक्खायरिया-भिक्षाचर्या, ११३, begging food

भीम-भीम, ६१, terrific

भुक्ख-बुभुक्षित? २२, (भोजनाकरणतो बुभुक्षितेति तिप्पणम्), hungry.

भुत्तभोई-भुक्तभोगिन्, ११७, one who has enjoyed pleasures.

भूमि-भूमि, १४, ground.

भूया-भूता-१५०, name of the daughter of सुदत्त.

भेय-भेव, २०, dissention in the enemy's camp.

भेरी-भेरी, १७६, drum.

भेसज्ज-भेवज्ज, ११३, medicine.

भोग-भोग, १९, enjoyment of things.

महल-मलिन, १३०, soiled.

मग-मार्ग (धातु), १३०, to beg.

मङ्गलग-मङ्गलक, १७५, an auspicious thing.

मङ्गल-माङ्गल्य, ३५, blissful, auspicious.

मज्जण-मज्जन, ९५, diving.

मज्जनघर-मज्जनगृह, ५५, bath-room.

मज्जणय-मज्जनक, ४०, bathing.

मज्झिम-मज्झिम, ११३, middle.

मण-मनस्, १०, mind, heart.

मणाम-मनोरम? (मनःप्रिय इत्यर्थः), २५, attractive.

मणिदत्त-मणिदत्त, १७८, name of a यक्ष.

मणिचइया-मणिमती, १४२, name of a city.

मणुअ-मनोह, २५, pleasing to the heart.

मणुय-मनुज, ९, man, foot-soldier.

मणोरम-मनोरम, १८१, name of celestial palace.

मत्त-भमत्त, ३८, pot.

मत्थअ-मत्तक, २३, head.

मन-मन्, (धातु), १०, to think (Pres. मन्ते.)

मन्त-मन्त्र, ११३, charm.

मममूलाग-मन्मूलक, ३८, on my account.

मम्म-मर्मन्, ३५, a weak point, vital part.

मम्मण-मन्मण, १११, muttering indistinctly.

मयकिअ-मृतकृत्य, ३८, funeral rites.

मयणसाला-मदनसारा, (सारिका), १६६, a kind of bird.

मयूर-मयूर, १६६, a peacock.

मलिय-मलित, २२, crushed.

मल्ल-मल्ल्य, २२, a flower garland.

मल्लई-मल्लिक, ५७, name of a क्षत्रिय tribe.

महद्-महती, *f.* of महत्, १३, great.

महग्नाह-महाग्रह, ८९, the great planet.

महर्घ-महार्घ, १२, precious, महत्तरग-महत्तरक, १२, elderly person.

महर्षल-महाबल, १७८, name of a prince.

महया-महत्, महता (*Instr.*) ८, great.

महाकण्ठ-महाकृष्ण, name of सेणिय's son by his wife महाकण्ठा.

महाकाल-महाकाल, ६, name of सेणिय's son by his wife महाकाली.

महागर्ह-महानदी, ४०, a great river.

महाधनु-महाधनुष, १६४, name of बलदेव's son; name of the ninth chapter of बृहद्दत्त.

महापुत्र-महापुत्र, ६८, name of the son of महापुत्रा, wife of सुकाल; name of the second chapter of कण्ववृत्तिसिद्धा.

महापुत्रा-महापुत्रा, ७५,

name of the wife of सुकाल

महापथ-महापथ, ४०, a high road.

महाफल-महाफल, ११, of great merit, of great value.

महाथल-महाबल, ७०, the name of the son of king बल, mentioned in भगवती, ११.११.

महामेह-महामेघ, २३, a big cloud.

महाराया-महाराज, १५, the great king.

महालिया-(महच्छद्धाने देसी), १३, great.

महाविदेह-महाविदेह, ६४, name of a region.

महावीर-महावीर, ९, the last of the Jain तीर्थंकरः; -१७०, a great hero.

महासुक्ल-महासुक, ७७, name of the seventh heaven.

महासुमित्र-महासुमित्र, २४, a great dream.

महासेणकण्ठ-महासेनकृष्ण, ६, name of सेणिय's son by his wife महासेणकण्ठा.

महिय-मथित, १५, routed.

महिला-मिथिला, १४७, name of a city.

महिन्वज्जअ, महेन्द्रध्वज, ७९, a lofty banner.

मधु-मधु, २५, sweet.

महे-मन्थय्, (घातु), ९५, to churn.

मंगतिअ-? (हस्तपाशित इति टिप्पणम्) ६९, fastened to the hand.

मंस-मांस, २२, flesh.

माध्वणि-मातलि? १६४, name of बलदेव's son; name of the second chapter of बहिर्वसा.

माउलिङ्ग-मातुलङ्ग, name of a tree.

माणसिअ-मानसिक, ३८, mental.

माणिभद्द-माणिभद्र, १४६, name of a god; name of his throne; name of a householder :- ७८, name of a person; name of the sixth chapter of पुष्किया.

माणुस्संग-मानुष्यक, १३१, belonging to human world; earthly.

माया-मातृ, ६७, mother.

मारे-मारय् (घातु), ३७, to kill.

माला-माला, २२, a garland.

मास-मास, २२, a month.

मास-माष, ९९, a kind of corn, a kind of weight.

मासिया-मासिकी, ७२, lasting for a month.

माहण-ब्राह्मण, ९०, a Brahmin.

माहणकुल-ब्राह्मणकुल, १२७, a Brahmin family.

माहिन्द्र-माहेन्द्र, ७७, name of the fourth heaven of Jains.

मिळुत्त-मिथ्यात्व, ९२, wrong view.

मित्र-मित्र, ९४, a friend.

मिय-मित, २५, measured.

मिय-मृग, १६६, a deer.

मियलुङ्कय-मृगलुब्धक, ९४, an ascetic who lives on deers' flesh.

मिसिमिसेमाण-दीप्यमान इत्यर्थे देशी, १५, burning with anger.

मिहुण-मिथुन, १६६, couple.

मुण्ड-मुण्ड, १७, a shaving.

मुधुत्त-मुदूर्त, १६, a moment.

सुहुचन्तर-सुहृत्तन्तर, १६,
short interval of time.

मूल-मूल, १४, root, base.

मेसा-मात्रा, १२९, pleasures,
object of pleasure.

मेराग-मेराग, १७०,
having for its boundary
(from मिरा=मेराग)

मेलाय-मेलय (धातु), ५६,
to mix together, to join
together

मेह-मेह, १४, proper name
of a person mentioned
in नायाधम्मकहासो.

मेहवण-मेहवर्ण, १७८,
name of a pleasure-
garden.

य-य (स्वरात्परे एव), ६, and.
याण-या (धातु), २२, to know

य-यय (धातु), १५, to
arrange.

रज-राज्य, २०, kingdom.

रजधुरा-राज्यधुरा, २३, the
responsibility of the
kingdom.

रद-राद, ३५, kingdom.

रदकूट-रादकूट, १२९, name
of a person.

रणभूमि-रणभूमि, ६१, battle-
field.

रत्त-रत्त, ३६, attached.

रम्म-रम्म, १३, beautiful.

रथ-रथ (धातु), १२९, to
paint.

रयण-रत्न, ४७, a gem.

रव-रव, ५४, sound.

रसदेवी-र स दे वी, १४८,
name of a goddess;
name of the ninth
chapter of पुष्कचूलिया.

रह-रथ, ९, chariot.

रहस्त्रियध-रहस्त्रिय १२८,
confident, trustworthy.

रहमुसल-रथमुसल, ९, name
of the battle between
कृष्ण and शैब्य.

रहस्सीकर-रहस्सीक (धातु) २४,
to keep secret.

राई-राजन्, १७०, royal
kinsman.

रामकण्ठ-रामकण्ठ, ६, name
of सेणिय's son by his
wife रामकण्ठा.

राय-राजन्, ८, (Nom. राया,
Gen. रजो, Instr. रजा)
king.

रायगिह, राजगृह, १, name
of a city.

रायाभिसेध-राजाभिषेक, ३५,
crowning as king.

रिउठवेय-ऋग्वेद, ९०, Rig-
veda.

रिद्ध-कद, १, prosperous,
rich.

रिसी-सवि, ९५, a sage.

रुक्म-वृक्ष, १६६, a tree.

रुक्ममूलिय-वृक्षमूलिक, १४,
dwelling at the root of
a tree.

रुपिणी-रु किम जी, १७०,
name of the chief queen
of हृष्ण.

रुधिर-रुधिर, २८, blood.

रुष-रुष, १२९, beauty.

रुस-रुष् (धातु), १३०, to be
angry.

रोरिञ्ज-रा रा ज्य (inten-
sive of राज्) (धातु), ९३,
to shine excessively.

रोवम-रोवत, १६६, name of
a mountain.

रोवई-रोवती, १७१, name of
बलदेव's wife.

रोव-रोवय् (धातु), ११५, to
like.

रोथमाण-रुदद, ३८, crying.

रोयातङ्क-रोग+आतङ्क, ११९,
ailments and diseases.

रोव-रुद् (धातु), १३०, to
weep.

रोवावे-रोवय् (धातु), ९३, to
plant.

रोहीडम-रोहीतक, १७८,
name of a city.

लच्छी-लक्ष्मी, १४८, name
of a goddess, name of
the sixth chapter of
पुष्कभूलिया.

लज्जिय-लज्जित, ३२, put to
shame.

लक्ष्म-लक्ष्मार्थ, ११, one
who got things or learnt
the matter.

लक्ष्मयलक्ष्म-लक्ष्म + अपलक्ष्म,
१८९, good gain of alms
and no gain of alms.

लस्तम-लान्तक, ७७, name
of the sixth heaven of
the Jains.

लभ-लभ् (धातु) ३५, to get,
to find.

लया-लता, १६६, a creeper.

लावण्य-लावण्य, १३९,
beauty.

लुद्धग लुब्ध (क), १११,
greedy.

लेच्छई-लिच्छवि, ५७, name
of a क्षत्रिय clan.

लेस्ता-लेया, ३, tant of body.

लेह-लेख, ५०, a letter.

लोह्य-लौकिक, ३८, wordly.

लोय-लोच, १२०, plucking out the hair.

लोचे-लोप्य (धातु) ४७, to ignore, to violate.

लोह-लोह, ९४, iron, made of iron.

वहसाह-वैसाख (from विशाख, arrow) १५, of the arrow.

वहस्तदेव-वैशदेव, ९५, a kind of household sacrifices for all gods (विश्वे देवाः)

वक्कल-वत्कल, ९५, bark of tree.

वक्कवासि-वत्कवासिन्, ९४, one who wears a bark garment.

वग्ग-वर्ग, ४, section of a book.

वग्गु-वत्तु (अथवा वाक्कहायें देशी) २५, sweet words.

वज्जमाण-वाजमान, ७१, being played upon,

वड्डहा-वन्ध्या, ११०, sterile.

वड-वट, १०२, banyan tree.

वड्ढे-वर्धय (धातु), ९५, to

erect, to, construct.

वण्णअ-वर्णक, १, description.

वण्णय-वर्णक, १२१, colours.

वण्हवसा-वृष्णिदवा, ४, name of the twelfth upaṅga of the Jain canon, and of the fifth chapter of निरयवली.

वत्थ-वत्त, २२, clothes.

वध्दावे-वर्धाय (धातु) ४६, to greet to congratulate,

वन्द-वन्द (धातु), १२, to salute.

वम-वम् (धातु) १३०, to vomit,

वमण-व म न, १११, vomiting.

वय-वद् (धातु), ३, to speak (Past: वयासी).

वय-वत्त, ९३, vow such as व्रतपर्य.

वय-वत्त, ११२, speech.

वयण-वचन, saying words.

वयण-वदन, २२, face, mouth.

वर-वर, good, nice looking

वरदत्त-वरदत्त, १७७, name of a disciple of अरिष्टनेमि.

वरिसारत्त-वर्षारत्त, १७८, advanced rainy season.

वसुज-वसुज, ९६, lord of waters.

वली-वली, २२, a fold on the body

वल्ली-वल्ली-१६६, a creeper.

वचरोविद्य-वि+अव+रो वि त, १७, deprived of.

वचरोवे-वि+अव+रोपय, (धातु) १५, to deprive (one) of, (governs Ablative).

वसन-वसन, १२०, clothing.

वसन्त-वसन्त, १७८, spring.

वसहि-वसति, halt, stay,

वह-वध १६४, name of बलदेव's son, name of the

third chapter of वण्हिदसा;

वाह्य-वातिक, ११९, due to वात.

वागरण-व्या क र ण, ११, explanation, question.

वागल-वाल्कल, १४, made of bark.

वाघाव-व्या वा त, ३५, obstruction.

वाणपत्थ-वानप्रस्थ, ९४, an ascetic dwelling in the forest.

वाणारसी-वाराणसी, ९०, name of a town.

वाम-वाम, ५०, left.

वायु-वायु, ९४, air.

वार ? (com. हस्तच्युतै), ६१, group.

वालई-गृहीतमाण्ड इति टीकायाम् ९४, one who carries pots.

वालुया-वालुका, ९५, sand.

वास-वर्ष, ८, country.

वासधर-वासगृह २१, dwelling house.

वासुदेव-वासुदेव, १६६, son of वसुदेव.

वाहन-वाहन, ३५, cavalry.

वाहिणी-वाहिनी, ११८, carried by.

विहण-वितीर्ण, ४५, given.

विडल-विपुल, ३, plenty.

विडव्य-वि+कृ (धातु), १०८, to develop, to create (by means of a divine power.)

विडव्यणा-वि कु र्ब णा, ७९, developing by means of divine power.

विचिस्त-विचित्र, १०५, varied

विच्छिन्न-विच्छिन्न, २९, out off, removed.

विज्ञा-विद्या, ११३, lore.

विज्ञाहर-विद्याघर, १६६, a

- class of divine beings.
 विन्ध्यागिरि--विन्ध्यगिरि, १२७, mountain Vindhya.
 विड्डु--वीडित, ३२, ashamed.
 विणश्र--विनय, १२, modesty.
 विणी--वि+नी (धातु), २२, to satiate (Pass. base विणिज्)
 विथिण्ण--विस्तीर्ण, ७९, broad.
 विदेह--विदेह, ५६, name of a country.
 विद्धंस--वि+ध्वंस (धातु), ३०, to destroy.
 विद्धंसे--वि+ध्वंसम् (धातु), ३०, to destroy.
 विद्धंसण--विध्वंसन, ३०, destruction.
 विन्दु--विष् (धातु), २५, to get
 विन्दु--वृन्द, १२, group.
 विप्रय--विश्वक, १२९, well-educated.
 विप्रवणा--विज्ञापना, ११७, request.
 विप्रवे--वि+ज्ञप् (धातु), ४१, to request.
 विष्पजदु--विप्रहीण, ३७, devoid of
 विलास--वि+परा+अय् (धातु) १३०, to run away.
 विष्पह्य--वि+प्र+हत, १३१, unfortunate.
 विभेल--विभेल, १२७, name of a village.
 विमण--विमनस्, २२, disconcerted.
 विमाण--विमान, ७९, palace.
 वियर--विवर, १६६, a hole.
 विरल--वि + ली or लायद् ? (धातु) २९, to scatter.
 विरह--विरह, ३५, deficiency, drawback.
 विरादिय--विराड्, ८४, offended, violated.
 विरिञ्च--वि+रिष् or रिष् (धातु) ३५, to divide.
 विरेयण--विरेचन, ११३, a purge.
 विलस--वि+लप् (धातु) १३०, to grieve.
 विलिय--वीडित, ३२, ashamed.
 विष--इष, १६, like.
 विस--विष, ३७, poison.
 विसम--विषम, १७, a difficult place.
 °विह--°विष (पदान्ते एव,), १०३, of the sort.
 विहर--वि + ह (धातु), २, to wander.
 विहार--विहार, १३६, movement, journey.

- श्रीकृष्ण-श्रुतिक्रान्त, १२८, passed.
 धीर-वीर, १५, warrior, soldier.
 वीरकण्ठ-वीरकृष्ण, ६, name of a सेणिय's son by his wife वीरकण्ठा.
 वीरकृष्ण-वीरकृष्ण, १७८, name of a prince.
 वीरसेन-वीरसेन, १७०, name of a person.
 वेद-वेदि, ९५, sacrificial altar.
 वेद-वेद(धातु), २९, to cover.
 वेणुहया-वे न वि की, २५, acquired by training (विनय).
 वेय-वेद, ९३, sacred books of the Brahmins.
 वेयङ्ग-वेताङ्ग, १७०, name of a mountain.
 वेयणा-वेदना, ३३, pain.
 वेसमण-वेश्रवण, ९६, lord of wealth.
 वेसाली-वेशाली, ५६, name of a city.
 वेहल्ल-वेहल्ल, ४०, name of one of the sons of सेणिय, and brother of कूणिय.
 वेहास-विहायस्, ४०, sky.
 व्व-एव (इत्थात्स्वरात्परे एव), २२, like.
 स-स, १३६, (Abl. सओ), one's own.
 सअ-शत, २, hundred.
 सअ-स्वक, २९, one's own.
 सकय-१ (तत्समयप्रसिद्ध उपकरणविशेषः इति टिप्पणम्), ९५, an article for the use of ascetics.
 सक-शक, १२७, lord Indra.
 सकार-सत्कार, ३८, respect.
 सगड्बूह-शकटव्यूह, ६१, arrangement of the army in the shape of a cart.
 सचित्रकम्म-सचित्रकर्मन्, ७०, decorated with pictures.
 सच्च-सत्य- १६, true.
 सच्छन्दमई-स्वच्छन्दमति, १२४, self-willed.
 सज्जीय-सज्ज(सह+ज्या), with its string strung, strung.
 सज्जावे-सज्जय्, (धातु), ६१ to prepare, to arrange.
 सट्ठि-षट्ठि, ७२, sixty.
 सड्ड-शड्, ३०, to fall.
 सड्ढई-१ (आदकिन्), ९४, one who believes in the efficacy of आद.

सङ्गा-अङ्गा, ३, faith.
 सणकुमार-सन्कुमार, ७७,
 name of the third
 heaven of the Jains.
 सत्त्व-सत्त्व, ९७, creature.
 सत्तङ्ग-समाङ्ग, ९१, seven
 articles.
 सप्तधनु-सप्तधनुः, १६४,
 name of बलदेव's son;
 name of the tenth chap-
 ter of बहिदसा.
 सप्तविंश-सप्तविंशतु, १९,
 fifty-seven.
 सप्तवर्ण-सप्तवर्ण, १००,
 name of a tree.
 सत्यबाही-सार्थबाही, १११, a
 merchant's wife.
 सद्बह-अद्+धा (धातु), ११५,
 to believe.
 सदाय-आदाय, (धातु), ११,
 to call.
 सद्धि-सार्धम्, २, together.
 with.
 सन्त-शान्त, ३०, fatigued.
 सन्नवणा-संज्ञापना, ११५,
 conviction.
 सपक्व-सपक्वम्, १५, in
 front.
 सपडिदिस्-सप्रतिदिक्, ११, in

the opposite direction,
 opposite.
 सपरिवार-सपरिवार, १२,
 with retinue.
 सम-सम, ३, straight, even,
 well formed.
 समण-भ्रमण, २, an ascetic.
 समणी-अ म णा, ११४, a
 female ascetic.
 समणोपासिभ-भ्रमणोपासक,
 १३, a lay disciple of
 भ्रमण, i. e., महावीर.
 समणोपासया-भ्रमणोपासिका,
 १३, a female disciple.
 समय-समय, १, occasion,
 time.
 समाण-समान (fem. समानी.)
 ११, used to take the place
 of सत् and सती in the
 Sanskrit construction
 and as such need not be
 rendered in English
 e. g. गतः सन्, गते सति, गतस्य
 सतः etc.
 समादह-सम्+आ+धा (धातु),
 १५, to place.
 समाय-सम्+आ+चर् (धातु),
 ११४, to practise.

समारम्भ-समारम्भ, १९, act, deed.

समालम्भ-सम् + आ + लम्भ्य्, (धातु) १२१, to beamear.

समासास-सम् + आ + आस्य् (धातु), २५, to console, to comfort.

समिर्ह-समिति, ३८, collection, conduct,

समिद्ध-समृद्ध, २०, prosperous.

समिय-समित, ११२, regulated in

समिद्धा-समिद्ध, १५, sacrificial wood.

समुक्थिक्थ-समुक्थित, ६१, lifted up, drawn up.

समुद्भव-समुदय, ३८, collection.

समुद्र-समुद्र, ६१, sea.

समुद्रविजय-समुद्रविजय १७०, name of a person.

समुत्पज्ज-सम् + उद् + पज् (धातु) १०, to be produced, to occur (Past tense:—समुत्पज्जित्वा.)

समुल्लालिय-समुल्लालित, ६१, quick in movements.

समुल्लवग-समुल्लवक, १११, talking

समूसिय-स मु च्छि त्, ७९, high

समोसद्ध-स म व सृ त्, ७९, arrived

समोसरिअ-समवसृत, ११, arrived.

सम्ब-साम्ब, १७९, name of a person.

सम्मत्त-स म्म कस्स, १२, right faith.

सयणिज्ज-शयनीय, २९, bed.

सयधणू-शतधनुष्, १६४, name of बलदेव's son; name of the twelfth chapter of बृहद्देशा.

सयं-स्वयम्, ३६, personally, in person.

सरणायअ-शरणायत्, ५७, one who seeks protection.

सरय-शर (क) १५, arrow-point, churning handle.

सरय-शरद्, १७८, autumn.

सरिसवय-सर्षप or सदृशवयस्, ११, mustard seed, person of the same age.

सरीर-शरीर, १२, body.

सवण-श्रवण, २८, hearing, listening.

सवह-कपथ, ३२, swearing

सर्वतीकरण--समन्तात्करण, २९, spreading around.

सर्वेक--सर्व+अङ्, १६, all body, whole body.

सर्वद्वसिद्ध--सर्वार्थसिद्ध, १८८, name of a celestial palace.

सर्वत्र--सर्वत्र, ७७, everywhere.

सर्वोत्पत्ति--सर्वोत्पत्ति, १६६, of all seasons.

सस्त्रिय--सस्त्रिय, २५, fine, beautiful.

सहस्र--सहस्र, ९, thousand

सहस्रार--सहस्रार, ७७, name of the eighth heaven.

सहोदर--सहोदर, ४०, brothers from the same mother; born of the same womb.

संकल्प--संकल्प, २२, thought

संख्यम--संख्यमा, ९४, one who blows the conch.

संखित--संखित, ३, concentrated, contracted.

संगद्य--सांगतिक, ९७, acquainted,

संगहणी--संगहणी, १९०, a work of that name giving lists of persons, contents etc.

संग्राम--संग्राम, ९, battle.

संग्रामे--संग्राम्य (धातु), १५, to fight a battle.

संगोवे--सम्+गोपाय (धातु) ३२, to tend, to take care of.

संघ-संघ, १६६, crowd, band.

संघादय--संघात (क), ११३, group, band.

संचाप-सम्+चाप (शक्धात्वर्थे) ३०, to be able.

संचिद्ध--सम्+स्था (धातु), २४, to remain, to stand.

संजम--संजम, २, self-restraint, vow.

संज्ञाण--संज्ञाण, ३, figure, form of body.

संदिभ--संदिभ, ३, formed, developed.

संधार--संधार, १८४, mat.

संधिवाल--संधिपाल, ३८, guard on the frontier.

संधुक्के--सम्+धुक् (धातु) ९५, to enkindle.

संनाहे--सम्+नाह्य (धातु), ५५, to prepare.

संनिचिष्ण--संनिचिष्ण, १६६, crowded with.

संनिघडिय--संनिघडित, १६, fallen

संनिवाद्य--सांनिपातिक, ११९, due to वात, पित्त and कफ,

- the three humours of the body
संनिवेश--सं नि वे श, १२७, village.
संपफलालग--संप्रक्षालक, १४, one who washes his body.
संपत्त--संप्राप्त, ३, attained.
संपत्ति--संपत्ति, २५; fulfilment.
संपरिवुड--संपरिवृत, २, surrounded by.
संपलगा--सम्+प्र+लग्, ६१, attacked.
संपुण्ण--संपूर्ण, २९, fulfilled.
संवेद्--सम्+प्र+ईद् (धातु), १९, to consider, to decide.
संभन्त--संभ्रान्त, २३, uneasy, confounded.
संभूयग--संभूत (क), १११, born.
संभोग--संभोग, १९, enjoyment.
संमज्जग--सं म ज्ज क, १४, bathed.
संमज्जण--संमार्जन, १५, cleansing.
संमाणिय--संमानित, २९, respected.
संमुर्द्धिय--संमुर्द्धित, १२१, attached
संलेहण--संलेखन, ७२, fast-
 ing.
संवच्छर--संवत्सर, १२९, a year.
संवट्ट--संवर्त, ६१, time of the final destruction of the world.
संवडु--सम्+वृष् (धातु), ३१, to grow.
संवडे--सम्+वर्धस् (धातु), ३२, to nurse.
संसक्त--संसक्त, १२५, associated with.
संसिय--संश्रित, resorting to.
साइम--स्वादिम, १४, savoury.
सागर--सागर, ७२, a period of time consisting of ten कोडाकोडि of पत्त्योपम.
सागरोवम--सागरोपम (दशकोटा-कोटिपत्त्योपमः काल), १८, a huge period of time, consisting of ten कोडाकोडि of पत्त्योपम.
साह--शानद् (धातु), ३०, to eject, to throw (Inf. (सगडित्तए).
साद्धण शातन, ३०, dropping.
साम--सामन्, २०, peace, negotiation for peace.
सामण्ण--आमण्य, ७२, the state of an ascetic.

सामन्त-सामन्त, ३, neighbourhood.

सामाज्य-सामाजिक, ७१, name of the आचाराङ्गसूत्र of the Jain Canon.

सामाण्य-सामानिक, ७९, resident of the same place.

सामी स्वामिन्, २३, lord, master.

सामुदाण्या-सामुदायिकी १७३, common to all people public.

सारक्ष-सस्+रक्ष (भातु), ३२, to protect.

सारस सारस, १६६, a kind of aquatic bird.

सावर्धी-आवर्ति, ८१, name of a city

साविय-शापित, ३२, cursed.

सासन-शासन, ६१ order, command

सासोसास-वास+उद्वास, ८५, inhaling and exhaling

साहदु-सहृन्, (Absolute of सम्+हृ), ५०, having contracted.

साहस्री-साहली, ७१, thousand.

साहे-साधय् (भातु), ९५, to prepare.

सिक्खावय-शिक्षापद, १०३, items of Jain faith to be learnt and practised.

सिद्ध-सिध्, (भातु), ६४, to attain emancipation.

सिद्धन्त-सिद्धार्थ, १७९, a clan of Jain monks.

सिम्भय-हेम्भिक, ११९, due to श्लेष्मन्, cough.

सिरसावन्त-शिरस्+आवृत्त, २३, taken to the forehead, placed on the forehead.

सिरि-श्री, ३७, fortune; —१४८, name of a goddess; name of the first chapter of पुष्कचूलिया; name of the throne of goddess सिरि.

सिला-शिला, १, stone.

सिलापट्ट-शिलापट्टक, १, a slab of stone.

सिव-शिव, २९, propitious; —७८, name of a person, name of the eighth chapter of पुष्किया; —९८, name of a person mentioned in भगवती, ११. ९.

सिहर-शिसर, १६६, peak.

सिंघाडक-शृङ्गाडक, ४०, a square.

- सिंघाण-सिंघाण, ११२, Venus; name of the third chapter of पुष्पिका.
- सीभर-शीकर, ४०, spray
- सीया-शिबिका, ११८, palanquin.
- सीस-शीर्ष, ४०, head.
- सीसिणी-शिषिणी (शिष्या), ११९, a female disciple.
- सीह-सिंह, २१, a lion.
- सीहनाय-सिंहनाय, ६१, lion's roar.
- सीहासन-सिंहासन, २५, throne.
- सु-श्रु (धातु), १६, to hear (Absolutive सोष्).
- सुह-शुवि, १५, pure,
- सुडमाल-सुकुमार, ११०, delicate, fair.
- सुकण्ड-सुकण्ड, ५, name of सेणिय's son by his wife सुकण्डा.
- सुकाल-सुकाल, ६, name of सेणिय's son by his wife सुकाली.
- सुक्क-शुष्क, २२, withered (on account of the loss of blood).
- सुक्क-शुल्क, १२९, bride's money.
- सुक्क-शुक्र, ७८, the planet Venus; name of the third chapter of पुष्पिका.
- सुगन्धगन्धिया-सुगन्धगन्धिती, १२१, scented with perfumes.
- सुप्त-सुप्त, १३०, asleep.
- सुहंसण-सुदर्शन, १५०, name of a house-holder.
- सुपट्ट-सुप्रतिष्ठ, ८८, name of a house-holder.
- सुपरिनिष्ठिभ-सुपरिनिष्ठित, ९०, well versed.
- सुपव्यस्य-सुप्रव्रजित, १०४, good asceticism.
- सुयीभच्छ-सुयीभरत्, ११०, very disgusting.
- सुभ-शुभ, ४६, comfortable.
- सुभइ-सुभद्र, ६८, name of the son of सुभद्रा, wife of कण्ड; name of the fourth chapter of कण्ववहिसिया.
- सुभद्रा-सुभद्रा, ११०, name of the wife of मद्र.
- सुमिण-स्वप्न, २१, dream.
- सुमिणपाठक-स्वप्नपाठक, २१, a person who studies the chapter or book on dreams (स्वप्नाध्याय),
- सुरप्पिय-सुरप्पिय, १६६.

name of a यक्ष.
सुरभि-सुरभि, १३१, fragrant.
सुरा-सुरा, २२, spirituous drink.
सुरादेवी-सुरादेवी, १४८, name of a goddess, name of the eighth chapter of पुष्कचूलिया.
सुरिन्द-सुरेन्द्र, ७९, lord of gods.
सुरुष-सुरुष, ८, beautiful, good-looking.
सुलित-सुलित, १३०, well-besmeared
सुथ्यया-सुथ्या, ११२, name of a group of Jain nuns.
सुसंपरिहित-सुसंपरिहित, १२९, well-covered.
सुस्सन्-सुध्व, (धातु), १२, to wait upon
सुहम्म-सुधर्मन्, २, name of the fifth गणधर of महावीर.
सुहम्मा-सुधर्मा, ७९, name of an assembly hall.
सृणा-सृणा (वधस्थान) २८, slaughter-house.
सूर-सूर्य, ३४, the sun;— ७८, name of the second chapter of पुष्किया.
सूरियाभ-सूर्याभ, ७९, name of a god mentioned in

रायपसेणियसुत्त.
सूस्तर-सुस्तर, ७९, of charming sound.
सेजा-शय्या, १५, bedding
सेट्टी-श्रोष्ठेन्, ८३, a merchant.
सेणकण्ह-सेनकण्ण, ६, name of सेणिय's son by his wife सेणकण्हा.
सेणिय-धे णि क, ८, name of a king, father of कूणिय.
सेय-धेत, १७५, white.
सेयणर्थ-सेचनक, ४०, name of an elephant.
सेय-धेयत्, ४४, good, better.
सेवाल-शैवाल, ९४, moss.
सेस-शेष, ७९, rest, remaining.
सोथ-शोक, १६, grief.
सोणिय-शोणित, ३३, blood.
सोण्डा-शुण्डा, ४०, trunk of the elephant.
सोम-सोम, ९५, the moon.
सोम-सोम्य, १६६, pleasant.
सोमा-सोमा, १२८, name of a lady
सोमाल-सुकुमार, ८, delicate, fair.

सोमिल-सोमिल, १०, name of a person.	हलडले-? (धातु), १२१, to rock.
सोय-शुन् (धातु), ३८, to bewail.	हव्य-क्षिप्रम्? इहैव? १५, straight, quickly.
सोलस-षोडशन्, ८२, sixteen.	हस-हस (धातु), १३०, to smile.
सोल्ल द्रव्य, २२, (flesh) baked on an iron pike.	हंस-हंस, १६६, swan.
सोहम्म-सौधर्म, ७२, name of the first heaven of Jains.	हार-हार, ४०, necklace.
सोहम्मसि-सौधर्मेश, १८८, lord of सौधर्म heaven.	हियय-हृदय, १४, heart.
	हिरि-ही, ३७, modesty.
	हिरि-ही, १४८, name of a goddess, name of the second chapter of पुष्प-बुलिया.
हण-हन् (धातु), १३०, to strike.	हीले-हेलम् (धातु), १२३, to despise.
हस्थ-हस्त, ३७, hand.	हुण-हु (धातु), १५, to sacrifice.
हत्थितावस-हस्तितावस, ९४, a class of ascetics who kill an elephant and live on its flesh.	हुम्यउद्ध-? ९८, (कुण्डिकाधमः एककयण्डलुधारी इति टीकायाम्) a class of ascetics.
हव-हव (धातु), १३०, to ease oneself.	हु-भू, १, to be (Past. होता).
हम्म-हन्धातोः कर्मणि, १३०, to be struck.	हुय-हुत, १३, sacrificed.
हय-हत, १५, killed;— १३१ unfortunate.	हेमन्त-हेमन्त, १७८, season of winter.
हय-हय, ६१, horse.	हेमाभ-हेमाभ, १८, name of of a hell.
हरियग-हरित (क), ९३, green colour	होत्तिय-होत्रिक, १४, the offerer of होत्र sacrifice.
हरिस-हर्ष, ३६, joy.	

NOTES

NOTES.

[*N. B.*—The notes supplement the Glossary. The references are to Paragraphs.]

The कविय is a sub-title of निरदावली or more accurately of the first वग or section of the present text. It is so named because it forms the कव, basis or starting point in a series of texts. For explanation of the title निरदावली, see Introduction.

1. तेणं कालेण तेणं सनरणं, at that time, at that epoch; These phrases are often abbreviated as एणं कालेण followed by figure 2. See for example Para 75. रि०, for full passage see Appendix I. वण्णवो, a typical description. Such descriptions are given in full in one or two places only in the Jain Canon. The reference to such typical descriptions will be found in Appendix I.

2. अज्जसुहम्मं, the noble सुधर्मन्, the fifth वण्णवर of महावीर महावीर's preachings were handed down to posterity by this pupil of the master. This सुधर्मन् had another pupil, जम्बू by name, who always asks सुधर्मन् as to contents of महावीर's preachings. अहा केसी- The description of सुधर्मन् is the same as that of केशिकुमार in the रायवनेणिय, the second उपाङ्ग of the Jain Canon. उग्गहं ओसिण्हित्ता, having taken a residence. परिसा निग्गया, etc. When holy persons visit a place,

the pious people in crowds go to see them. They preach a discourse on some religious topic to these people, who, after listening, return home. The phrases *वसिष्ठा निगम्या* and the two following refer to this practice mentioned in Jain canonical literature.

3. *ममवदं* (ममंटाणवदित्वा), one whose *संज्ञा* : e. figure or body, was symmetrical (*सम*) and well built *चरुसं* or round. *संज्ञावदित्वा* *उत्तरेसं*, the pupil of *अजितकुमार* is here said to have acquired a concentrated strong, fiery force as a reward of his penance. This force is said to be capable of burning to ashes objects situated at a long distance (*दूरम्*), though it is compressed (*संक्षिप्त*) in his physical body. *रंजिता, रंजिता* is a taint. The Jains hold that a man's acts leave on him some impressions, these impressions are lasting. As a result of these impressions, the man's soul is tainted with several colours, six in number, from black to white, black being considered as bad and white the best. The *रंजिता*, thus, can be regarded as a psychic force represented by the colour which is the effect of one's acts. *अथ यमवदे*, with a curiosity or desire to know *उपपन्नानां*, the plural denotes the group of the last five *उपाङ्ग*s.

6. *कान्ते मुक्ताले* etc. are the names of the different *अवसथानां* or lessons or chapters of *निरयावली*; they are so called because these *अवसथानां* narrate the stories of *कान्त*, *मुक्ताल* etc., the step-brothers of *कुण्डल*.

8. *हेमिवस्म रत्नो पुंसे जेहणाए देवीए अत्तए* etc. King *सेणद* had several wives of whom *जेहणा* is styled as *देवी*, the chief queen, and others as *मह्या* or *महारी*, wives. The *अजितकुमार*, in chapter 7, mentions thirteen, and

para 6 above and 67 below suggest ten more. कृण्व is known in Buddhist literature as अज तश्व

9. अत्रया कथारि, once. The occasion is fully stated in the text below गरुडवृक्ष, Loc. sing, is a formation of the army in the shape of an eagle. अक्षरसमेण स्रष्टव्यं कृण्व and ten other princes combined against चंदक, and thus each one of these princes commanded one-eleventh of the combined army.

10. कुटुम्बत्रयार्थं जगदमार्गं, queen कार्त्तिकी was anxious about her son काल and thus could not sleep. She was, thus, keeping awake on account of family affairs, here the fate of her son. म मयं किं अहस्य? May I hope that he will win? व. से यं कुमरे अहं जगदमार्गं पालिष्या, The grammatically correct sentence would be कालं यं कुमरि, but the sentence was begun with Nom. which later on required the Acc.; a good case of anacoluthon. आश्रयमश्रु, depressed at heart

11. श्रुत्वा अत्र नृणां, to learn plenty of things. नृणां is Sk. नृणां The Prakrit languages ordinarily have no Dative forms, but rarely, and particularly in Amg. forms like नृणां, अत्र, नृणां, नृणां, etc. are found. Commentators sometime render them as नृणां, which is wrong. The figure 2, simple or followed by च (e.g. 2 च) coming after a finite verb, represent, in the Jain canon the Abslutive form of the previous verb. Thus after मयं is equal to सयं, after सयं, equal to सयं, and so on. श्रुत्वा, spoke, said, the form of the Past tense from वृ, Sk. वृ to speak. उच्यते च वाच्यं. The servants were ordered to keep a carriage ready and to inform काली that they executed that order

12. अपमहत्वाभरणैर्लम्बितमरीरा, adorning her body with few but precious ornaments. महत्तरण, कञ्चुकीन् etc. छत्तादि etc. when कली went to the holy place, she saw the divine and superhuman halo of light around the figure of महावीर, stopped her carriage at a distance, and on foot approached the master. ठिया चेक, standing, without attempting to take a seat.

13. समणोवासय दा... आराहय भवइ The passage in original is a typical passage describing the acceptance of Jain faith by men or women. In the case of men the phrase would be समणोवासय. विहरमाणे आणाय आराहय भवइ, while in the case of women it would be समणो-वासिया .. विहरमाणे आणाय आराहिदा भवइ. The meaning would be: he or she became the lay disciple of महावीर, and living in that faith, obeyed the master's instructions.

15. हवमहिय etc.; prince दारु had all his eminent warriors killed, routed (महिय मधिन) and destroyed; all the flags, banners and emblems of the army were fallen. निरालोकाओ दिवाओ करमाण, making all the quarters निरालोय, destitute of light, by the dust raised by the army. आगुरहे. मिलिमिसेमाणे, quickly irritated, quickly reddened, burning with anger. There is another variant for आगुरह, viz., आगुरह. The Sk. equivalent as given by commentators is आगुरह, आगुरह or आगुरह, and is explained sometimes as कोपतिक्षयप्रदर्शनार्थं. दारु. मिलिमिसेमाण, breathing heavily with anger, burning with anger; it is pres. p. from मिलिमिसे, a देही root. बरसाह ठाण, the place of बिड़िह, an arrow. The variant बरसाहठाण is equivalent to इन्वासस्थानं, a place on the इन्वास, bow.

16. परसुनिवत्ता धिय चम्पकलया, Like a young चम्पक plant, lopped off by an axe. उट्ठाद्य उट्ठे is explained by चन्द्रसुरि as उत्थानमुत्था अर्था वर्तनं, तथा उत्तिष्ठति, i. e., he stands by rising from his seat. Phrases of this type are peruliar to all Prakrit literatures.

18. अउरधीय पङ्कषभाय पुढवाय, this is the fourth नरकभूमि, i.e. region of hell, while हेमाश seems to be a portion of the same. दसभागरोवमठिरणसु नेरइयसु, amidst those creatures of hell who are destined to live there for ten सागरोपमम्.

20. जहा नितां.—This चित्त or चित्र was a relative of king पद्मास. This king once sent him on a mission to भावस्ति, where he met a monk केशिकुमार, the pupil of पार्श्व, and was converted to Jainism by him.

21. Queen चेहणा saw a lion in a dream which indicated that she would get a son. The story of the dream of चेहणा is similar to the same of मन्मथी, the queen of बल and is given in full in Appendix II. तंसि तरिमथंसि बासवरंसि, in a house of such description.

22. The longings of queen चेहणा were strange in that she wanted to eat the flesh of her husband, and as they could not be explained to anybody, remained unfulfilled with the result that she became depressed at heart. तंसि दोहकंसि अविणिज्जमाणामि, when that longing remained unfulfilled. ओमन्थियनयनवयण, कमला, the queen whose lotus-like eyes and face were अवमथित, withered.

23. न दाणामो, we do not know.

24. प्रमदं न आह, . चेचिदुह This phrase is often repeated in canonical literature to express inability to disclose any opinion or view and to show disinclination to talk freely any matter; sometimes this very expression means silent consent.

25. तदा जतिहामि etc. I shall so exert myself, I shall so manage as your longings will be fulfilled. चम्पुहि, the word means agreeable, courteous words. The word may have its origin either in चम्पु, fine, charming or in चम्पु, or a confusion of both. उत्पत्तिमाय etc. These are the four types of intellect, by birth, by training and discipline, by practice and by maturity or experience.

26. इमं च यं, it so happened elsewhere; अ-तमम, going to the end, fulfilment, complete execution.

28. कर्त्तुं for कर्त्तु in the vocative. The trick of मन्मथकुमार was to show to चेल्या that the king's flesh was served to her, even though in reality it was ordinary flesh of a goat or some such animal. The prince asked his servant to get from a butcher's shop fresh flesh, blood and bladder

29. अय्यकपिचं is the reading supported by चन्द्र-चरि and the right one. The prince took the flesh and blood and bladder into his possession, approached king सेनिय and asked him to lie down on his back. Then he spread over the king's belly the flesh. He also arranged that queen चेल्या should see what followed. Seeing that चेल्या is observing the

operation on the king's belly, he feigned to make the operation, cut the flesh into small pieces, put them on a plate. The king showed that he fainted for a while, but that he became all right a few moments later. Then the prince presented the flesh to वैष्ण who had her longings thus fulfilled.

30. त सेव लङ्ग etc. Queen वैष्ण thought that the child in the womb must be very wicked as it produced a desire in her to devour the flesh of its father; that the child did not deserve to see the light of the day; and hence she tried to secure abortion by some medicaments. She failed to achieve the object. आदे means यदा, when. अदृक्कृद्दृक्, unhappy (अदृक्), miserable (व्यसृक्) and distressed (दुःखदृक्); the commentary on उवाचगदसाधो explains the expression as follows:-आतस्य ध्यात(विश्वरय यो इदृहो दुःखगः दुर्निशेधो बल- पारतन्त्र्यं तदार्तः, अथवा आर्तेन दुःखात्तः, आतदुःखार्तः, तथा यदीन विषयपारतन्त्र्येण कृतः इतिगतः यदार्तः ततः कर्मधारयः.

31. Queen वैष्ण feared, on account of the strange longings that she had during her pregnancy that the child, when it grows, would ruin the whole family. So she wanted to abandon the child at one end. उद्धर्तव्य is the reading adopted here against the two others noted. The word may be traced to Sk. उद्धृ with the affix वृ; it is thus just likely that there may be a double क in the body of the word. But the presence of two उ does not justify any Sanskrit origin for the word. Compare उद्धर्ता in Marathi. दासदेवी, a slave-girl. उज्जोदिया, brightened, illumined. The grove was brightened by the lustre of the child.

32. उवाचमवहसादिषं, cursed with the various abuses or curses. It appears that king मेनिव took a long time to get confession from मेहुना that she left the child on the dunghill.

33. अगद्वृषिषा कुक्षद्विच्छेदनं दूषिषा, the tip of the finger of the child was wounded by the sharp edge of the cock's feather which made the wound septic. दूषं च सोणितं च अभिनिस्सारेण, need to discharge puss and blood. आरसिष, crying

34. There are several rites connected with the birth of a son; (1) on the first day they have a rite called शिवरात्रि, a birthday feast. (2) On the third day they have चन्द्रसूर्यदक्षिण, showing the sun and the moon to the baby. (3) On the sixth day they have अक्षरिषा, keeping a vigil. (4) On the completion of ten days, i. e., on the eleventh day they have अक्षराक्षयकरण, purification. (5) On the twelfth day, they have नामधेयकरण, giving the name to the baby. Here the boy is named कृणिव, because his finger was contracted as the result of the wound caused by the cock's feather. अहं मरुतं refers to the story of मेहुना mentioned in the first book of महाभारतकहानी. The story of मेहुना refers to his growth education, youth, his stay in big palaces, and allowance to him by his father. अष्टौ दाने, the gifts made to कृणिव contained eight articles of every possible thing. The list of this दान can be learnt from Appendix II.

35. सेनिवस्त रजो बाधायनं, on account of the obstruction from सेनिव, Sk. मेनिव. निवन्धनं करोता, by tying him into fetters, i. e., putting him into prison. अन्तराणि etc., कृणिव was waiting for an opportunity to imprison the king; as he did not get any, he want-

ed to consult his step-brothers. When they agreed on condition that each one should get an equal share of the kingdom, कृण्विच achieved his object and got himself crowned.

36. चेतनाय देवीय दादवन्द्य, to salute the feet of queen चेतना. दम् is explained by commentators as क्षिप्रम्. The etymology of the word is doubtful. As regards meaning we find it sometimes used for 'immediately, quickly,' and sometimes 'at that very place' (दक्षिण). In the present passage, it would seem 'immediately,' as कृण्विच seems to be foolish enough to call upon his mother immediately after the imprisonment of his father. क्षिप्रवदमाणि वाच्य, कृण्विच saw that queen चेतना did not receive him well, she told him that she could not take any delight in the coronation of her son कृण्विच, in as much as कृण्विच imprisoned his father and her husband. गुरुजन्य, your revered father (गुरु + जनक). अत्यन्तदेहाणुरागच्छ, filled with deep affection and love. दादवकाये न क्षम्यो मय सन्निधौ राधा etc., कृण्विच explains to his mother why he imprisoned his father. He said, king सेंगिच wanted to kill him, to imprison him or at least banish him. चेतना, however, assures her son that his fears were groundless and narrates to him how सेंगिच saved कृण्विच's life.

37. कृण्विच now shows repentance and proceeds to release king सेंगिच from the prison. He took an axe with him to cut off the (wooden) fetters of his father, but सेंगिच feared that कृण्विच might have still more wicked motive at heart. सेंगिच कुमारिच, by some ignominious way of killing (कु + मार, i.e., कुलिप्तो मारण-प्रकारः). ताम्रहृत् is a kind of deadly poison which brings about instantaneous death.

38. मममूलगतं, due to me; in Sanskrit the form would be मन्मूलगतं. ईसरसहचरः, संधिवाकसन्धिः, in the company of ईसर संधिवाक, all of whom are feudatories, officers, chieftains etc. The figure 3 after रोदमाणे, stands for three words रोदमाणे कन्दमाणे and दिल्बमाणे King कृण्वि left the town of राजगृह which was the scene of the terrible death of his father and went for change to the town of चम्पा. समग्रमत्तोबागणं, valuables, pots and articles of furniture. विश्वभोगसमिहसमबाणः, in possession of all (lit: collection, समिह) objects of enjoyment in plenty.

40. सेणिवर्णं राजा ज्ञानन्ददाय देव, king सेणिव gave to his son देव, the younger brother of कृण्वि, two gifts during his life-time. They were a precious necklace called अष्टादशबन्ध which was so named because it had curves at eighteen points and an excellent type of elephant called सेयण, because it was always in rut. देव enjoyed life much better than कृण्वि with these gifts in the town of चम्पा which invoked jealousy in the heart of कृण्वि's wife. स एव यं देवस्य कुलं ते राजसिद्धिः. स पञ्चमवमाणे, नो कृण्वि राजा. It is only the prince देव who enjoys the advantages or fruit of royalty and not कृण्वि, though he may style himself to be king.

41. इति जाय, made a demand for the necklace.

42. राजस्य अर्धं वल्लव, if you give me half share of your kingdom. कृण्वि wanted to get the necklace and the elephant from देव because he thought they were his father's property, but according to ancient practice the gift by the father to a son during his lifetime does not become a common property and as such is indivisible.

43. अस्मिन्निदिकाये, desirous of snatching away. देव fearing that कृण्वि would not allow him to enjoy

his father's gifts, took shelter of his maternal grand father, चेटक, the king of वेसाही.

44. मम असंविदिषे, without my knowledge. कृण्वि probably thought that he, as elder brother, was the guardian of वेहह, and so he should not have gone to चेटक without his permission. इमं दूतं पेशित्वा, to send a messenger (to negotiate) for the necklace. Note that पेशित्वा has got two objects.

45. सहेम माणियम्भं, the passage is to be repeated as in the previous paragraph. उह वेम नं etc. चङ्ग argues with कृण्वि that he and वेहह were both सेणिव's sons by चङ्गण and hence the demand for half the kingdom by वेहह was justifiable.

47. जाणि काणि रयणाणि समुपजन्ति etc. कृण्वि's argument is that all highly precious things could not be claimed as personal property by any body, but must belong to the kingdom. राजकुलपरंपरागतं ठिहयं, the convention (ठिहय, स्थितिका) current in the royal families.

50. पावशीवं अकमाहि, cross or throw away the foot stool by your left foot. कुन्तारगेण लेहं पणावेहि, offer the letter on the edge of spear. तिथलियं भित्तिं निहाले साहदु, having contracted (lit-collected) on the forehead three folds of the eyebrow

52. गवहारेण निष्कुवावेह, drives away by a side door.

53. सेयं खलु अहं वेहगत्तं रथो जत्तं सिण्हित्वा, it is right that we should take to fighting against king चेटक. जत्ता is the right reading in the text which is supported by चन्द्रवर्णि. जत्ता means यात्रा, marching against enemy.

54. कृण्वि asks his step-brothers to come prepared for the battle.

55. आगमसेव हात्परयणं, a precious elephant fit for coronation or bath. कृण्वि took a ceremonial bath before he started on the campaign.

26 दृग्गो मेकायन्ति, the plural मेकायन्ति is unjustifiable, but is due to the influence of काकायर्हि पदारेकः proceeded, marched. This form comes from प्र+पारम् to decide.

57. चरक consults his allies who are nine महर्षिः and nine निष्ठादिः of the काशी and कोसल countries.

58. आभिसम्भूतः, महा कृण्वि. The full passage would run as in para 55.

61. रणभूमिं जयन्ति, fight on the battle field (to win victory). भङ्गतिर्पहि is a difficult word of uncertain meaning. The com. explains it as वस्तुपाक्षिप्तः—The कवच, shield, requires some straps of leather to fasten them to the hand, hence it appears that the commentator's explanation may be the right one. समुहाल्लिखति वायति, W reads वायति which is wrong. वाया means left hand in which the bow is held. It is this hand that moves to and fro (समुहाल्लिखति). छिन्नस्तरेण is a misprint; read छिन्नस्तूरेण. छिन्नस्तूर is a trumpet with a sharp and penetrating sound. उद्धिदुसीहनायबोलकल-कलारेण, with a din and cry and high-pitched roar of a lion. समुद्रदम्भं विव करमाण, making (the atmosphere) full of the roaring of the ocean. निवगमामीतासुपाणुरत्ता, obeying the commands of their respective captains. नचन्तकव्यवारमीयं terrific on account of the assemblage (वार, group) of dancing trunks of human bodies.

64. जहा ददपदजो, The story of ददपदज will be found in जगद्वती, xv, and in रावपसेणिय (in Paras 89-41 of my edition of पदसिंहानन्द).

67. मायाभी मरिस नामाभी, mothers have their names similar to those of their sons.

70. महावर and महवर referring to the same person are promiscuously used in Mes.

72. अस्मजगणिषा, keeping awake for meditation. The rest of the para records some of the words of a typical passage describing the ways of a Jain monk. Thus सामादयमादयाई एकारस अङ्गाइ requires the verb अहिअइ. The next clause, similarly, requires सामणपवियाणं, वाउगाइ, the third जणसणाए ठहर and so on. The full passage will be found in the नापाअम्भकहाभी, pp. 73-75 of the Agamodaya Samiu edition.

77. दोणं प etc. gives the number of सागरोपमा during which several sons of काळ etc. will stay in these heavens. उक्तासाह, i.e. maximum period of stay in the heaven which according to जारविचार, 86, is 83 सागरा सुदुनरदवाण डिउ उक्तासा सागराणि तेत्तसि)

79. दिउलेण ओदिणा आओदमाणे, grasping or visualizing (the whole जम्बूद्वीप) by his अवधिहान. The अवधिहान is the third knowledge in Jain philosophy. By this creatures get knowledge of objects within certain limits. इति मे, The story of वृत्तिमान will be found in the first half of the रावपसेणिवसुत. The points here referred to are his visit to महावीर, how he proceeded and with what preparation, retinue, and the exhibition of dance.

80. पुच्छा here refers to the question of गोपन to महावीर, given in Appendix I. कडागरसाका means a hall in a mansion house. Just as the light of the lamp penetrates every corner of the hall, so the divine prowess penetrates the body.

81. आनन्द is an उपासक mentioned in the उपासग-दसाओ.

83. कसिओ सेट्टी is mentioned in भगवती, xviii, as a merchant residing in हास्तिनापुर and getting ordination at the hand of मुनिमुवत गङ्गदत्त is another उपासक mentioned in भगवती xvi, residing in हास्तिनापुर.

84. विराहियमाभण्णे, one who violates the rules of conduct prescribed for monks. The fruit of माभण्ण is the attainment of emancipation, but violation in part of the rules of माभण्ण does not secure this object; at the same time partial observance secures for the monk a place in heaven as in the present case. देवसयागज्जति देवदूमस्तरेण, on the divine bed and clad in divine garment. This refers to the way of the birth of gods.

85. वज्जति is fullness of faculties, such as good power of digestion. आहारवज्जति, and so forth. अरुमादिय, over and above.

91. सण्डिक्खविदुगो—मोक्षिक in approaching पार्श्व did not take any of his pupils and hence he was called सण्डिक्खविदुग, the word विदुग probably corresponding to विधेय, attendant boy or pupil. जत्ता ते भन्ते, how do you do? जवणिज्जं च ते? are you going on well? These questions addressed to a तीर्थंकर reveal insolence on the part of an ordinary man. Similarly asking the ascetics their class in terms of सरिसवव, मास and कुल्लव, as if these ascetics are like grains of corn, does not indicate modesty on the part of सोमि. The following explanation from चन्द्रसूरि's commentary is interesting :—

‘जत्ता ते भन्ते । जवणिज्जं च ते ।’ इति प्रश्नः, तथा ‘सरिसववमासा कुल्लवमा एगे’ भोजणं ‘एगे भवं दुवे भवं’ इति च । एतेषां च यात्रा-

विपदानामागमिकगम्भीरार्थत्वेन भगवति तदर्थपरिज्ञानमसंभावयताऽपञ्चा-
जनार्थं प्रश्नः कृत इति । 'सरिसवय' इति एकत्र सहस्रवयसः अन्यत्र सर्वपाः
सिद्धार्यकाः । 'म.स' इति एकत्र माघो दशार्थगुञ्जामानः सुवर्णादिविषय
अन्यत्र माघो धान्यविशेष उच्यते इति सूत्रे इत्यः । 'कुलत्वा' इति
एकत्र कुले तिष्ठन्ति इति कुलत्वाः, अन्यत्र कुलरथा धान्यविशेषः । सरि-
सवयादिपदप्रश्नश्च च्छलग्रहणेनोपहासार्थं कृतः इति । 'एगे भवं' इति
एको भवान् इत्येकत्वाभ्युपगमे आत्मनः कृते भगवता धोत्रादिविशानाना-
मवयवानां चात्मनोऽनेकता उपलब्ध्या एकत्वं दूययिष्यामीति बुद्ध्या पर्यनु-
योगो द्विजेन कृतः । यावच्छब्दात् 'दुवे भवं' इति गृह्यते । द्वौ भवान् इति
च द्वित्वाभ्युपगमेऽहमेकत्वविशिष्टस्यार्थस्य द्वित्वविरोधेन द्वित्वं दूययिष्या-
मीति बुद्ध्या पर्यनुयोगो विहितः । अत्र भगवान् स्यादादपक्षे निखिल-
शेषयोग्यरातिक्रान्तमवलम्ब्योत्तरमदायि-एकोऽप्यहं, कथं ? द्रव्यार्थतया
जीवद्रव्यस्यैकत्वान् न तु प्रदेशार्थतया, प्रदेशार्थतया ह्यनेकत्वान्, ममेत्यवा-
दीनामेकत्वोपलम्भो न बाधकः, ज्ञानदर्शनार्थतया कदाचित् द्वित्वमपि न
विद्वद्वदित्यत उक्तं दावप्यहं, किं चैकस्यापि स्वभावाभेदेनानेकभावं इत्य-
ते, तथाहि-एको हि देववत्तादिपुरुष एकदैव तत्तदपेक्षया पितृत्वपुत्रत्वभा-
तृष्यस्वभानुलत्वभागिनेयत्वादीननेकान् स्वभावान् लभते । 'तदा अक्खए
अक्खए निवे अवाट्टिए आय' इति यथा जीवद्रव्यस्यैकत्वादेकस्तथा प्रदेशा-
र्थतयाऽसङ्ख्येयप्रदेशातामाभित्याक्षयः, सर्वथा प्रदेशानां क्षयाभावात्,
तथाऽप्ययं कियतामपि न्ययत्वाभावात्, असङ्ख्येयप्रदेशता हि न
कदाचनान्त्यपैति, अतो न्ययस्थितत्वाभित्यताऽभ्युपगमेऽपि न कश्चिदोषः,
इत्येवं भगवताऽभिहिते तेनापृष्टेऽप्यात्मस्वरूपे तद्विधौ, न्ययच्छिन्ना-
संशयः संजातसम्यक्त्वः ।

सावगवस्मै वर्णद्वयिज्ञा, the duties of a monk in Jainism
are twelve in number, they consist of five Anu-
vratas or lesser vows and seven Sukahāspadas or
disciplinary vows. The vows observed by monks
are called mahāvratas and in contrast those obser-
ved by an upāsaka are said to be anu or lesser.

Both the *śauvratas* and the *mahāvratas* are described in full in the first appendix on page 127 and 128 of the *śāstragatānām*. In the case of the monk the formula of the *vrata* is *śauvratō puṇarvratō* etc., while in the case of an *upāsaka* it is *sthūlō pūnāvratō*, etc., with reference to the first three terms. The fourth vow of the monk is *śauvratō mehanāo*, i. e., absolute continence, while the same for an *upāsaka* is *sadārasamto*, limitation of sexual pleasure to one's wife or wives. The fifth vow of the monk is *śauvratō pariggahāo*, abandonment of *all* possession, but the same for an *upāsaka* is *icchāvihāparimāna*, limitation of one's desires and ambitions, a detailed description of which is given in the *śāstragatānām* in sections 17-42. With reference to the seven disciplinary vows we should note that they are divided into two classes again, three *guṇavratas* and four *tīkṣhāpadas*. The *guṇavratas* are: 1, *anattādadāna*, unprofitable employment or indulgence in unprofitable occupation, (2) *disāvaya*, limitation with reference to his movements in a particular quarter, and (3) *uvābhoga-paribhogapamāna*, limitation as to articles of use, such as food, drink, clothing etc. The commentator on *Dharmabindu* explains *disāvaya* as दशसु विंशति दिग्दिग्गमनपरिमाणकपरवत् इति, while the same author explains *desāvagāsiya* as देशं समागच्छन्मार्गं पश्यन्निर्गच्छन्मार्गं परिमाणपरवत् इति. The difference between *disāvaya* and *desāvagāsiya*, therefore, seems to be, that in *disāvaya* a person limits his movements to a particular quarter, east, west or so; while in *desāvagāsiya* he limits, every day, the distance to be traversed in the quarter. The commentator means by *uvābhoga* objects the use of which can be repeated, such as,

house, clothes etc; by paribhoga he means objects that can be used once only, such as food and drink; उपभुञ्जत दैन-पुन्येन सेव्यते इत्युच्यते भवनवसनवस्त्रादि । पारभुञ्जत सङ्क्रामेव्यते इति परिभोग आहारकुसुमविलेपन इति . The four Sikkhāpadas are, (1) Sāmāyika, good conduct, सावधानाग-
हारनिरवयवागनुष्ठानकर (2) dosāvagāsika, (3) posahovavāsa, observing fasts on the 8th day, 14th day of each fortnight, and 15th day, i. e., the full moon day (पुष्पदासिना) and the new moon day (दर्शु अमावास्या). Thus the Jain layman is asked to observe six fasts in a month, and (4) atihisamvibhaga, offerings charities to guests (atithi) or to pious men of Jain sect, such as monks, nuns, laymen and lay women अतिथि । वसतिगोत्रमम भानद्वय साधवः साधव्यः साधकाः साधिकाश्च, एतसु गृहमुपागतसु सकल्यः कथ्युं शक्यमनयाः सपादप्रमाणमननकर, । दामरैर्विस्था यथाविभवशक्ति अन्नपानवस्त्रेष्वभारप दिपदाः न संवधाग कार्यः . To these twelve vows the text always add as the last, vow of the life a series of continuous fasts, अवसन्न-
मारणमिदमेवैकान्तमनाराधना, determined self-mortification by the last mortal emaciation. Note that the monk's vows are called वराजत; while these of a layman are called वज्रत . The monk observes these vows in an absolute, perfect manner, as for instance, abstaining from doing injury even to so-called in-
animate objects like stone etc, while the householder cannot practise them in such a manner and is therefore allowed to *lessen or limit the sphere* of his observances.

92 दिक्कृतपचरेदि परिबद्धमाणेति, with wrong inclinations increasing. As सत्ति did not meet any Jain monk & as he did not wait upon any such monk, he became loose in his enthusiasm for Jain vows with the result that his inclinations towards his older

faith got strengthened and right inclinations weakened.

93. अर्ध followed by the figure 2 means that this word is to be repeated twice. So also उदसाभेमाणा.

94. अश्वत्थमाङ्गकुलम्पसुर born in a high Brahmin family. लोहकडाहकडुचुपुं तावसभणं पडावेसा, having got made copper pots with an iron frying pan and incense-stand गङ्गाकुला वागपत्था—The list of ascetics residing on the banks of the Ganges is interesting as it gives some idea about the religious practices current in the 6th century B.C. The list is found in Jain canonical literature at three places; in अगवर्त्ता xi. 9; औपयानिक, 74, and here. There are some variants such as दम्बिलगकुला for दम्बिलगकुल, but the most important is बालव and बालव for बालव. The origin and meaning of all these words is uncertain. I have given in the glossary the one supplied by commentators. सादावणाई इहाससोहियं कन्दमोहियं दिव अम्पणं करेमाण, making their bodies as if roasted on charcoal fire or cowdung fire by means of seating themselves in the midst of burning fires. उहडं बाहाओ वगिदिहय, holding my hands up. छट्टुत्ते नं वगिनिस्सत्तेण, uninterrupted practice of observing fasts for three days when they are broken only at the time of the sixth meal. छट्टुत्तमण, a fast as described above.

95. बागलवत्थनिदत्थे, clad in bark garments. सोमिस्स took on his shoulder the किट्ठिणसंकाय or काव, sprinkled the eastern quarter and propitiated god सोम, the guardian deity of this quarter in order to get the deity's permission to cull fruit and flowers for his use. After culling these सोमिस्स returns to his hut, prepares the holy fire, offers oblations and then takes his

meals. He followed this procedure for all the four quarters.

97. सोमिल is now inclined to be a *gṛha*, takes leave of his acquaintances, and resolves to put an end to his life by going to the end of the quarters.

98. शिव is mentioned as an ascetic in भगवती, xi.9, following practically a similar course of ascetic life.

103. पञ्चाणुश्वर etc., for explanation see note above on §91.

105. ओमाहण, dimension of the capacity of a divine being.

110. आणुकाङ्क्यरमया, mother of knees and elbows, fondling knees and elbows instead of children.

111. समुह वय महुर etc. are in Acc. case and object of देखि, understood.

112. हरिवारमियाओ etc. describe the characteristics of nuns. They must be समिय, well-regulated in movements, speech etc.

113. घरसमुदाणस्स भिक्षायाहरियार अहमाणे, (the band of nuns) wandering from house to house for begging alms. घरसमुदाणस्स, or as elsewhere घरसमुदाणस्स, is equivalent of गृहसमुद्देशस्य or गृहसमुद यस्य, and means visiting houses in a consecutive order, without dropping any house in the middle. Commentators sometime explain the term as गृहेषु समुदानं भैक्षम्, which I think is hardly correct. विज्ञापओए, विद्याप्रयोग application of magic, etc. Eiven विमण, विरेयण and others are said to be capable of removing sterility of women.

117. निवृत्तमण, leaving the house, renouncing the world to lead the life of an ascetic.

118. पुरिससहस्रवाहिणिं सीयं, a palanquin carried by thousand men.

120. पञ्चमुद्धियं कोयं, plucking out five handfuls of hair आहिल्ले णं etc. The lady renouncing the world is made to declare that she is disgusted with the world and is prepared to leave it as a house on fire. देवानन्दा is mentioned in भगवती, ix.33.

122. एवस्त ठणस्त आलोएहि, make a confession of this sin.

125. पासत्था etc. As सुभदा indulged in fondling children of others, she naturally neglected her duties as a nun.

129. विद्वयपरिणयमेत्ता is explained by commentators as विद्वक्का, learned, educated, and परिणतमात्रा, matured to enjoy pleasures (मात्रा). तैल्लकेला इव सुसंगोविदा, to be carefully handled like earthen pots for oil. The commentator says तैल्लकेला सोराह्मसिद्धो मृन्मयस्तैल्लस्य भाजनविशेषः. It appears that this pot has no good bottom and hence it is difficult to keep it steady, मा णं सीयं... रोयासक्का फुसन्तु, let not cold ... and various ailments overcome her.

131. एगप्पहारपडिपहि children deserving to die or fall (पतित) at one stroke.

136. जहा जीवा बज्झन्ति seems to be a quotation from औपपादिक 56. 5.

138. Now this सोमा was born as god साम and was destined to attain Nirvāṇa in the next birth.

150. वरगपरिवर्जिता, avoided by suitors, neglected by wooers.

155. जमाली is a prince and son-in-law of महावीर. We get a detailed account of this जमाली in भगवती, ix. 83.

160. सरीरपात्रोत्थिता, a lady who thinks that every part of the body is impure, and would not accept even a seat without sprinkling water over it. Washing the body or anything with water is prohibited for monks and nuns in Jainism.

166. गवणयलमणुलिहन्तसिहरे, with its peaks touching the sky. तेल्लोकवलवमाण, strong in the three worlds.

171. पचासशां दाधो, gifts in fifty as they were in eights in the case of महावल.

172. दसधण्ड, ten धण्ड, i.e. forty cubits in height

174. पुरिसवय्युरापरिविस्तृता, encircled by a network (वय्युरा) of men.

175. उध्वमणोर्हि, i. e. उध्वमानै ; being shaken.

184. दम्भसंसारोवगए, seated on a matting of दम्भे grass.

188. पगहभइ well disposed by nature (प्रकृति)

189. जस्सङ्गाए कीरइ नगममावे...तमङ्गं आराहेइ, he realised that object (emancipation) for the sake of which men practise the mode of life peculiar to Jain monks such as नग्नभाव etc. Monks bear all the hardships in order to attain emancipation. चरिमेहि उत्सासु-निस्सालेहि, with the last breath.

190. अहाँमपरित्त, neither more nor less.

BY THE SAME AUTHOR

	Rs.	As.
1. Āryadeva et son Catuḥśataka.....	10	0
2. प्राकृतन्याकरणं हेमचन्द्राचार्यकृतम् (with notes in English, Glossary etc.)	2	0
3. सूर्यगङ्गं निर्युक्तिसहितम्-प्रथमो विभागः	1	0
4. न्यायावतार :-सिद्धसेनदिवाकरविरचितःश्रीदेवमन्त्र- सुरिहृतटिप्पणसंवलितश्रीसिद्धर्षिगणिकृतटीकासहितः With an Introduction and Notes, Demi 8vo. pages xliii + 112.	1	8
5. पण्यसिद्धहाण्यं, Portion of the रायपसेणिय- मुक्त for the Intermediate Arts Exami- nation of Bombay University.	1	8
6. कुम्मायुत्तचरित्रं with Glossary, Notes and an Introduction.	0	12
7. उवाचगदस्ताओ, with Glossary, Appen- dices, Notes and an Introduction Crown 8vo., pages xvi + 250.	5	0
8. जसहरचरित्र of पुष्पदन्त, an Apabhramśa work of the 10th century.	6	8
9. निरयाचलिदाओ, with Glossary, Appen- dices, Notes and Introduction.	3	0
10. अन्तगडदस्ताओ, अणुत्तरोदवाचदस्ताओ as above.	Shortly.	
11. प्रमाणवार्तिककारिका of बर्मकीर्ति, a fam- ous work on Buddhist Logic, edited from a single known manuscript from Nepal.	In preparation.	
12. तिसट्ठिमहापुरिसुणालंकार or महापुराण of पुष्पदन्त, an Apabhramśa work of the 10th century.	In preparation.	

Jaina Canon

Pravert dit - Jaina Canon

Jainism — Philosophy

D.G.A. 80.

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
NEW DELHI
Borrowers record.

Call No.— JFr2/Mir/Vai-8705

Author— Vaidya, P.L. Ed.

Title— Nirayāvaliyāo.

Borrower's Name	Date of Issue	Date of Return

P.T.O.